

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

**METODINIAI NURODYMAI
AKADEMINIAMS FILOLOGIJOS IR VERTIMO
DARBAMS**

Eglė ALOSEVIČIENĖ
Jadvyga KRŪMINIENĖ
Laura NIEDZVIEGIENĖ
Danguolė SATKAUSKAITĖ

ISBN 978-609-459-660-5

© E. Alosevičienė, J. Krūminienė, L. Niedzviegienė, D. Satkauskaitė

© Vilniaus universitetas, 2016

Eglė Alosevičienė, Jadvyga Krūminienė, Laura Niedzviegienė, Danguolė Satkauskaitė

METODINIAI NURODYMAI AKADEMINIAMS FILOLOGIJOS IR VERTIMO DARBAMS

Metodinė mokomoji knyga. Elektroninis išteklius.

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas. 2016, 82 p.

Recenzentai:

Doc. dr. Audronė Raškauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Doc. dr. Laima Kuprienė (Klaipėdos universitetas)

Apsvarstė ir rekomendavo publikuoti Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto taryba (2016 m. vasario 24 d., protokolo Nr. 3).

TURINYS

PRATARMĖ	4
1. AKADEMINIŲ RAŠTO DARBŲ TIPAI	6
1.1. Individualus ir kolektyvinis projektas	6
1.2. Semestrinis projektas	6
1.3. Baigiamieji bakalauro ir magistro studijų darbai	7
1.3.1. Baigiamasis filologinis darbas	8
1.3.2. Baigiamasis vertimo projektas	8
1.3.3. Baigiamasis magistro darbas	9
2. AKADEMINIO RAŠTO DARBO RENGIMAS IR GYNIMAS	10
2.1. Vadovo ir temos pasirinkimas, darbo planavimas	10
2.2. Šaltinių ir mokslinės literatūros studijavimas	12
2.3. Rašto darbo / tyrimo tipai	13
2.4. Leidimas ginti baigiamąjį darbą	14
2.5. Akademinių rašto darbų recenzavimas, gynimas ir vertinimas	15
2.6. Akademinių rašto darbų etika	18
3. AKADEMINIŲ RAŠTO DARBŲ STRUKTŪROS REIKALAVIMAI	21
3.1. Titulinis lapas	21
3.2. Darbo turinys	22
3.3. Įžanga	23
3.3.1. Temos aktualumas ir problemos formulavimas	24
3.3.2. Tyrimo objekto ir tiriamosios medžiagos įvardijimas	25
3.3.3. Tikslų ir uždavinių formulavimas	25
3.3.4. Tyrimo metodo pasirinkimas ir taikymas	26
3.4. Teorinė ir empirinė dalys: teksto turinys ir mokslinės kalbos stilius	27
3.5. Išvados ir santrauka	30
3.6. Literatūros sąrašas ir priedai	32
4. TYRIMO METODŲ APŽVALGA	34
4.1. Kokybiniai tyrimo metodai	34
4.2. Kiekybiniai tyrimo metodai	35
4.3. Teoriniai tyrimų metodai	35
4.4. Empiriniai tyrimų metodai	37
4.5. Kalbotyros darbuose taikomi tyrimo metodai	38
4.6. Literatūrologijos darbuose taikomi tyrimo metodai	39
4.7. Audiovizualinio vertimo darbuose taikomi tyrimo metodai	46
4.8. Trianguliacija	50
5. DARBO APIPAVIDALINIMAS	51
5.1. Kompiuterinio teksto tvarkymo reikalavimai	51
5.2. Nuorodų ir citatų žymėjimas	52
5.3. Lentelių ir paveikslų pateikimas	54
5.4. Šaltinių ir mokslinės literatūros sąrašo pavyzdžiai	55
5.5. Skaidrių rengimas ir darbo pristatymas	58
PRIEDAI	61
LITERATŪRA	79

PRATARMĖ

Akademiniai rašto darbai – neatsiejama bet kurios studijų pakopos ir bet kurios studijų programos dalis. Rengdami referatus, esė, kursinius, semestrinius ir baigiamuosius bakalauro ir magistro darbus studentai ugdo savo tiriamąją kompetenciją, t. y. gebėjimus iškelti aktualią problemą; formuluoti hipotezes; rinkti, sisteminti ir analizuoti su pasirinkta tema ir problema susijusią teorinę medžiagą; pasirinkti specialiosios literatūros ištraukas, jas tinkamai cituoti; taikyti mokslinio darbo technikas bei metodus; planuoti, organizuoti ir praktiškai atlikti tyrimą; logiškai argumentuoti; sintezuoti tyrimo rezultatus ir lyginti juos su kitų autorių duomenimis; formuoti tolesnio mokslinio tyrimo kryptis; laikytis profesinės ir akademinės etikos normų; viešai pristatyti ir apginti savo rašto darbą.

Rengdami akademinis rašto darbus, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Germanų filologijos katedros studentai iki šiol rėmėsi 2008 m. D. Deltuvienės, N. Katinienės ir R. Mačiulskienės metodine priemone *Metodiniai nurodymai studentų akademiniam darbams*. Ši priemonė buvo skirta tuo metu vykdomų „Anglų filologijos“ ir „Vokiečių filologijos“ bakalauro bei „Anglų kalbotyros“ ir „Vokiečių kalbotyros“ magistro programų studentams.

Išsiplėtus vertimo paradigmai ir atsivėrus naujoms – audiovizualinio vertimo – galimybėms ir problemoms bei išaugus medijų ir audiovizualinių produktų rinkai, išaugo tiek praktinių užduočių apimtys, tiek teorinių šios srities tyrimų poreikis, audiovizualinis vertimas tapo studijų dalyku. Nuo 2012 metų bakalauro studijų programa „Audiovizualinis vertimas“ vykdoma ir Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete. Parengta ir ketinama vykdyti ir gilnamoji „Audiovizualinio vertimo“ magistro studijų programa.

Taigi gerokai pasikeitė ir Katedros pagrindinės mokslinių tyrimų kryptys, ir vykdomos studijų programos, atnaujinti ir studijas reglamentuojantys VU dokumentai. Todėl nuspręsta studentams parengti naujus metodinius nurodymus, kaip rašyti baigiamuosius ir kitus akademinis rašto darbus.

Šie metodiniai nurodymai parengti vadovaujantis:

- *Vilniaus universiteto studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo tvarkos aprašu*, patvirtintu Vilniaus universiteto (toliau – VU) studijų prorektorės 2015 m. lapkričio 17 d. įsakymu Nr. R-446;
- *VU elektroninių dokumentų įkėlimo į Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinę sistemą aprašu*, patvirtintu VU rektoriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. R-117;
- *Studijų pasiekimų vertinimo tvarka*, patvirtinta VU Senato komisijos 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. SK-2012-20-6;

- *VU Akademinės etikos kodeksu*, patvirtintu VU Senato komisijos 2006 m. birželio 13 d. posėdyje (protokolo Nr. S-2006-05);
- VU Kauno humanitarinio fakulteto (toliau – Fakulteto) Germanų filologijos katedroje (toliau – Katedroje) vykdomos bakalauro studijų programos „Audiovizualinis vertimas“ komiteto nutarimais.

Nuoširdžiai dėkojame katedros dėstytojams, vadovaujantiems baigiamiesiems ir kitiems studentų rašto darbams. Itin pravertė jų, pastabos ir rekomendacijos.

Metodinius nurodymus sudaro šios pagrindinės dalys: pratarinė, penki pagrindinius akademinį rašto darbų žanrus, turinį ir formą aptariantys skyriai, priedai ir literatūros sąrašas. Pirmajame skyriuje aptariami pagrindiniai akademinį rašto darbų tipai, įtraukti į Katedroje vykdomas pirmosios ir antrosios studijų pakopos programas. Antrajame skyriuje pateikiami praktiniai patarimai, padėsiantys tinkamai parengti ir apginti rašto darbą. Trečiajame skyriuje nuosekliai ir išsamiai aprašoma rašto darbų struktūra. Ketvirtajame skyriuje apžvelgiami skirtingo pobūdžio akademinį rašto darbų tyrimo metodai. Penktajame skyriuje pateikiamos formaliosios darbo apipavidalinimo ir pristatymo bei gynimo gairės.

Metodinė knyga pirmiausia skirta Katedroje vykdomų bakalauro ir magistro studijų programų studentams, rengiantiems referatus, esė, individualius arba kolektyvinius projektus, semestrinius projektus, baigiamuosius filologinius darbus, baigiamuosius vertimo projektus ir baigiamuosius magistro darbus. Šiuose metodiniuose nurodymuose ne tik sintetinama kitų literatūros sąraše nurodytų metodinių priemonių teorinė medžiaga, bet ir pateikiamos naujos įžvalgos bei praktiniai patarimai, todėl tikimės, kad ši knyga bus naudinga ir kitiems humanitarinių mokslų srities studentams bei dėstytojams.

1. AKADEMINIŲ RAŠTO DARBŲ TIPAI

Šiame skyriuje aptariami penki pagrindiniai Vniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Germanų filologijos katedros studentų rengiamų akademinų rašto darbų tipai: individualus / kolektyvinis projektas, semestrinis projektas, baigiamasis filologinis darbas, baigiamasis vertimo projektas ir baigiamasis magistro darbas. Kitų, šiuose metodiniuose reikalavimuose neapibrėžtų atsiskaitomųjų rašto darbų (esė, referatų ir pan.) rengimo tvarką, apimtį, pristatymo būdą ir terminus nustato atsiskaitomąjį darbą skyręs dėstytojas.

1.1. Individualus ir kolektyvinis projektas

Individualus / kolektyvinis projektas gali būti bet kurio studijų dalyko vienas iš aspektų. Tokiu atveju projekto įvertinimas sudaro dalį galutinio dalyko įvertinimo. Individualų projektą rengia vienas studentas, kolektyvinį – 2–3 studentai. Individualus projektas turėtų būti maždaug 8 psl. apimtį, kolektyvinis – 15 psl. apimtį. Titulinis puslapis, turinio lapas ir priedai į apimtį neįskaičiuojami.

Tradiciskai temas siūlo atitinkamo studijų dalyko dėstytojas, tačiau studentas, pasikonsultavęs su dėstytoju ir motyvavęs savo pasirinkimą, projekto temą gali suformuluoti savarankiskai, jei nebus nukrypstama nuo dalyko turinio.

Atsiskaitant vertinamas individualaus / kolektyvinio projekto turinys, informacijos aktualumas, išsamumas, loginis dėstymas, pavyzdžių pateikimas, duomenų aprašymas, išvados, naudotų šaltinių kiekis bei patikimumas ir pan. Vertinant taip pat itin svarbu, ar darbas originalus (žr. 2.6. poskyryje „Akademinų rašto darbų etika“) ir ar laikytasi numatyto darbų rengimo ir pateikimo grafiko. Jei darbas pristatomas ir žodžiu, kartu vertinamas ir studento gebėjimas kalbant logiskai dėstyti mintis, neviršyti pristatymui skirto laiko ir atsakyti į klausimus.

Kiek laiko skirta projektui parengti ir kada būtina jį pateikti ir (ar) pristatyti auditorijai, kiekvienas dėstytojas sprendžia individualiai.

1.2. Semestrinis projektas

Semestriniai projektai yra rengiami „Audiovizualinio vertimo“ bakalauro studijų programos 4-ame, 5-ame ir 6-ame semestruose, kiekvieną jų gali rengti ne daugiau kaip trys studentai. Darbo apimtį – apie 20 psl.

Pirmasis semestrinis projektas rengiamas ketvirtame semestire ir yra dalyko „Vertimo praktikos pagrindai (2)“ dalis. Jame turėtų atsiskleisti studento žinios ir gebėjimas skirti literatūrinį, teatro ir filmo dialogą, gebėjimas įvairiais aspektais analizuoti filmų dialogus bei juos versti iš gimtosios ir į gimtąją kalbą.

Penktame semestre rengiamas semestrinis projektas yra dalyko „Audiovizualinis vertimas: užklotinis vertimas“ dalis. Jame turėtų atsiskleisti studento žinios ir gebėjimai, susiję su užklotiniu vertimu arba garsiniu vaizdavimu (audiovizualinės produkcijos pritaikymu žmonėms su regos negalia). Šiame darbe ir jo pristatyme žodžiu studentas (ar studentai) turi pademonstruoti užklotinio vertimo ir atskirų jo tipų ypatumų suvokimo lygį, ar atsižvelgė į tikslinės auditorijos poreikius, ar geba kokybiškai atlikti audiovizualinio produkto ar jo fragmento užklotinį vertimą; nusakyti, kokias technines priemones taiko praktikoje ir pan.

Į šeštame semestre dėstomą discipliną „Audiovizualinis vertimas: dubliavimas“ taip pat integruotas semestrinis projektas, kurį rengdamas ir pristatydamas studentas turėtų pademonstruoti žinias apie dubliavimą bei studijų metu išugdytus gebėjimus atpažinti skirtingų tipų sinchroniją, suvokti vizualiosios fonetikos reikšmę dubliavimo procese, analizuoti filmų skriptus; nustatyti kinematografinius planus, versti filmus dubliavimui, atsižvelgdamas į tikslinę auditoriją, lyginti bei vertinti išverstus tekstus ir pan.

Vertinant bet kurio šiame poskyryje paminėto projekto kokybę atsižvelgiama į rašto darbe ir žodinio pristatymo metu pateiktą informaciją, darbo struktūrą, logiką, empirinės medžiagos kiekį ir tinkamumą, analizės išsamumą, teorijos ir praktikos sąsajas, išvadų pagrįstumą, bibliografinio sąrašo tinkamumą, kalbos taisyklingumą ir darbo apipavidalinimą. Taip pat atsižvelgiama ir į tai, kaip kruopščiai darbas atliktas, ar jis originalus (žr. 2.6. poskyryje „Akademinis rašto darbų etika“) ir ar atliktas laiku. Kiekvieno semestrinio projekto vertinimo sistema išsamiai aprašyta dalyko, kurio aspektas jis ir yra, dalyko apraše.

1.3. Baigiamieji bakalauro ir magistro studijų darbai

„Audiovizualinio vertimo“ bakalauro studijų programą siekiantys baigti studentai turi parengti du baigiamuosius darbus – baigiamąjį vertimo projektą (pagrindinės studijos) ir baigiamąjį filologinį darbą (gretutinės studijos), nes šią studijų programą sudaro ne tik pagrindinė, t. y. vertimo studijų kryptis, bet ir integruotos gretutinės anglų filologijos studijos. Darbams vadovauja Katedros patvirtinti moksliniai vadovai. Parengti darbai turi atitikti visus tokio pobūdžio moksliniam darbui keliamus reikalavimus tiek formos, tiek turinio atžvilgiu. Taip pat būtina laikytis oficialių baigiamųjų darbų rengimą, pristatymą ir gynimo procedūrą reglamentuojančių reikalavimų. Nors baigiamasis filologinis darbas yra ne pagrindinės, o gretutinės krypties, jis ginamas pirmiau, todėl ir jo rengimo bei gynimo tvarka aptariama pirmiau nei baigiamojo vertimo projekto.

1.3.1. Baigiamasis filologinis darbas

Baigiamojo filologinio darbo apimtis turėtų siekti apie 1 autorinį lanką (40 tūkst. spaudos ženklų su tarpais) ir kiek daugiau, t. y. maždaug 22–25 psl. Jis rašomas taisyklinga akademinė anglų kalba (žr. 2.6 skyrių „Mokslinės kalbos bruožai ir vartojimas“). Darbams vadovauja Katedros patvirtinti moksliniai vadovai.

Baigiamajame filologiniame darbe turi atsiskleisti studento mokslinio darbo įgūdžiai ir gebėjimai: gebėjimas rinkti, sisteminti ir analizuoti su pasirinkta filologine (kalbotyros arba literatūrologijos) tema ir problematika susijusią teorinę medžiagą; gebėjimas pasirinkti reikiamas specialiosios literatūros ištraukas, jas cituoti; gebėjimas taikyti mokslinio darbo technikas ir metodus, planuoti, organizuoti ir praktiškai atlikti tyrimą; gebėjimas parengti tinkamos ir logiškos struktūros akademinį rašto darbą atitinkama filologine tema.

Baigiamajame filologiniame darbe studentai dažnai analizuoja jau egzistuojančius arba pačių sudarytus tekstynus. Svarbu tinkamai juos pasirinkti bei gebėti objektyviai įvertinti gautus duomenis.

Studentas privalo laikytis baigiamojo filologinio darbo rengimą ir gynimo procedūrą reglamentuojančių taisyklių, kompiuterinio raštingumo taisyklių, profesinės ir akademinės etikos normų.

1.3.2. Baigiamasis vertimo projektas

Baigiamojo vertimo projekto apimtis turėtų būti ne mažesnė nei 30 psl. Jis rašomas taisyklinga akademinė anglų arba lietuvių kalba (žr. 3.4. poskyryje „Teorinė ir empirinė dalys: teksto turinys ir mokslinės kalbos stilius“). Darbams vadovauja Katedros patvirtinti moksliniai vadovai.

Baigiamajame vertimo projekte turi atsiskleisti studento mokslinio darbo įgūdžiai ir gebėjimai: gebėjimas rinkti, sisteminti ir analizuoti su pasirinkta audiovizualinio vertimo srities tema ir problematika susijusią teorinę medžiagą, planuoti, organizuoti ir atlikti tyrimą, kūrybingai ir tikslingai taikyti subtitravimo, dubliavimo arba užklotinio vertimo įgūdžius ir žinias, pritaikant audiovizualinius produktus įvairioms tikslinėms auditorijoms, tarp jų ir žmonėms, turintiems specialių poreikių; gebėjimas konfidencialiai elgtis su turima informacija, gerbti autorines teises, laikytis profesinės ir akademinės etikos normų.

Rašto darbas turi būti parengtas laikantis kompiuterinio raštingumo taisyklių. Be to, rengdamas ir gindamas darbą, studentas privalo laikytis baigiamajam vertimo projektui keliamų šiuose metodiniuose nurodymuose išdėstytų reikalavimų.

1.3.3. Baigiamasis magistro darbas

Baigiamojo magistro darbo temą ir darbo vadovą rekomenduojama pasirinkti kuo anksčiau, geriausia per pirmąjį studijų semestrą, kad būtų galima palaipsniui gilintis į temą, rinkti medžiagą, atlikti svarų tyrimą ir jį aprašyti. Magistro darbo apimtis turi būti 40–50 psl., neskaitant priedų, titulinų lapų, turinio ir literatūros sąrašo. Darbams vadovauja Katedros patvirtinti moksliniai vadovai.

Magistro darbas negali būti aprašomojo ar apžvalginio pobūdžio. Jį rašančio studento užduotis – parengti savarankišką, moksliniais ar taikomaisiais tyrimais pagrįstą darbą, spręsti teorinio ir praktinio pobūdžio problemas, vartoti tinkamą ir vieningą terminiją, formuoti mokslinę kalbą individualiam tyrimui (plačiau žr. 3.4. poskyryje „Teorinė ir empirinė dalys: teksto turinys ir mokslinės kalbos stilius“). Magistro darbas turi atitikti dabartinį mokslo lygį, t. y. jam keliamas privalomas tyrimo naujumo reikalavimas.

Vykdydamas individualų mokslinį tyrimą, magistro baigiamąjį darbą rengiantis studentas privalo gebėti surinkti, apdoroti ir analizuoti reikalingus kalbotyros / audiovizualinio vertimo srities empirinio tyrimo duomenis, taikyti bendrąsias kalbotyros, vertimo ir specialiąsias audiovizualinio vertimo tyrimų strategijas bei multimodalumo principus, pasitelkti susistemintas, naujausiais moksliniais tyrimais pagrįstas kalbotyros, vertimo studijų bei vertimo kritikos raidos žinias, planuoti ir tinkamai organizuoti galutinio magistro darbo teksto rašymą bei laikytis akademinės etikos normų.

Magistro darbe būtina lanksčiai taikyti tyrimo metodus, aiškiai susieti teorinę ir empirinę darbo dalis. Labai svarbu gautus rezultatus tinkamai moksliskai apibendrinti, o mokslinio tyrimo išvadas formuluoti skaidriai (jų nefalsifikuoti).

2. AKADEMINIO RAŠTO DARBO RENGIMAS IR GYNIMAS

Akademinio darbo rengimo procesas apima eilę segmentų. Šiame skyriuje aptariami pagrindiniai žingsniai, kuriuos būtina atlikti, norint sėkmingai parengti ir apginti akademinį rašto darbą: labai svarbu pasirinkti tinkamą temą, į tą pačią ar panašią temą besigilinantį, kompetentingą mokslinio darbo vadovą, išanalizuoti esamus šaltinius ir su tema susijusią mokslinę literatūrą, pasirinkti akademinio rašto darbo / tyrimo tipą ir nuosekliai rengti darbą, laikantis reikalavimų ir numatyto grafiko, bei jį sėkmingai apginti.

Toliau bus išsamiau aptariama baigiamųjų, t. y. bakalauro ir magistro darbų rengimo ir gynimo tvarka. Studentams, rengiantiems individualius, kolektyvinius ar semestrinius projektus, paprastai nereikia patiems rinktis darbo vadovo, jų darbai nėra recenzuojami, taip pat nėra ir oficialaus darbo rengimo grafiko. Tačiau visi kiti šiame skyriuje išdėstyti patarimai pravartūs ir pirmų kursų bakalaurantams.

2.1. Vadovo ir temos pasirinkimas, darbo planavimas

Vadovą baigiamiesiems darbams pasirenka pats studentas. Paprastai tų darbų tematika atitinka dėstytojų dėstomų dalykų ar jų mokslinių interesų sritį. Jei studentas savarankiškai nesugeba pasirinkti vadovo, jį gali skirti Katedros vedėjas. Studentų baigiamųjų darbų temas ir vadovus tvirtina Fakulteto dekanas įsakymu, o Katedros administratorius įveda duomenis į VU studijų informacinę sistemą.

Nebaigiamųjų darbų temas siūlo dalyko dėstytojas. Studentas taip pat turi teisę pasiūlyti rašto darbo (pavyzdžiui, semestrinio projekto) temą, bet privalo ją suderinti su dalyką dėstančiu dėstytoju. **Baigiamųjų darbų temą** gali siūlyti Katedra, pasirinktas darbo vadovas ar pats studentas. Bet kuriuo atveju studentas privalo suderinti darbo temą su vadovu.

Norint įvertinti, ar dominanti tema tikrai aktuali ir suformuluota tinkamai, būtina atlikti tokius pagrindinius žingsnius:

- aiškiai apibrėžti temą;
- kaupti teorinę ir empirinę medžiagą pasirinkta tema;
- sukauptą medžiagą tvarkyti ir rūšiuoti;
- įvertinti temos atitikimą surinktos medžiagos atžvilgiu (kontekste) (plg. Eco 2007, 12).

Renkantis tyrimo temą, būtina atsižvelgti į keturis pagrindinius momentus:

- tema turi motyvuoti studentą (turi būti įdomi);
- naudotini šaltiniai studentui turi būti prieinami;
- studentas privalo gebėti naudotis prieinamais šaltiniais;

- metodiniai tyrimo reikalavimai turi atitikti studento patirtį, t. y. įgytas žinias ir gebėjimus.

Akivaizdu, kad sėkmingą baigiamojo darbo ar projekto parengimą lemia tinkamas pasirinkimas. Čia reikšmingi ne tik darbo naujumo ir aktualumo mokslinių tyrimų kontekste momentai; ne mažiau svarbu pasirinkti tokią tyrimo perspektyvą, pagal kurią studentas *gebės* parašyti magistro tezes (plg. ten pat, 14–15).

Ne vėliau kaip per mėnesį po semestrinio projekto, baigiamojo bakalauro ar magistro darbo temos pasirinkimo turi įvykti pirmoji konsultacija su darbo vadovu.¹ Jos metu aptariamas ir su vadovu suderinamas preliminarus kalendorinis darbo rašymo planas, tyrimo objektas, problema, tikslas, uždaviniai, metodai, hipotezės, kuriuos pirmųjų konsultacijų metu apibrėžia ir pasiūlo pats studentas. Vėliau su vadovu derinama preliminari darbo struktūra, skyrių skaičius bei jų galimi pavadinimai.

Darbo vadovas neprivalo nurodyti visos reikalingos literatūros ir šaltinių mokslinio darbo rengimui. Studentas pats turi pademonstruoti gebėjimus savarankiškai surinkti sėkmingam tyrimui reikalingą mokslinę literatūrą ir rasti naudotinus šaltinius.

Rašydamas mokslinį darbą, studentas privalo laikytis su darbo vadovu suderinto kalendorinio darbo rašymo plano ir reguliariai, t. y. ne rečiau kaip kartą per mėnesį konsultuotis su vadovu paskelbto priėmimo laiku, tačiau konsultacijų skaičius neturi viršyti 4–5 kartų per semestrą. Jei darbą rašantis studentas atsisako reguliariai konsultuotis su darbo vadovu, šis turi teisę neleisti ginti darbo (plg. Atkočiūnienė et al. 2007, 48–50). Konsultacijų su moksliniu vadovu metu studentas privalo informuoti apie darbo rašymo eigą ir iškilusias problemas bei pateikti darbo tekstą atskiromis dalimis, skyriais ir (ar) poskyriais, taigi kiekvienai konsultacijai turi būti atitinkamai pasiruošta (plg. Katkuvienė, Šeškauskienė 2005, 60). Jei vadovas sutinka, konsultacijos gali vykti ir elektroninėje erdvėje. Darbo vadovas pateiktą darbo tekstą perskaito ir savo pastabas, rekomendacijas bei nurodymus išsako ne vėliau kaip per dvi savaites nuo darbo teksto pateikimo. Į pateiktas pastabas rekomenduojama atsižvelgti. Taip pat darbo vadovas privalo informuoti studentą, jei atlikto darbo kokybė yra žema ar yra kitų faktorių, kurie darytų neigiamą įtaką tolimesniam darbo rašymui (plg. Nemickienė, Vengalienė 2010, 10).

Būtina pabrėžti, kad tokių konsultacijų tikslas – aptarti profesinių žinių, teorijų, modelių, metodų, empirijos taikymo aspektus konkrečiame darbe. Už kalbinį darbo parengimą atsakingas pats studentas – jis turi gebėti rašyti taisyklinga kalba, kuri netrukdytų skaityti ir suprasti pateiktą tekstą.

---

¹ Baigiamojo darbo rengimo terminai nurodomi baigiamojo darbo rengimo grafike (žr. 14 PRIEDA ir 15 PRIEDA).

Kiekvienas baigiamąjį darbą rengiantis studentas privalo pildyti su darbo vadovu suderintą **baigiamojo darbo rengimo grafiką** (žr. 14 PRIEDA ir 15 PRIEDA) ir laikytis jame nurodytų terminų. Grafiko forma patvirtinta Katedros 2015 m. spalio 21 d. posėdyje. Atskirų baigiamojo darbo dalių pateikimo terminai numatomi kasmet ir Katedros posėdyje patvirtinami iš naujo. Studentas, nesilaikantis grafike nurodytų terminų, t. y. vėluojantis pateikti darbo segmentus ar visą darbą vadovui, Katedrai ar recenzentui, gali netekti teisės ginti baigiamąjį darbą.

2.2. Šaltinių ir mokslinės literatūros studijavimas

Šaltiniai – tai visa medžiaga, kuria remiantis galima gauti informaciją apie kurią nors tiriamą reiškinį, jo ištyrimo laipsnį ir pan. Patartina rinktis fiziškai prieinamus šaltinius, kad jų paieška neapsunkintų tyrimų eigos (ypač laiko atžvilgiu). Pagal svarbą jie skirstomi į pirminius ir antrinius. Pirminiai šaltiniai – tai originalūs fundamentiniai mokslo darbai, visų pirma, monografijos, disertacijos, originalūs straipsniai ir pan. Jie padeda tiksliai suformuluoti tyrimo problemą, išplėtoti tyrimo metodologinį modelį. Antriniai šaltiniai – tai dokumentai, parašyti asmenų, kurie patys neatliko tyrimų, tačiau juos apibendrina bei susistemina. Vertimai, žodynai, enciklopedijos ir antologijos taip pat priskirtini prie antrinių šaltinių. Cituojant originalias išvalgas kaip antrinį šaltinį (t. y. kito autoriaus cituotas savo darbe), būtina tai pabrėžti atitinkama priimta forma. Jokiu būdu negalima pateikti tokios citatos su originalo nuorodomis (t. y. taip, lyg pastarasis būtų skaitytas).

Atsirinkti šaltinius nėra lengva: kasmet publikuojama daug darbų, todėl tyrėjui visų pirma rekomenduotina sudaryti šaltinių, su kuriais reikėtų susipažinti, sąrašą. Prieš pradėdant kritiškai vertinti pasirinktus mokslinius tekstus, iš visų jau sukauptų būtina atsirinkti tik tuos, kurie atrodo reikšmingiausi tyrimo problemai spręsti. Paprastai pirminių mokslinės literatūros paieškų rezultatas būna daugybė tekstų, kurie tyrėjui iš pradžių atrodo svarbūs – ir tai natūralu. Siekiant nuspręsti, ar tekstas pasitarnaus tyrimui, rekomenduotina perskaityti įvadą, išvadas bei susipažinti su jo turiniu.

Iš pradžių siūloma skaityti apibendrinamojo pobūdžio literatūros šaltinius: monografijas, disertacijas, studijas ir pan. Po to galima pereiti prie literatūros, aptariančios siauros specializuotos srities klausimus: straipsnių, tezių, anotacijų ir kt. Chronologiniu požiūriu geriausia pradėti nuo naujausios literatūros (patartina ieškoti tarptautinėse duomenų bazėse), po to pereiti prie ankstesnės. Pravartu peržiūrėti literatūros sąrašą monografijų, disertacijų, studijų bei straipsnių gale ir pasižymėti čia pateikiamus šaltinius, kurių išvalgos ar tyrimo metodika pasirodė įdomūs ir integruotini.

Mokslinės literatūros analizė – tai be galo svarbus mokslinio darbo etapas, kuris prasideda dar prieš konkrečios tyrimo temos ir problematikos pasirinkimą ir tęsiasi per visą mokslinio tyrimo procesą. Ji gali būti pagalbini mokslinio tyrimo priemonė, pavyzdžiui, eksperimentiniame tyrime.

Tačiau kai kuriais atvejais kritinė mokslinės literatūros analizė gali tapti savarankišku tyrimo metodu, pavyzdžiui, rašant apžvalginio pobūdžio darbą.

Prieš pradėdant empirinį tyrimą, literatūros analizė padeda pasirinkti ir apsibrėžti temą, tyrimo metodus, susipažinti su ankstesnių tyrėjų darbais, logiškai struktūruoti mokslinį darbą. Tyrimo vykdymo metu literatūros studijavimas leidžia susipažinti su naujausiais atitinkamos srities specialistų darbais, prireikus koreguoti tyrimo eigą, rasti savo tyrimo rezultatus patvirtinančią arba jiems prieštaraujančią medžiagą, o kartais padeda suvokti priežastis, dėl kurių literatūroje pateikti duomenys neatitinka individualiame studento tyrime gautų rezultatų. Mokslinės literatūros analizės etapus sudaro:

- šaltinių (straipsnių, studijų ir kt.) paieška;
- tinkamų šaltinių pasirinkimas;
- šaltinio kokybės įvertinimas;
- esminės informacijos (žinių) išskyrimas;
- žinių apibendrinimas (sintezė) ir pateikimas.

2.3. Rašto darbo / tyrimo tipai

Pagal mokslinio tyrimo pobūdį tyrimo tipas gali būti: žvalgomasis, longitudinalinis (tęstinis), aiškinamasis, aprašomasis, interpretacinis, aplikacinis, lyginamasis ar analitinis.

Žvalgomasis tyrimas (anglų k. *pilot-study*) taikomas pradiniam tyrimų etape kaip bandomasis tyrimas, siekiant patikrinti pasirinktos metodikos tinkamumą, pakoreguoti uždavinius, hipotezę ar imties² tūrį. Tai nedidelės apimties ir nesudėtingas tyrimas. Šiuo apžvalginiu, iliustraciniu pobūdžio tyrimu galima identifikuoti tam tikras problemas, prieš atliekant pagrindinį tyrimą. Jei tai apklausa ar eksperimentas, pasirenkama nedidelė respondentų grupė, kuri turėtų būti kiek įmanoma panašesnė į suplanuoto didesnės apimties tyrimo auditoriją. Jei tai atvejo ar teksto analizė, galima panaudoti nedidelį tyrimui tinkamų duomenų kiekį kaip maketą, atskleidžiantį, ar jie tinkami numatytiems tyrimo tikslams pasiekti (plg. Wray et al. 2005, 11).

Longitudinis (tęstinis) tyrimas atliekamas pakartotinai, kai periodiškai apklausiami ar tiriami tie patys respondentai.

Aiškinamojo tyrimo tikslas yra nustatyti komponentus, veiksnius ar mechanizmus, kurie lemia tam tikro reiškimo būklę ar jo dėsningumus.

Aprašomojo (deskriptyvinio) tyrimo tikslas – gauti empirinius duomenis, išsamiau apibūdinančius tiriamą reiškinį (fenomeną). Tyrėjas aprašo, įvertina, palygina jį dominančius

---

² Imtis – iš tiriamosios visumos (pvz., populiacijos) atrinkta grupė (pvz., studentai, paaugliai, ūkininkai ir pan.), analizuojama statistiniuose tyrimuose.

požymius, aiškinasi jų tarpusavio ryšius, daro išvadas. Kertinės sąvokos čia – *kategorizavimas* ir *klasifikavimas*.

Interpretacinis tyrimas atliekamas, siekiant pristatyti, apibendrinti ir interpretuoti jau tyrinėtą teorinę problemą, grožinę kūrybą, tam tikrą kalbos reiškinį ir pan.

Aplikacinis (taikomasis) tyrimas vykdomas, kai tam tikras mokslinis modelis pritaikomas naujai terpei ar užpildomas nauju turiniu.

Lyginamasis (komparatyvistinis) tyrimas atliekamas, kai lyginama skirtingų epochų, autorių, kalbų ir kiti duomenys, ieškoma analogijų, prieštaravimų, bendrumų ir skirtumų, pateikiami tokios analizės apibendrinimai. Priešinimas yra antroji lyginimo pusė; jis leidžia iškelti privalumus (argumentus *už*), pastebėti trūkumus (argumentus *prieš*) ar nurodyti diskutuotinas vietas bei rekomendacijas. Palyginimo tyrime visų pirma tenka išanalizuoti duomenis, taigi aprašomasis ir lyginamasis metodai yra glaudžiai susiję.

Analitiniu tyrimu atliekama giliausia analizė, kurios tikslas – ne tik aprašyti analizuojamąjį reiškinį sudarančius elementus, bet ir išsiaiškinti jų priežastinius ryšius, sąveiką, atsakant į klausimus *kas?* (problema) ir *kodėl?* (priežastys). Toks tyrimas rekomenduotinas savarankiškai, analitiškai mąstantiems studentams, kurie geba praktiškai pritaikyti įvairias teorijas (plg. Deltuvienė et al. 2008, 12). Atliekant analizę, yra tikslinga pabrėžti, kokia teorija ar modeliu ir kokiais kriterijais remiantis ji buvo vykdoma ir kaip ji bus toliau panaudojama darbe ar kituose tyrimuose.

Analitinio pobūdžio gali būti ir dviejų dalykų lyginimas, remiantis panašumais ir ieškant reikšmingų skirtumų. Dar kitais atvejais analizuojama keletas objektų, priklausančių kokiai nors plačiai sričiai. Tokios analizės tikslas būtų išsiaiškinti sistemos sudedamųjų dalių priklausomybės ryšius, jų panašumus bei skirtumus (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 221).

2.4. Leidimas ginti baigiamąjį darbą

Remiantis *VU studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo tvarkos aprašo* (patvirtinto 2015 m. lapkričio 17 d.; Nr.R-446) 15 punktu, baigiamuosius darbus gali ginti tik studentai, įvykdę visą studijų programą, t. y. neturintys akademinų skolų. Fakulteto akademinų reikalų prodekanas patikrina, ar studentas, norintis ginti vertimo baigiamąjį projektą, neturi akademinų skolų iš pagrindinės vertimo krypties dalykų, o norintis ginti gretutinės anglų filologijos krypties baigiamąjį darbą – ar be skolų išlaikė anglų filologijos krypties dalykus.

Baigiamojo darbo elektroninį dokumentą studentas, remdamasis *VU elektroninių dokumentų įkėlimo į Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinę sistemą aprašu*, įveda į VU studijų informacinę sistemą ne vėliau kaip paskutinę darbo pateikimo Katedrai dieną. Neįkelto į sistemą darbo ginti neleidžiama. Administratorius sistemoje patikrina ir patvirtina, kad įkeltas darbas atitinka keliamus reikalavimus ir duomenys užpildyti teisingai. Baigiamųjų darbų grafike

nurodytu terminu studentas Katedrai privalo pateikti kietu viršeliu įrištą baigiamąjį darbą, kurio paskutiniame lape įklijuotas A3 formato vokas recenzijai, ir užpildytą garantiją (16 PRIEDAS). Garantija studentas patvirtina, kad baigiamąjį darbą parengė savarankiškai ir sąžiningai. Pateiktą darbą Katedros administratorius nedelsdamas užregistruoja.

Kaip numatyta *VU studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo tvarkos aprašo* 15 punkte, baigiamąjį darbą studentas gali ginti tik gavęs darbo vadovo leidimą. Darbo vadovas įvertina, ar darbas atitinka keliamus reikalavimus ir per Elektroninio plagiatų atpažinimo sistemą (EPAS) bei kitais būdais atlieka darbo savarankiškumo elektroninę patikrą. Daugiau informacijos pateikta VU dokumente *Vilniaus universiteto studentų rašto darbų duomenų bazės kaupimo ir naudojimo tvarka* (Senato komisijos patvirtinta 2008 m. vasario 7 d.; protokolas Nr. SK-2008-2). Darbo vadovas savo sprendimą leisti arba neleisti ginti baigiamąjį darbą įrašo garantijoje (16 PRIEDAS).

Fakulteto dekanas įsakymu leidžia ginti baigiamuosius darbus, jei jie atitinka šiuos kriterijus:

- darbas įkeltas į VU studijų informacinę sistemą;
- atspausdintas darbas pateiktas ir užregistruotas Katedroje;
- pristatyta garantija su darbo vadovo parašu, leidžianti ginti darbą.

Jei vadovas nusprendžia, kad darbas yra negintinas, nes neatitinka reikalavimų, arba atsisako priimti darbą, nes studentas su vadovu visiškai nesikonsultavo, studentas gali raštu kreiptis į atitinkamą baigiamųjų darbų gynimo komisiją ne vėliau kaip per vieną darbo dieną nuo vadovo pateikto neigiamo sprendimo. Komisijai studentas pristato baigiamąjį darbą ir prašymą leisti jį ginti. Jeigu, apsvarsčiusi studento motyvus, komisija leidžia ginti darbą, Katedros vedėjas, ne vėliau kaip likus 3 dienoms iki gynimo datos, paskiria recenzentą (plačiau – *VU studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo tvarkos apraše*).

2.5. Akademinį rašto darbų recenzavimas, gynimas ir vertinimas

Vertinant studentų akademinį rašto darbą ir nustatant, kad jie neatitinka šiuose metodiniuose nurodymuose pateiktų reikalavimų, darbai gali būti:

- gražinami trūkumams pašalinti (atsižvelgiant į rašto darbų rengimo grafiką),
- įvertinami mažesniu balu,
- esant esminiams trūkumams, įvertinami neigiamai arba iš viso nevertinami.

Individualius ir kolektyvinius studentų rašto darbus ir jų pristatymus vertina dalyko dėstytojas. Semestriniai projektai paprastai ginami, dalyvaujant gynimo komisijai, kurią sudaro dalyką dėstantys dėstytojai ir socialiniai partneriai, jeigu dalyko apraše nenumatyta kitaip.

Kolektyviniai projektai taip pat gali būti ginami, dalyvaujant iš dalyko dėstytojų ir socialinių partnerių sudarytai komisijai.

Baigiamųjų darbų recenzavimą, gynimą ir vertinimą reglamentuoja *VU studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo tvarkos aprašas* (2015 11 17; Nr.R-446). Toliau šiame poskyryje konspektyviai aptariami pagrindiniai aspektai, atsižvelgiant į „Audiovizualinio vertimo“ studijų programos specifiką.

Baigiamiesiems darbams Katedros vedėjas paskiria recenzentus – Katedros, kitų katedrų ar institucijų mokslininkus bei socialinius partnerius. Informacija apie paskirtus recenzentus įrašoma į VU studijų informacinę sistemą ne vėliau kaip prieš vieną darbo dieną iki darbo gynimo. Recenzentas pagal patvirtintą formą parengia atsiliepimą bei klausimus darbo autoriui. Ne vėliau kaip prieš vieną dieną iki darbo gynimo recenzentas supažindina studentą su atsiliepimu. Rekomenduojama recenzentui asmeniškai dalyvauti baigiamųjų darbų gynime ir pristatyti savo atsiliepimą bei užduoti darbo autoriui klausimus. Kaip minėta, po gynimo recenzentas pasirašytą atsiliepimą įdeda į tam tikslui darbe įklijuotą voką.

Baigiamieji bakalauro ir magistro darbai ginami dalyvaujant baigiamųjų darbų gynimo komisijai, kurią įsakymu tvirtina VU rektorius.

Baigiamųjų bakalauro darbų gynimo Vertimo krypties komisiją sudaro mokslininkai, dėstytojai, praktikai profesionalai, socialinių partnerių atstovai, kurių išsilavinimas arba praktinė veikla siejama su vertimu. Komisijai vadovauja komisijos pirmininkas. Jis arba bent vienas kitas komisijos narys turi būti iš kitos mokslo ir studijų institucijos. Atskirai sudaroma ir tvirtinama gretutinės studijų programos – Anglų filologijos – komisija. Ją sudaro ne mažiau kaip trys Katedros nariai.

Baigiamųjų magistro darbų gynimo komisiją sudaro mokslininkai, dėstytojai, profesionalai, socialinių partnerių atstovai, kurių išsilavinimas arba veikla yra susiję su kalbotyros sritimi, jei ginami studijų programos „Anglų kalbotyra“ baigiamieji magistro darbai, ir atitinkamai su vertimo sritimi, jei ginami „Audiovizualinio vertimo“ studijų programos magistro baigiamieji darbai. Bent vienas iš komisijos narių turi būti iš kitos mokslo ar studijų institucijos; rekomenduotina, jį skirti komisijos pirmininku.

Bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų gynimo posėdis yra viešas, išskyrus atvejus, kai darbo rezultatai negali būti viešinami. Tokiais atvejais Katedros vedėjo arba studijų programos komiteto pirmininko prašymu studentas gina darbą, dalyvaujant tik baigiamojo darbo gynimo komisijai. Uždareme darbo gynimo posėdyje gali dalyvauti ir darbo vadovas bei recenzentas. Esant reikalui, uždaro gynimo posėdžio dalyviai pasirašo konfidencialumo sutartį.

Prieš baigiamųjų darbų gynimo posėdį Katedra komisijai pateikia studento darbą, garantiją (16 PRIEDAS), kurioje matyti darbo vadovo leidimas ginti darbą, bei atspausdintą kompiuterinės

plagiato patikros ataskaitą. Pasirašytą recenziją gynimo komisijai pristato recenzentas, kuri po gynimo įdedama į jai skirtą voką.

Baigiamojo bakalauro darbo gynimo metu studentas trumpai jį pristato – tam skiriama 7–10 min.; baigiamojo magistro darbo pristatymui skiriama 10–15 min. Pristatydamas darbą, autorius turi atskleisti tyrimo problemą, tikslą, uždavinius, glaustai nusakyti tyrimo eigą, pristatyti gautus rezultatus ir pateikti išvadas. Klausimus studentui pateikia komisijos nariai. Po atsakymų į komisijos klausimus savo atsiliepimą perskaito recenzentas. Jei recenzentas dėl pateisinamų priežasčių gynimo posėdyje dalyvauti negali, iš anksto atsiųstą pasirašytą recenziją perskaito gynimo komisijos pirmininkas. Studentas atsako į recenzento pateiktus klausimus bei pastabas.

Visiems gynimo dieną numatytiems studentams pristačius savo darbus, uždaroje gynimo posėdžio dalyje komisijos nariai įvertina baigiamuosius darbus. Katedroje naudojamos standartizuotos darbo vadovo, recenzento ir komisijos narių vertinimo formos. Jei baigiamojo darbo vadovas ir (arba) recenzentas tuo pat metu priklauso gynimo komisijai, jie negali darbo vertinti kaip komisijos nariai. Vertinant darbą, atsižvelgiama į:

- temos ir turinio atitiktį;
- darbo struktūrą;
- teorinį išsamumą;
- tyrimo duomenų kiekį;
- taikomos analizės pagrįstumą;
- gebėjimą argumentuoti;
- išvadų patikimumą;
- kalbos taisyklingumą, mokslinį stilių;
- raštvedybos taisyklių ir bibliografinių nuorodų reikalavimų laikymąsi;
- darbo apipavidalinimo kokybę;
- darbo pristatymą;
- atsakymus į klausimus.

Po gynimo posėdžio kiekvienam studentui užpildomas atskiras žiniaraštis, kuriame nurodomas darbo įvertinimas; jį pasirašo visi dalyvaujantys gynimo komisijos nariai. Komisijos pirmininkas arba administratorius į VU sistemą įveda baigiamųjų darbų įvertinimus ir kitą reikalingą informaciją. Žiniaraščio pagrindu suformuojamas baigiamojo darbo gynimo protokolas, kuriame studentui suteikiamas bakalauro (arba magistro) laipsnis: baigusiems „Audiovizualinio vertimo“ studijų programos – vertimo krypties bakalauro / magistro, o baigusiems „Anglų kalbotyros“ magistro studijų programą – lingvistikos krypties magistro laipsnis. Sėkmingai apgynus gretutinės Anglų filologijos krypties studijų (jos yra integruotos į „Audiovizualinio vertimo“ bakalauro studijų programą) baigiamąjį bakalauro darbą, protokole įrašoma, kad studentui

suteikiamas gretutinės krypties, t. y. Anglų filologijos bakalauro laipsnis. Atspausdintą baigiamojo darbo gynimo posėdžio protokolą pasirašo komisijos pirmininkas.

Kaip numato *VU studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo tvarkos aprašo* 29.12 punktą, komisijos priimti baigiamųjų darbų įvertinimai yra galutiniai ir apeliacine tvarka neskundžiami. Studentas gali kreiptis tik dėl procedūrinių pažeidimų, kurie galėjo turėti įtakos baigiamojo darbo įvertinimui. Tokiu atveju studentas ne vėliau kaip kitą darbo dieną po gynimo pateikia apeliaciją Fakulteto Ginčų nagrinėjimo komisijai, nuroydamas konkrečius baigiamojo darbo gynimo procedūros pažeidimus ir aprašydamas juos pagrindžiančias aplinkybes.

Visi apginti baigiamieji darbai elektroniniu PDF formatu turi būti skelbiami viešai Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinėje sistemoje (eLABa). Išimtiniais atvejais, jeigu baigiamajame darbe naudojama konfidenciali informacija arba viešai paskelbus darbą būtų pažeistos autorių teisės, komisija turi teisę priimti sprendimą baigiamojo darbo eLABa neskelbti. Studentas turi teisę garantijoje (16 PRIEDAS) prašyti, kad būtų nustatytas embargo laikotarpis, t. y. laikotarpis mėnesiais, kai ribojama vieša prieiga prie elektroninio baigiamojo darbo dokumento. Komisija įvertina prašymo pagrįstumą ir priima sprendimą, ar taikyti embargo ir, jei taip, tai kokia turėtų būti embargo laikotarpio trukmė.

Spausdinti baigiamieji darbai po gynimo grąžinami Katedrai, kur yra saugomi ne trumpiau kaip trejus metus.

2.6. Akademiųjų rašto darbų etika

Fakulteto studentai, rašydami rašto darbus, atlikdami mokslinius tyrimus, privalo vadovautis *VU Akademinės etikos kodeksu*, patvirtintu VU Senato komisijos 2006 m. birželio 13 d. posėdyje (protokolo Nr. S-2006-05), *Studijų pasiekimų vertinimo tvarka*, VU Senato komisijos patvirtinta 2012 m. gruodžio 13 d. (nutarimas Nr. SK-2012-20-6) ir kitais su tuo susijusiais VU dokumentais.

Šiurkščiausiu akademinio sąžiningumo principo pažeidimu laikomas plagijavimas, tačiau **mokslinio tyrimo sąžiningumo reikalavimas** – taip pat labai svarbi etikos norma, kuri grindžiama tiesos siekimo idealu. Tokia mokslinių tyrimų etika ne tik užtikrina tyrėjo socialinę atsakomybę, bet ir suteikia erdvės diskusijai ir leidžia palankiai ar kritiškai vertinti mokslinio tyrimo rezultatus. Mokslinio tyrimo sąžiningumo principas pažeidžiamas, kai:

- falsifikuojami tyrimo duomenys;
- manipuluojama tyrimo duomenimis, kaip pačiam tyrėjui patogiau;
- sąmoningai nuslepiami tyrimo hipotezei prieštaraujantys duomenys;
- sąmoningai pateikiama klaidinanti informacija apie tyrimo metodus (plg. Atkočiūnienė et al. 2007, 72–73).

Kaip teigiama VU Akademinės etikos kodekso 4-ame skyriuje „Studijų etikos normos“, šurkščiausiais akademinio sąžiningumo principo pažeidimais laikomi šie:

- plagijavimas (svetimą tekstą naudojant be citavimo ženklų; pateikiant svetimą idėją, iliustracinę medžiagą ar duomenis be šaltinio nuorodos);
- sukčiavimas atsiskaitant už dalyką ar jo dalį (pavyzdžiui, nusirašinėjimas, leidimas nusirašyti, pasakinėjimas, „paruoštukų“ ar kitų neleistinų priemonių naudojimas, svetimą darbo įteikimas kaip savo ir kiti atvejai);
- padirbinėjimas (neleistinas darbų pataisymas siekiant geresnio pažymio; parašų, dokumentų padirbinėjimas; akademinų užduočių duomenų ir rezultatų padirbinėjimas);
- pagalba kitam atliekant nesąžiningą akademinį veiksmą, t. y. aukščiau minėtus plagijavimo, sukčiavimo arba padirbinėjimo veiksmus;
- kyšininkavimas (atlygio už akademinės paslaugas siūlymas arba davimas).

Pateikiamuose Katedros metodiniuose nurodymuose išsamiau aptariamas būtent **plagijavimas**, nes akademinuose rašto darbuose šis akademinio sąžiningumo principo pažeidimas labiausiai tikėtinas. Studijų pasiekimų vertinimo tvarkos 2.5 punkte apibrėžiama, kad plagiatu darbas laikomas, kai:

- jis visas arba iš dalies yra parašytas kito asmens, t. y. pažodžiui arba beveik pažodžiui nurašytas nuo kitų šaltinių be nuorodų;
- nesilaikoma Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų citavimo reikalavimų;
- darbe pažeistos kitų asmenų teisės į jų kūrybos ar tyrimo rezultatus.

Minėtame *VU studijų pasiekimų vertinimo tvarkos* 2.5 punkte taip pat pabrėžiama, kad visas studento darbas arba jo dalis „negali būti panaudota vertinant kitą dalyką šiame ar kituose universitetuose“, t. y. to paties darbo studentas negali pateikti vertinti antrą kartą kitam dėstytojui. Išimtis taikoma tik ankstesnių studento darbų panaudojimui jo paties bakalauro ar magistro baigiamajame darbe.

Priklausomai nuo nuplagijuoto darbo pobūdžio ir svarumo, gali būti neužskaitytas plagiato požymių turintis darbas, studentui gali būti neleista laikyti dalyko, kurio sudėtinę dalį sudaro nuplagijuotas darbas, egzamino; jo darbas gali būti įvertintas neigiamu pažymiu arba studentas gali būti pašalintas iš universiteto. Dalinis plagiatas yra iš dalies nuplagijuotas darbas, kuriame yra ir autentiškų fragmentų. Jei nustatoma, kad nuplagijuotas ar iš dalies nuplagijuotas **referatas, esė, individualus** arba **kolektyvinis projektas** ar kitas smulkesnis rašto darbas, tai dėstytojas, dėstantis atitinkamą dalyką, kurio integralus segmentas yra toks rašto darbas, gali neįskaityti pateikto darbo ir įvertinti jį 0 (nuliu) balų. Kita vertus, atsižvelgęs į autentišką (-as) rašto darbo dalį (-is), dėstytojas

gali jį įvertinti proporcingai. Jei konstatuojama, kad yra nuplagijuotas **semestrinis projektas**, dėstytojas, dėstantis atitinkamą dalyką, kurio integralus segmentas yra semestrinis projektas, jo neįskaito ir neleidžia studentui laikyti galutinio to dalyko egzamino.

Prieš priimdamas sprendimą, ar leisti ginti baigiamąjį darbą, jį dėl plagiato atvejo privalo patikrinti darbo vadovas, kuris atlieka baigiamųjų darbų savarankiškumo kompiuterinę patikrą, naudodamasis Elektroninio plagiato atpažinimo sistema (EPAS) bei kitais resursais (žr. 2.4. poskyryje „Leidimas ginti baigiamąjį darbą“). Jei darbo vadovas ir (ar) baigiamųjų darbų gynimo komisija leidžia ginti **iš dalies nuplagijuotą baigiamąjį darbą**, nustatoma, kuri darbo dalis yra autentiška, o kuri nuplagijuota, ir proporcingai apskaičiuojamas galutinis darbo įvertinimas. Jeigu darbo vadovas, recenzentas arba gynimo komisijos narys nustato, kad studentas pateikė **pilnai nuplagijuotą bakalauro ar magistro baigiamąjį darbą**, darbo vadovas, recenzentas ar gynimo komisijos narys privalo apie tai pranešti Katedros vedėjui ir pateikti įrodymus. Katedros vedėjas raštu kreipiasi į Fakulteto Akademinės etikos komisiją, kuri sprendžia, kokią nuobaudą skirti nuplagijuotą darbą pateikusiam studentui: įvertinti darbą neigiamu pažymiu, siūlyti universiteto Rektoriui šalinti studentą iš universiteto ir pan. Tuo atveju, jei plagijavimo faktas paaiškėja tik po baigiamojo darbo gynimo ir (ar) įvertinimo, plagiato atvejį nustatęs asmuo privalo iki diplomų teikimo dienos apie tai pranešti Fakulteto dekanui bei pateikti įrodymus. Dekanas inicijuoja Akademinės etikos komisijos posėdį, kuriame turi teisę dalyvauti ir plagijavimu įtariamas studentas. Jei konstatuojamas absoliutaus plagiato atvejis, baigiamojo darbo įvertinimas anuliuojamas, toks sprendimas įrašomas į gynimo posėdžio protokolą ir patvirtinamas gynimo komisijos narių parašais. Tokiu atveju baigiamasis darbas laikomas neapgintu, o studentas šalinamas iš universiteto. Minėta nuobauda numatyta *VU Studijų nuostatuose*, kurių naujausia redakcija patvirtinta 2013 m. birželio 20 d. (nutarimas Nr. SK-2013-8-4). Pagal 7.4. punktą studentas / klausytojas iš Universiteto gali būti pašalintas dėl penkių priežasčių, tarp kurių įvardintas ir nesąžiningumas studijų arba studijų rezultatų vertinimo metu (nusirašinėjimas, plagiatas ir pan.).

3. AKADEMINIŲ RAŠTO DARBŲ STRUKTŪROS REIKALAVIMAI

Šiame skyriuje pateikiami reikalavimai, keliami individualaus, kolektyvinio ar semestrinio projekto bei baigiamojo bakalauro arba magistro darbo struktūrai. Darbų apimtis nurodyta pirmajame skyriuje „Akademinų rašto darbų tipai“. Kiekvieną darbą turi sudaryti žemiau išvardyti komponentai:

- titulinis puslapis anglų kalba (jei darbas rašomas anglų k.);
- titulinis puslapis lietuvių kalba;
- turinys;
- santrumpų sąrašas (nebūtinai) (List of Abbreviations);
- lentelių sąrašas (nebūtinai) (List of Figures / Tables);
- įžanga;
- teorinė dalis;
- empirinė dalis;
- išvados;
- santrauka;
- literatūros sąrašas;
- elektroninių išteklių sąrašas (jei naudoti);
- duomenų šaltinių sąrašas;
- priedai.

3.1. Titulinis lapas

Titulinis lapas studentų rašto darbuose atlieka viršelio funkciją. Jame nurodomi universitetas, fakultetas ir katedra, kurioje buvo atliktas darbas, rašto darbo pavadinimas, tipas (mokslinio darbo projektas, bakalauro / magistro baigiamasis darbas), studijų programa bei kursas, autoriaus vardas ir pavardė, darbo vadovo pedagoginis vardas, mokslo laipsnis, vardas ir pavardė, darbo įteikimo data, registracijos numeris ir tiriamojo darbo atlikimo vieta bei metai.

Titulinį lapą skaitytojas pamato pirmiausia, todėl jame turi būti pristatoma tema ir visa kita svarbi informacija apie darbą. Jame pats svarbiausias yra darbo pavadinimas, kuris kartais būna pernelyg apibendrintas ar nepakankamai tikslus. Tokiu atveju patartina pavadinimą papildyti paantrašte arba antrašte virš pavadinimo, kad skaitytojui iškart būtų aišku, kas konkrečiai tirama pasirinkta tema (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 231).

Pabrėžtina, kad jei darbas rašomas anglų kalba, jo titulinis lapas taip pat pateikiamas anglų kalba. Po jo įterpiamas ir antrasis titulinis lapas lietuvių kalba. Tačiau jei darbas rašomas lietuvių

kalba, pateikiamas tik lietuvių kalba parašytas titulinis lapas. Titulinių lapų pavyzdžiai pateikiami šios metodinės priemonės prieduose.

3.2. Darbo turinys

Turinys atspindi ir padeda skaitytojui suvokti darbo struktūrą. Jei skyrius skaidomas į poskyrius, poskyrių turi būti bent du. Turinys privalomas visiems tekstams nuo 4–5 puslapių ir didesniems. Turinyje būtina chronologine tvarka išvardyti visas sudėtines dalis, t. y. skyrius ir poskyrius. Darbo dalių pavadinimai ir jų puslapiai turi būti nurodomi tiksliai ir aiškiai. Visų struktūrinių turinio dalių pavadinimuose negalima vartoti santrumpų. Žodis „TURINYS“ (anglų k. – CONTENTS) ir skyrių pavadinimai rašomi didžiosiomis raidėmis, o poskyrių pavadinimai – mažosiomis, išskyrus pirmąjį žodį (jis rašomas didžiąja raide). Anglų kalba rašomame darbe galimas ir kitas, labiau tradicinis, variantas, kai skyrių ir poskyrių pavadinimuose visi žodžiai, išskyrus artikius, sujungiamuosius jungtukus (*and, but, or, for, nor*) ir prielinksnius (trumpesnius nei penkių raidžių), rašomi didžiosiomis raidėmis. Įsidėmėtina, kad prijungiamieji jungtukai *as, because, that* pavadinimuose rašomi didžiąja raide.

Struktūrinės darbo dalys turinyje turi būti tiksliai ir aiškiai suformuluotos. Skaitytojas turi žinoti, ko tikėtis iš kiekvieno skyriaus. Pavyzdžiui, jei darbo skyriaus pavadinime yra žodis *analizė*, vadinasi, čia bus analizuojama, o jei – *aptarimas*, reiškinys bus tik aptariamas (plg. Rimkutė, Utka 2012, 22).

Turinyje atsiskleidžia darbo problematika ir taikomi metodai, matomas logiškas perėjimas nuo vieno segmento prie kito bei jų santykis pagal svarbą. Turinys privalo atspindėti minties judesį nuo mokslinės problemos formuluotės prie gautų rezultatų ir išvadų.

Jei akademiniam rašto darbe naudojama nemažai santrumpų ir (ar) terminų, darbo pradžioje iškart po turinio atskirame lape pageidautinas santrumpų ir (ar) terminų sąrašas, vadinamasis glosarijus. Jame pateikiamos santrumpos ir jų pilni atitikmenys. Santrumpos užsienio kalba nurodomos originalo ir lietuvių kalbomis. Terminų atveju, pateikiamas terminas ir jo aiškinamoji definicija, leidžianti suprasti, kaip atitinkamą terminą suvokia pats darbo autorius. Definicijos negali būti tiesioginės citatos iš terminų žodynų ar kitų šaltinių. Santrumpų sąrašas tikrai nebūtinai, jei jų yra mažiau nei dvidešimt ir kiekviena darbe pasikartoja mažiau nei tris kartus. Tokiu atveju santrumpa iššifruojama pačiame tekste, kai ji pavartojama pirmą kartą (plg. Atkočiūnienė et al. 2007, 33).

3.3. Įžanga

Įžangai būtina skirti ypač daug dėmesio, nes būtent iš jos skaitytojas susidaro pirmą reikšmingą įspūdį apie atliekamą tyrimą ir jo mokslinio pristatymo kokybę. Pastaruoju metu ypač didelis dėmesys skiriamas į skaitytoją orientuotam mokslinio teksto rašymui, o tai reiškia, kad skaitytojui turi būti aišku, *apie ką, kodėl ir kaip* rašys autorius, todėl įžangoje turi būti labai aiškiai, dalykiškai ir, vengiant asmeninių nukrypimų, pristatyta tema, darbo rašymo motyvai ir *mokslinės* tiriamos problematikos perspektyvos. Šioje darbo dalyje gali būti iškeliami hipotezė (ypač magistro darbe) ar ginamieji teiginiai (ypač dažni filologiniuose bei vertimo tyrimuose) ir apibrėžiamos daugiareikšmės mokslinės sąvokos, jei jos vartojamos problemos formuluotėje.

Įžangoje nedera apgailestauti, kad kai kas nebuvo įtraukta, kritikuoti tyrimo metodo ar kitaip reikšti abejones. Taip pat nerekomenduojama teisintis dėl ribotos darbo apimties ar pan. Visos atsargumo priemonės, savikritika ar nuosaikumas dažniausiai reiškiami darbo pabaigoje ar išvadose.

Nusakant glaustai, mokslinio darbo įžangoje:

- įvardijama darbo tema,
- pateikiama problemos formuluotė,
- išdėstomi darbo tikslas ir uždaviniai,
- įvardijamas tyrimo objektas,
- pristatoma tiriamoji medžiaga,
- pagal poreikį iškeliami hipotezė ar ginamieji teiginiai (dažniausiai magistro darbuose),
- nurodomi tyrimo metodai,
- pagrindžiamas darbo aktualumas (magistro darbe – ir tyrimo naujumas),
- trumpai supažindinama su teorine literatūra,
- pristatomi jau atlikti tyrimai.

Išvardyti dalykai įžangoje nurodomi ir aprašomi nebūtinai minėta eilės tvarka: įžangoje pateikiant informaciją, vadovaujamosi atskirų elementų loginiu ryšiu, kurį neretai nulemia darbo tema. Būtina įsidėmėti, kad įžanga nėra rašoma atskirais punktais, jai būdingas rišlus tekstas. Punktais galima pateikti tik dalį informacijos, pavyzdžiui, planuojamų įgyvendinti uždavinių sąrašą, esminių su tema susijusių kitų mokslininkų atliktų tyrimų sąrašą, tiriamosios medžiagos sąrašą, jei jis nėra labai ilgas. Rekomenduojama įžangai skirti apie 10 proc. rašto darbo apimties.

Didesnės apimties darbų įžangoje aptariama darbo struktūra, pavyzdžiui, kodėl nuspręsta įtraukti tam tikrą skyrių, ypač jei jo vaidmuo nėra akivaizdus, arba kokiais principais remiantis pasirinkta atitinkama darbo struktūra. Negalima paprasčiausiai paeiliui vardinti darbo skyrių, nes tokia informacija jau pateikta turinyje.

Teigiama, kad lengviausia įžangą parašyti užbaigus visą darbą. Vis dėlto pravartu iš pradžių pasirašyti juodraštinį įžangos variantą ir, atliekant tyrimą, naudotis juo kaip pagalbine priemone, per daug prie jo neprisirišant ir nuolat jį koreguojant (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 224–226, 229).

3.3.1. *Temos aktualumas ir problemos formulavimas*

Mokslinio darbo kokybė dažnai priklauso nuo temos pasirinkimo ir problemos formulavimo. Dažnai temas studentams siūlo dėstytojai, tačiau labai svarbu, kad ir pats studentas domėtusi ta tema, būtų suinteresuotas sužinoti apie ją kuo daugiau, išsiaiškintų, kas panašia tema nuveikta Lietuvoje ir tarptautinėje erdvėje. Iš pradžių tema gali būti apibrėžiama preliminariai, nes, atliekant tyrimą, ji dažnai koreguojama ir, tik atlikus tyrimą, suformuluojama galutinai.

Darbo tema gali būti svarbi ir aktuali dėl šių priežasčių:

- ji mažai tyrinėta Lietuvoje ir (arba) užsienyje,
- nėra pakankamai ištirtas ar apskritai tyrinėtas koks nors jos aspektas, atsiradus naujoms teorijoms, naujai tiriamajai medžiagai ar pan.,
- svarbi audiovizualinio vertimo, lingvistiniams, literatūrologiniams tyrimams,
- naujas tyrimo objektas ar jau tyrinėto objekto aspektas,
- naujas analizės būdas arba tyrimo metodas,
- nauja hipotezė (tyrimo prielaida) ir pan.

Jei tyrimo tema apibrėžia tyrimo sritį, tai problema (arba tiriamasis klausimas) nusako tai, ką šioje srityje reikia išspręsti. Darbo problema yra platesnė už tikslą. Problema yra tai, dėl ko iškilo klausimas, o mokslinio darbo tikslas – atsakyti į klausimą, t. y. tą problemą išspręsti (plg. Bončkutė 2006, 11).

Planuojant tyrimą, labai svarbu numatyti problemos sprendimo būdus ir prognozuoti tyrimo rezultatus. Dažnai studentų akademinių darbų, mokslinių straipsnių pabaigoje autoriai nusako problemas, kurių nagrinėjimui reikalingi tolimesni tyrimai. Tyrimo problema dažniausiai formuluojama klausimu, pavyzdžiui, *Kokį vaidmenį keturiuose pasirinktuose filmuose atlieka dainų vertimai?* Klausimai *kodėl?* ir *kaip?*, *ar?* ... *ar?* paprastai įdomesni už klausimą *kas?* Geriausia kelti atvirus klausimus, t. y. tokius, į kuriuos negalima būtų atsakyti *taip* arba *ne*.

Tačiau ne kiekviena problema reikalauja mokslinio tyrimo. Mokslinė problema turi apimti teorinį ir empirinį elementą, o jos iškėlimas rodo, kad trūksta informacijos norint išspręsti naujus uždavinius. Tai gali būti pastebėjimas, kad kokioje nors srityje trūksta žinių, kad koks reiškinys netelpa į sistemą ir pan., t. y. problema yra kažkas, kas kelia abejonę. Problema yra problemos formuluotės pagrindas, bet pati **problemos formuluotė** netapatinama su tema (apibrėžta sritimi) ar

problema (kažkuo, kam apibrėžtoje srityje trūksta atsakymo arba sprendimo) (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 103).

Problemos formuluotė priklausys nuo to, kokio pobūdžio bus mokslinis darbas. Jei bus rašomas deskriptyvinis (aprašomasis), klasifikuojantis ar kategorizuojantis tekstas, problemos formuluotė galėtų prasidėti klausimais *kas? kur? koks?* Jei analizė bus aiškinamoji (interpretacinė) ar polemizuojanti, klauskite *kodėl?*, o jeigu numatomas tyrimas bus vertinamasis ir iškeliantis tolesnes veiksmų galimybes, klauskite *kaip?* (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 118).

Kartais problemos, kaip, beje, ir temos formuluotė, parašoma arba perrašoma naujai, kai visas darbas jau parengtas, nes tik gerai ištyrus darbo medžiagą paaiškėja, kad problema slypi kitur, nei manyta pradžioje.

Svarbiausia, kad studento rašto darbas nebūtų atsitiktinės informacijos sanakaupa, grynai faktus perpasakojantis darbas arba kompiliacija (darbas, kurio trečdalį ir daugiau sudaro citatos).

3.3.2. Tyrimo objekto ir tiriamosios medžiagos įvardijimas

Tyrimo objektas (tiriamasis dalykas) yra problemą sąlygojantis veiksnys arba veiksniai, t. y. tai, kas bus tiriama. Pavyzdžiui, akademinio rašto darbo *Audiovizualinių žanrų pasiskirstymas Lietuvoje* objektas būtų audiovizualinių žanrų klasifikavimas ir jų pasiskirstymas Lietuvos televizijos, interneto ir kino teatrų erdvėje. Siekiant kiek įmanoma tiksliau ir neišsiplečiant įvardyti tiriamąjį objektą, jau temos pavadinime patartina vartoti žodžius, nusakančius veiklos sritį ir erdvę, kuriose tiriamieji objektai veikia. Jokiu būdu negalima painioti tiriamosios medžiagos su tyrimo objektu; pastarasis yra glaudžiai susijęs su tyrimo problematika.

Bet kuriame moksliniame darbe svarbu įvardyti ir aprašyti **tiriamąją medžiagą**: jei tai vertimo krypties tyrimas, koks produktas (pvz., filmas, spektaklis, nuotraukos ar kt.) yra analizuojamas, verčiamas, subtitruojamas, dubliuojamas, papildomas užklotiniu vertimu ir kt. Būtina pateikti tikslų tokio produkto pavadinimą, nurodyti kūrėją (-us), laiką, kada sukurtas ir pan.

Įžangoje būtina nurodyti, kokių kriterijų pagrindu tyrimo medžiaga buvo surinkta, kokia jos apimtis, kaip ji bus sisteminama bei analizuojama ir koks jos statusas: ar ji tik iliustruos tyrimą, ar reprezentuos jį. Jei naudojami kitų autorių empiriniai tyrimai, taip pat būtina paminėti jų surinktos medžiagos apimtį, tyrimo būdus ir atrankos kriterijus.

3.3.3. Tikslų ir uždavinių formulavimas

Tyrimo tikslas – tai pats bendriausias paaiškinimas, kodėl egzistuoja iškelta problema ir ko siekiama, tiriant atitinkamą reiškinį. Tikslas turi atitikti pasirinktą temą, kuri paprastai formuluojama vienu, dažnai ilgesniu sakiniu. Suformulavus darbo tikslą, būtina iškelti tyrimo uždavinius, kurie nusakytų vykdomo tyrimo eigą. Uždaviniai turi atskleisti tyrimo pakopas bei

sudėtinės proceso dalis, siekiant tikslo. Pabrėžtina, kad literatūros šaltinių studijavimas nėra tyrimo uždavinys. Tai būtina bet kokio mokslinio tyrimo sąlyga.

Formuluojant uždavinius, vartojamos veiksmožodžių bendratys: *palyginti, iširti, nustatyti, suklasifikuoti* ir pan. (plg. Bončkutė 2006, 22–23). Būtina įsidėmėti, kad tyrimo tikslas yra vienas, jis, kaip minėta anksčiau, dažniausiai yra glaudžiai susijęs su tema ir tyrimo objektu. Nedidelės apimties moksliniuose darbuose paprastai būna 2–5 uždaviniai. Pavyzdžiui, darbo „Spalvų vaidmuo animacinių filmų, skirtų akliesiems, garsiniame vaizdavime“ tikslas būtų nustatyti, kokią įtaką animacinių filmų suvokimui turi spalvų garsinis vaizdavimas, kai tikslinė auditorija yra žmonės su regėjimo negalia, o uždaviniai galėtų būti tokie:

- remiantis užsienio autorių garsinio vaizdavimo gairėmis, parengti animacinių filmų garsinio vaizdavimo lietuvių kalba gaires;
- aptarti spalvų reikšmę animaciniuose filmuose ir jų garsinio vaizdavimo ypatumus bei galimybes;
- išsiaiškinti, kaip regėjimo negalią turintis žmogus suvokia spalvas;
- palyginti, kiek spalvos reikšmingos reginčiųjų ir žmonių su regėjimo negalia auditorijai;
- parengti pasirinktų animacinių filmų fragmentų garsinio vaizdavimo tekstus ir įrašus.

Labai svarbu, kad kiekvienas uždavinys būtų ne tik iškeltas, bet ir tyrimo eigoje sprendžiamas, o rezultatai atsispindėtų išvadose.

3.3.4. Tyrimo metodo pasirinkimas ir taikymas

Pasirinkus mokslinio darbo temą, apibrėžus tyrimo objektą ir iškelus mokslinę problemą, kurios pagrindu buvo sumanytas tyrimas, būtina pristatyti ir aptarti tyrimo metodą ir jų panaudojimo logiką (t. y. metodologiją). Kiekviena mokslo sritis turi specifinius tyrimo metodus, tačiau yra ir bendrieji įvairioms mokslo sritims bei kryptims taikomi metodai – eksperimentas, anketavimas, matematinė statistika, teorinė analizė ir pan.

Metodas – tai atitinkamų procedūrų, operacijų bei instrumentų nuoseklus ir sisteminis taikymas, tiriant tam tikrą reiškinį, kuris leidžia gauti laukiamus rezultatus. Jis kyla iš empirinės mokslo prigimties. Metodologija³ suvokiama kaip bendra tyrimo strategija, vedanti į sisteminį iškeltos problemos sprendimą. Labai svarbu atsakingai formuoti metodologines nuostatas, siekiant sukurti rišlų ir konceptualų mokslinį darbą. Ypač svarbu suvokti pagrindines atitinkamo metodo suponuotas sąvokas. Labai rizikinga rinktis mažai išbandytą metodą – nepatikimas metodas lemia nepatikimus rezultatus. Kita vertus, net ir geriausiai parinktas duomenų surinkimo metodas dar negarantuoja mokslo laimėjimų (plg. Kardelis 2007, 90). Duomenų apdorojimas, susisteminimas,

---

³ Metodologija – tam tikroje mokslo kryptyje ar teorijoje taikomų metodų sistema.

analizė ir interpretacija – štai pagrindinis tyrėjo uždavinys. Metodas yra reikšmingas ne tik siekiant individualaus tyrimo rezultatų, bet ir tuo, kad funkcionuoja kaip kelias, leidžiantis kitiems tyrėjams pakartoti tyrimą su kita tiriamąja medžiaga ir dar kartą patikrinti jo patikimumą.

Darbo metodas veda nuo suformuluotos problemos prie išvadose pateikiamo atsakymo. Tai gali būti tradiciniai (atitinkamo studijų dalyko kontekste) tyrimo būdai, tyrimo modeliu paversta teorija arba kelių skirtingų metodologinių priėgų derinys. Pasitelkta teorija ir metodas pristatomi darbo įžangoje. Jei darbe siekiama kritiškai vertinti metodus ar juos detaliam aptarti, tai derėtų daryti atskirame skyriuje arba to skyriaus, kuriame jie buvo minimi ar taikomi, pabaigoje.

Geriausia taikyti teoriškai ir empiriškai patikrintus metodus, kurie yra pagrįsti, informatyvūs ir patikimi. Pavyzdžiui, anketoje svarbu išsiaiškinti, ar respondentas sako tiesą, ar tinkamai suformuluoti jam pateikiami klausimai ir pan. Išsamią tyrimo metodų apžvalgą rasite šių metodinių nurodymų 4-ame skyriuje.

3.4. Teorinė ir empirinė dalys: teksto turinys ir mokslinės kalbos stilius

Teorinėje darbo dalyje būtina pateikti teorinį darbo pagrindimą ir mokslinės literatūros apžvalgą. Teorinę medžiagą privalu susisteminti, o pačią teorinę darbo dalį struktūruoti, skaidant į skyrius ir poskyrius. Baigus teorinės dalies apžvalgą, reikėtų pateikti apibendrinančias išvadas ir informuoti skaitytoją apie tai, kas iki šiol žinoma apie mokslinę problemą, kurią ketinama tirti. Šioje dalyje pristatomos ir analizuojamos svarbiausios mokslinės teorijos ir mokslinės publikacijos, susijusios su darbo tema, išsakomas darbo autoriaus požiūris, t. y. kokia pozicija bus remiamasi darbe. Labai svarbu parodyti ir tyrimų, vykdytų atitinkamoje srityje, nepakankamumą ar prieštarumą.

Reikėtų pradėti nuo tiriamosios problemos ribų apibrėžimo: įsigilinus į mokslininkų atliktus tyrimus, pasirinkti siauresnį aspektą ir jį nuodugniai ištirti arba ieškoti naujų, dar beveik / visai netyrinėtų analitinių projekcijų.

Teorinėje darbo dalyje paprastai vartojami specifiniai terminai. Jei darbas rašomas lietuvių kalba, terminai, pavadinimai, vietovardžiai, svetimvardžiai ir kt. turi būti verčiami į lietuvių kalbą pagal galiojančius Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimus⁴. Akademinuose rašto darbuose siūloma vengti tarptautinių žodžių, juos keičiant lietuviškais atitikmenimis. Jei lietuvių kalbos moksliniame žodyne nėra užsienio kalba vartojamo termino atitikmens ir darbo autorius pats pateikia jo vertimą, išnašoje būtina nurodyti vertimo autorystę (rašome: „Versta autoriaus, INICIALAI“) ir originalų termino variantą. Jei rašto darbe dažnai tenka kartoti ilgus pavadinimus ar

---

⁴ Svetimvardžių vartojimo principai (dėl užsienietišku pavardžių, vardų, vietovardžių rašymo žr. 60-ojo nutarimo 5–8 p.): <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=41265&Condition2=/>

sudėtinius terminus, patartina vartoti jų santrumpas. Tokiu atveju pirmą kartą rašomas visas pavadinimas, o greta skliaustuose nurodoma santrumpa (pvz., audiovizualinis vertimas (AVV)).

Kiekviena teorija turi būti empiriškai patikrinama – tokia yra jos paskirtis. Renkantis teorinę medžiagą, labai svarbu atkreipti dėmesį į joje vartojamus terminus. Įsidėmėtina, kad geriausia teorija yra ta, kuri kuo paprasčiau paaiškina sudėtingus reiškinius. Tik tokia mokslinė teorija yra vertinga, jei ji nėra savitikslė (plg. Wray et al. 2005, 7).

Kiekviename tyrime išryškėja teorinis ir empirinis aspektai. Empirinėje darbo dalyje išsamiai ir nuosekliai aprašoma empirinė su darbo tematika susijusi medžiaga (pvz., aprašoma, kaip dubliuojamas vieno ar kito žanro audiovizualinis produktas, konstatuojama, kokios kilo problemos, paaiškinama, kaip jas pavyko išspręsti, kokia metodika ar strategija taikyta, kokie dėsningumai pastebėti, ir pan.) Ši darbo dalis yra didelės apimties ir dažniausiai apima daug su tema susijusių niuansų, todėl taip pat yra skaidoma į skyrius ir poskyrius. Ji turėtų sudaryti bent pusę viso darbo.

Dėstomojoje dalyje turi būti nuosekliai aprašomi įvade numatyti ir tyrime vykdomi uždaviniai, įrodinėjami ginamieji teiginiai, aptariamas iškeltos hipotezės pasitvirtinimo laipsnis. Čia taip pat pateikiama darbo autoriaus surinktos medžiagos analizė, aprašomi konkretaus tyrimo duomenys. Gautus rezultatus galima palyginti su kitų tyrėjų duomenimis (jei tokių yra). Aptardamas atlikto tyrimo rezultatus, autorius parodo gebėjimą juos analizuoti ir sintezuoti, lyginti su kitų tyrėjų pasiektais rezultatais, formuoti tolesnio mokslinio tyrimo kryptis, hipotezes ir pan. Skyriaus pabaigoje pravartu aptarti galimas tyrimo klaidas ar abejones dėl duomenų patikimumo. Tai jokiu būdu nemenkina darbo vertės, nes pats autorius geriau negu kas kitas gali kritiškai įvertinti tyrimo rezultatus, o tai palengvina kitų tyrėjų darbą (plg. Rimkutė, Utkā 2012, 21).

Akivaizdu, kad svarbiausias akademinų tekstų požymis yra turinys. Būtent jis apsprendžia bendrąją teksto struktūrą, būdingą samprotaujamojo pobūdžio ir mokslinei kalbai (plg. Šarkauskienė et al. 2010, 6). Gera mokslinė kalba neprivalo būti sudėtinga ir abstrakti. Svarbiausia, kad ji būtų aiški, taisyklinga, dalykiška ir suprantama kitos srities specialistui. Abstrakčią informaciją sunku suvokti; be to, gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad ir pats autorius vargu ar visada supranta, apie ką rašas. Moksliniams tekstams būdingas nominatyvinis (daiktavardinis) stilius (*vertinimas, tikimybė, pritaikomumas*) yra abstrakčios kalbos požymis, todėl akademinuose rašto darbuose rekomenduotina pateikti informaciją užbaigtais ir aiškiais sakiniais (*X vertina Y, X tikisi Y, X galima pritaikyti Y*).

Taip pat rašant labai svarbu atkreipti dėmesį į žodžius, sakinyje atliekančius veiksnio ir tarinio funkcijas. Įsidėmėtina, kad būtent veiksnys turi didžiausią reikšminį svorį sakinyje. Todėl jis turėtų būti lokalizuojamas sakinio pradžioje, t. y. tarp pirmųjų 5–6 sakinio žodžių. Apie tarinio vartojimą pabrėžtina tai, kad tarp veiksnio ir tarinio turi būti išlaikomas nedidelis atstumas. Geriausia, kai tarinys kartu yra ir mokslo diskurso aktas (pvz., tariniuose *apibrėžti, argumentuoti*,

vertinti, patikslinti ir pan.). Patartina vartoti nedaug šalutinių sakinių ir geriau prijungiamojo sakinio pabaigoje.

Žinoma informacija turėtų būti pristatoma anksčiau už naująją. Akademiniam rašto darbe ji turi būti pateikiama:

- *objektyviai*, t. y. pakartotinai atlikus tyrimą, turi būti gaunami tie patys rezultatai;
- *išsamiai*, t. y. neturi būti nuslėpta informacija, kuri galėtų pakeisti tyrimo rezultatus;
- *tiksliai* ir *vienprasmiškai*, t. y. skaitytojas turi suvokti tekstą taip, kaip jį suvokia darbo autorius;
- *nemelagingai*, t. y. suteikiant skaitytojui galimybę patikrinti pateiktą informaciją;
- *rišliai*, t. y. tekstas turi būti dėstomas taip, kad skaitytojas galėtų laisvai, be papildomų intelektualinių pastangų sekti minties eigą.

Kad būtų įmanoma išpildyti šiuos reikalavimus, svarbiausia vadovautis tokiais principais:

- vartoti *tinkamus diskurso aktus*;
- pateikti informaciją *tiksliai* ir *vienprasmiškai*, t. y. vengti dviprasmybių, miglotų užuominų, metaforų kalbos;
- vartoti *metakalbą*.

Svarbiausias rašto darbo **šnekos aktas** – ką nors *ištirti*. Kiti šnekos aktai, tinkami dalykinei ir akademiniai rašto kalbai būtų: *analizuoti, pagrįsti, įrodyti, interpretuoti, vertinti* ir pan. (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 237–238).

Akademiniam rašto darbe vartojama atitinkamos mokslo krypties terminija – tai sąvokos ir terminai, susiję su tam tikru tiriamuoju objektu. Labai svarbu, kad rašto darbe būtų vartojama **vienprasmiška kalba**, t. y. sąvokos turi būti tikslios, jų reikšmės apibrėžtos ir paaiškintos. Jos turi būti vartojamos nuosekliai visame darbe ir nenukrypti nuo pateiktų apibrėžimų. Darbe būtina apibrėžti:

- svarbiausias besikartojančias sąvokas;
- sąvokas, paimtas iš kitų mokslo krypčių;
- tos pačios mokslo krypties kitų autorių vartojamas sąvokas;
- sąvokas ar kasdienės kalbos žodžius, kurie darbe vartojami kita nei įprastine reikšme;
- sąvokas, bendras kelioms disciplinoms, nes jų reikšmės gali skirtis (pvz., terminas „diskursas“ skirtingose disciplinose gali būti vartojamas įvairiomis reikšmėmis).

Labai svarbu vengti žodžių, reiškiančių vienokį ar kitokį kategorišką vertinimą, ir pasirinkti kuo neutralius variantus; pavyzdžiui, vartoti „tikslinga“, o ne „puikiausiai tinka“. Sakytinės kalbos žodžiai ar posakiai taip pat nevartotini akademinuose rašto darbuose (pvz., „susigaudyti“, „visi aprašinėja“ ir pan.). Asmeniniai įvardžiai vartotini labai atsargiai, vietoje jų patartina rinktis beasmenes veiksmožodžių formas. Įvade ir išvadoje asmeninis įvardis „aš“ vartotinas, kai rašoma

apie paties autoriaus sprendimus ir vertinimus, tačiau dėstomojoje ir teorinėje darbo dalyje įsivyravusi tradicija vartoti tokius žodžius ir junginius kaip *darbe remiamasi, tiriama, medžiaga analizuojama, remiantis šiuo modeliu, cituojama, diskutuojama* ir pan.

Kitas svarbus mokslinės kalbos bruožas – **metakalba**. Tai kalbėjimas apie akademinio teksto rašymą, juo siekiama paaiškinti darbo struktūrą, nusakant, kas bus rašoma kitame skyriuje, apibendrinama, kas buvo rašyta ankstesniuose skyriuose ir pan. Metakalba vartojama, pristatant temą ir nurodant jos esmę; paaiškinant, kaip bus naudojamos teorijos, metodai ir mokslinė literatūra; susiejant paragrafus; atskiriant darbo autoriaus ir kitų tyrėjų tekstus; parodant, kaip yra susiję tekste aptariami dalykai, kokia tvarka jie bus nagrinėjami ir pan. Mokslinės metakalbos elementai yra:

- loginis ir semantinis sakinių ir pastraipų jungimas (*todėl, toliau, pabaigoje, priešingai nei būtų galima manyti*);
- teksto statuso žymėjimas atitinkamais diskurso žymikliais (*tolesnės analizės tikslas, reikėtų iširti, remiamasi tuo, kad ...*);
- vidinės teksto ir naudojamos literatūros nuorodos (*kaip minėta 10 psl., žr. pvz. nr. 15, pasak tyrėjo X, Z pabrėžia, kad ...*);
- paaiškinimai ir papildymai (*būtent, pavyzdžiui, kitaip tariant, taip pat*);
- apribojimą, netikrumą, tam tikrą išlygą reiškiantys žodžiai (*turbūt, ko gero, tik iš dalies, maždaug, ganėtinai*);
- stiprinamieji žodžiai, rodantys pasakymo patikimumo vertinimą (*akivaizdu, iš tikrųjų, be jokios abejonės*);
- rašančiojo reakcija į savo ar kitų teiginius (*stebėtina, prieštarautina, visiškai priimtina, komentuojant šį teiginį, galima teigti, kad ...*);
- kreipimasis į skaitytoją, norint atkreipti jo dėmesį (*iš to seka, kad..., atkreiptinas dėmesys į tai, kad...*) (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 237–250).

3.5. Išvados ir santrauka

Išvadose pateikiami teorinę medžiagą apžvelgiant ir empirinį tyrimą atliekant pastebėtų dėsningumų ar ypatumų apibendrinimai. Išvados turi atspindėti tik tai, kas pasiekta, įgyvendinus tyrimo pradžioje užsibrėžtus uždavinius. Tai reiškia, kad jose negali būti pateiktos visiškai naujos, darbe netyrinėtos ir neįvardytos spontaniškos įžvalgos. Išvadas būtina derinti su įžangoje pateiktos problemos formuluote. Jose turi būti vartojami tokie ar panašūs teiginiai: *Atsakymas į įžangoje iškeltą klausimą yra..., Atsakymas grindžiamas..., Atsakymą lemia šie apribojimai: ...* ir pan. Išvadose reikia kalbėti apie iškeltus uždavinius, ar jiems spręsti tiko pasirinkti metodai ir teorijos, kas ir koku tikslu galėtų pasinaudoti gautais darbo rezultatais, ką vis dar reikėtų tyrinėti ir t. t. Čia

nebūtina formuluoti vienareikšmius atsakymus „taip“ ar „ne“. Humanitariniuose moksluose dažnai neįmanoma pateikti aiškių faktų rinkinį, todėl vertingu ir svarbiu tyrimo rezultatu reikėtų laikyti kelių sprendimo variantų galimybę, pastebėtas alternatyvas, skirtį ir pan. (*viena vertus...*, *antra vertus...*) (plg. Rienecker, Jørgensen 2003, 229–230).

Paprastai išvados rašomos ne vientisu tekstu, bet yra numeruojamos. Jose glaustai ir aiškiai turi atsispindėti gautas mokslinio darbo rezultatas. Šioje darbo dalyje reikėtų atkreipti dėmesį tik į tai, kas svarbiausia, ir gebėti sintezuoti mintį. Išvados neturėtų būti pernelyg abstrakčios, jos neturėtų virsti ankstesnio teksto intarpų rinkiniu ir jų neturėtų būti daug. Baigiamoji darbo dalis turi būti pateikiama koncentruotais, glaustais ir aiškiais sakiniais. Rekomenduojama išvadoms skirti apie 5 proc. rašto darbo apimties. Išimtį sudaro literatūrologiniai darbai. Juose nėra būtina išvadas numeruoti, galima jas pateikti rišlesniu tekstu. Kadangi tokio pobūdžio akademinuose tekstuose akivaizdus kūrybiškumo komponentas, darbo pabaigoje galima pateikti ir laisvesnį apibendrinantį „vietoje išvadų“ stiliaus variantą. Tik įsidėmėtina tai, kad tokia baigiamoji darbo dalis turi derėti su atitinkamu viso teksto kalbos stiliumi.

Santrauka būtina tik semestriniam projektui ir baigiamiesiems bakalauro bei magistro darbams. Turinyje (žr. 11 PRIEDA) ši rašto darbo dalis įvardijama ta kalba, kuria parašyta pati santrauka: pvz., jei darbas (taigi ir darbo turinio lapas) parašytas anglų kalba, tai santrauka paprastai rašoma lietuvių (t. y. gimtąja) kalba, taip pat ir žodis „SANTRAUKA“ turinyje rašomas lietuviškai, ir atvirkščiai.

Santrauka, kaip ir įžanga bei išvados, turi būti parašyta taip, kad ją galėtų suprasti ir kitos srities specialistas. Čia labai glaustai apibūdinamas darbo objektas, nusakomi tyrimo tikslas ir uždaviniai, metodai, apžvelgiama darbo struktūra, pateikiamos pagrindinės išvados, paaiškinamas darbo temos aktualumas ir akcentuojamas tyrimo naujumas (magistro darbe). Santrauką būtina rašyti rišliu tekstu, o ne atskirais punktais, kaip uždavinių ar išvadų atveju. Joje negalima pateikti informacijos, kurios nėra akademinio rašto darbe. Vėlgi čia informacija tik pateikiama, bet nėra vertinama ir aptariama. Taip pat labai svarbu, kad santrauka būtų pateikta įdomiai, nes būtent jos kalba gali nulemti, ar verta skaityti visą darbą (plg. Erentaitė, Žukauskienė 2011, 85).

Semestrinio darbo / projekto santrauka rašoma kita nei pats darbas kalba. Pavyzdžiui, jei darbas parašytas anglų kalba, santrauka rengiama lietuvių kalba, ir atvirkščiai. Tokio darbo santrauka neturėtų būti ilgesnė nei trečdalis puslapio arba maždaug 1000 spaudos ženklų su tarpais. Konkrečius santraukos apimties reikalavimus pateikia semestrinius projektus kuruojantis dėstytojas.

Baigiamųjų bakalauro ir magistro darbų santraukos rengiamos ir lietuvių, ir anglų kalbomis. Kiekviena santrauka turėtų būti ne ilgesnė nei pusė puslapio arba maždaug 1500 spaudos ženklų su tarpais. Baigiamajame bakalauro ir magistro darbe pateikiama santrauka kita nei darbas kalba, o įkeliant darbą į VU elektroninę sistemą, pateikiama lietuviška darbo santrauka. Baigiamųjų darbų

santraukos talpinamos VU elektroninėje informacijos sistemoje. Baigiamuosius darbus, daktaro disertacijas ir jų santraukas būtina įkelti į VU elektroninę sistemą, tai reglamentuojama dokumente *Baigiamųjų darbų, daktaro disertacijų, jų santraukų pateikimo Elektroninėje informacijos sistemoje tvarka*, patvirtintame VU Senato komisijos 2006 m. gegužės 4 d. posėdyje (protokolas Nr. SK-2006-7).

3.6. Literatūros sąrašas ir priedai

Šaltinių ir literatūros sąrašė (jie dažniausiai būna pateikiami atskirai) nurodomi visi spausdinti ir elektroniniai šaltiniai bei mokslinė literatūra, naudota rengiant akademinį rašto darbą. Studentų akademinuose darbuose ne visada tinkamai atskiriami šaltiniai ir literatūra. Šaltiniai – tai tekstai, filmai, pokalbių įrašai, ne mokslo knygos, enciklopedijos, žodynai, grožinės literatūros kūriniai, antologijos, recenzijos, mokslo populiarinimo leidiniai, vadovėliai, duomenų bazės, iš kurių rinkta medžiaga moksliniam darbui. Mokslinė literatūra – tai ta teorinė medžiaga, kuria remiamasi rašant mokslinius darbus, mokslininkų darbai, kurie yra svarbūs, analizuojant tam tikrą mokslinę problemą ir kuriuose galima rasti naudingos informacijos, padedančios pagrįsti atitinkamos teorijos ar metodo pasirinkimą, įrodyti teiginius ir pan. (plačiau žr. 3.3.4. poskyryje ir 4 skyriuje). Tačiau jei buvo perskaityta mokslinė studija ar straipsnis, kuriuo akademiniam darbe nebuvo remtasi, tai toks mokslinis darbas į literatūros sąrašą nėra įtraukiamas. Vis dėlto jei tokios literatūros perskaityta nemažai, galima po naudotos literatūros sąrašo pateikti „BIBLIOGRAFIJĄ”.

Literatūros sąrašas spausdinamas atskirame lape akademinio rašto darbo pabaigoje, iškart po išvadų. Bibliografinės nuorodos ir literatūros sąrašas turi būti pateikiami pagal atitinkamas taisykles. Pasaulyje egzistuoja įvairios bibliografinių nuorodų sudarymo taisyklės pagal tarptautinius bibliografinių nuorodų standartus ar citavimo stilius. Šiuose metodiniuose nurodymuose apatariamų akademinio rašto darbų literatūros sąrašas sudaromas, laikantis tokių taisyklių:

- kiekvienas tekste nurodomas literatūros šaltinis (cituotas ar perfrazuotas) turi būti pateikiamas literatūros sąrašė⁵;
- literatūros sąrašė pateikiami darbai nėra numeruojami; rašoma abėcėlės tvarka pagal autoriaus pavardę;
- jei literatūros sąrašė yra keli to paties autoriaus darbai, kuriuose jis yra vienintelis autorius ar nurodomas pirmuoju iš kelių autorių, pirmenybė teikiama tam dokumentui, kuriame šis asmuo yra vienintelis autorius;

---

⁵ Kaip akademinio rašto darbo tekste tinkamai pateikti citatas, perfrazuotą kitų autorių tekstą ir nuorodas į tai, aptariama 5.2. poskyryje „Nuorodų ir citatų žymėjimas“.

- jei literatūros sąrašė yra keli to paties autoriaus leidiniai, jie nurodomi, atsižvelgiant į leidimo metus, pradedant seniausiais;
- kai tarp cituojamų šaltinių yra keli to paties autoriaus darbai, publikuoti tais pačiais metais, jį cituojant tekste prie metų pridedamos atitinkamos abėcėlės raidės (pavyzdžiui: 2009a, 2009b);
- į vieną eilutę telpantis darbo aprašas pateikiamas be įtraukos. Jei aprašas sudaro daugiau nei vieną eilutę, pirmoji eilutė rašoma be įtraukos, o tolimesnė(s) – su 1,27 cm įtrauka. Tekstas lygiuojamas pagal abu kraštus;
- publikacijas nelotyniškais rašmenimis rekomenduojama transliteruoti (t. y. perrašyti lotyniškais rašmenimis) ir pateikti bendrame sąrašė.

Konkretūs šaltinių ir mokslinės literatūros sąrašo pavyzdžiai pateikimi šių metodinių nurodymų 5.4. poskyryje.

Priedai – tai papildoma medžiaga, nepriklausanti tikrajam tyrimo tekstui. Prieduose pateikiami paveikslėliai, schemos, specialaus formato lentelės, pvz., su subtitravimo, dubliavimo, užklotinio vertimo, garsinio vaizdavimo tekstais (žr. 12 PRIEDAŲ ir 13 PRIEDAŲ), didesnės apimties pavyzdžiai, tekstų ištraukos ir kita papildoma tekstinė, vaizdinė ar garsinė (pvz., MP3 ar MP4 įrašai) informacija. Jei nėra būtinybės nuorodą į priedą pateikti tekste, vadinasi jo nereikia teikti. Kiekvienas priedas pradedamas naujame lape ir numeruojamas iš eilės. Viršutiniame kairiajame lapo kampe didžiosiomis raidėmis užrašoma „1 PRIEDAS.“ (anglų k. „APPENDIX 1:“) (tekstas rašomas 12 pt dydžio šriftu, be kabučių, gale taškas) ir priedo pavadinimas (12 pt dydžio šriftu, be kabučių, pirma raidė didžioji). Garso ir vaizdo įrašus kaip darbo priedus, pasitarus su darbo vadovu, galima pateikti elektroninėje laikmenoje.

4. TYRIMO METODŲ APŽVALGA

Tyrimo metodai gali būti įvairiai klasifikuojami ir grupuojami. Jie skirstomi į kiekybinius ir kokybinius, teorinius ir empirinius. Be to, gali būti taikomas trianguliacijos principas ar pasirenkami specifiniai, tam tikroje mokslo srityje taikytini metodai. Tyrimo metodų atranka priklauso nuo tyrimo medžiagos, objekto, turimų duomenų.

Duomenys – tai nėra realūs daiktai, reiškiniai ar požymiai, bet jų jutiminis atspindys. Jie gali būti bet kurio mokslinio tyrimo žaliava, tačiau reikšmingi jie tampa tik tada, kai yra lyginami su kitais duomenimis (plg. Kardelis 2007, 121–122). Duomenys yra kaupiami įvairiais būdais: apklausiant, analizuojant įvairius tekstus ar dokumentus, testuojant ir pan. Labai svarbu sukauptus duomenis tinkamai paaiškinti ir apdoroti (pvz., **kokybinis** duomenų apdorojimas būtų sisteminimas, klasifikavimas, priežastinių ir struktūrinių ryšių atskleidimas, o **kiekybinė** duomenų analizė galėtų būti, pavyzdžiui, matematinė statistika).

4.1. Kokybiniai tyrimo metodai

Kokybinių tyrimų erdvėje dažnai vartojama sąvoka *vieno atvejo tyrimas / analizė* (anglų k. *case study*), kuri nurodo nuodugniai tyrinėjamą ir interpretuojamą atskirą atvejį. Tokia prieiga suponuoja gerokai susiaurintą analitinę perspektyvą. Ji ypač efektyvi, jei tyrimų laukas yra labai platus ir sunkiai aprėpiamas. Čia geriau išryškėja tyrėjo individuali analizė bei refleksija ir pateikiamas holistinis atitinkamo reiškinio tyrimas, t. y. stengiamasi atskiro atvejo tyrimo pagrindu atkurti visumos vaizdą (plg. Kardelis 2007, 272). Kokybiniams vieno atvejo tyrimams netaikomi griežti imties tūrio reikalavimai, jų metodai yra lankstūs, nes yra orientuoti į procesą ir interpretaciją, tad svarbiausią vaidmenį čia vaidina kontekstas.

Atliekant vieno atvejo tyrimą, svarbiausia pažvelgti į tyrimo subjektą iš daugelio skirtingų perspektyvų tam, kad būtų galima atsakyti į klausimus *kaip?* ir *kodėl?* Atvejo analizė nėra metodas tikrąja to žodžio prasme – tai veikia subjekto ir objekto pasirinkimas, kuriems galima taikyti įvairius metodus ar jų kombinacijas (plg. Thomas, 2011, 9). Nors atlikus tyrimą plačių apibendrinimų daryti negalima, jis vis dėlto pateikia įvairiapusiškai turtingą analitinį kokio nors pavyzdžio kaip visumos nario vaizdą. Paprastai tokiam tyrimui netaikomi validumo ir patikimumo kriterijai, nes yra analizuojamas tik vienas atvejis. Neretai tokia analizė gali atskleisti artimesnį ryšį su tikrove nei statistinis apžvalginis tyrimas.

Vieno atvejo tyrimas tinka bet kuriam reiškiniui analizuoti (pvz., procesui, įvykiui, laikmečiui, kūriniiui, institucijai, programai ir pan.) ir leidžia atlikti kokybinius tyrimus, siejant (ar nesiejant) juos su kokia nors konkrečia tradicija. Pirmiausiai išskiriamos temos (t. y. pasikartojantys charakteringi bruožai), vėliau jos grupuojamos į kategorijas, o iš pastarųjų sudaromi struktūriniai

modeliai, kurie aiškinami, siekiant atsakyti į tyrime iškeltus klausimus (plg. Kardelis 2007, 290–291). Savo esme visi kokybiniai tyrimai remiasi induktyviais metodais, t. y. juose teorijos kildinamos iš tyrimo rezultatų. Įdomu tai, kad vieno atvejo analizė gali atverti naujus analitinius horizontus, pateikdama netikėtus rezultatus.

4.2. Kiekybiniai tyrimo metodai

Kiekybiniai tyrimai gali būti vadinami *statistiniais* arba *eksperimentiniais*. Čia siekiama patvirtinti arba paneigti hipotezę (mokslinę prielaidą, kuria bandoma nusakyti nežinomus reiškinius) taikant matematinės statistinės analizės būdus tyrimo duomenims sutvarkyti (plg. Kardelis 2007, 271, 276). Kiekybiniams tyrimams labai svarbi imtis, o metodai orientuoti į matavimus ir išvadas. Jie remiasi išankstinėmis teorijomis, kurios ir nulemia duomenų pasirinkimą. Duomenys renkami kruopščiai ir struktūrizuoti, vėliau jie išreiškiami skaičiais, o ne žodžiais ar vaizdais, kaip tai daroma kokybiniuose tyrimuose. Kiekybiniai metodai sudaro dedukcijos pagrindą, t. y. kai remiantis jau turimomis žiniomis ar teorijomis, yra keliamos prielaidos, kurios tikrinamos empiriškai.

Statistiniai tyrimo metodai daugiausia naudojami šiose kalbotyros srityse:

- *eksperimentinėje fonetikoje*, kurioje statistiniais metodais gali būti tyrinėjami garso signalų parametrai;
- *tekstometriniuose tyrimuose*, kurie taikomi tekstynų ir kompiuterinėje lingvistikoje. Čia statistiniai metodai gali būti naudojami įvairiems teksto elementams skaičiuoti, pvz., kolokacijoms, žodžių pasiskirstymui lyginti, automatiškai nustatyti teksto funkciją, grupuoti tekstus ir pan.;
- *anketiniuose arba apklausų tyrimuose*, kai duomenys renkami, apklausiant respondentus. Tokių tyrimų ištakos glūdi socialiniuose moksluose – jie skirti įvairiems visuomeniniams reiškiniams tirti. Kai apklausiamas didžiulis įvairaus amžiaus, išsilavinimo, įvairių socialinių grupių respondentų kiekis, tai rezultatams įvertinti reikalingi statistiniai metodai (plg. Rimkutė, Utkā 2012, 103);
- *lingvistinėje tipologijoje*, kuri tiria ir klasifikuoja kalbas pagal jų ypatybes. Kalbos skirstomos į stambesnes grupes pagal skambesį, morfologijos tipą, kuris joms būdingas arba nebūdingas ar pagal tai, kaip sakiniuose išdėstyti elementai.

4.3. Teoriniai tyrimų metodai

Mokslinės literatūros analizė – tai literatūros pasirinkta mokslinio tyrimo tema kritinis vertinimas, siekiant nustatyti tiriamosios problemos ribas, ieškoti naujų tyrimo aspektų, išanalizuoti

rekomendacijas tolesniems tyrimams ir parodyti, kaip ir kuo nagrinėjama problema yra susijusi su esamomis mokslo žiniomis atitinkamoje srityje.

Sisteminė analizė – tai metodas, skirtas tirti, konstruoti ir modeliuoti objektus ar reiškinius, o jo taikymo esmė – pažinti reiškinį kaip sistemą su visais jos struktūriniais elementais ir ryšiais.

Sintezė – tai mokslinis metodas, pagrįstas dalių jungimu į vieną visumą. Jis neįmanomas be analizės.

Dedukcija – tai bendramokslinis metodas, kuriam būdingas išvadų gavimas iš prielaidų, remiantis logikos dėsniais, minties raida nuo bendrybės prie atskirybės.

Indukcija – tai metodas, kai nuo pavienių faktų einama prie apibendrinimų, visumos supratimo.

Hipotezė – tai samprotavimas, leidžiantis suformuluoti pagrįstus spėjimus, reikalaujančius įrodymo. Kitaip tariant, tai yra nepatikrintas teiginys, kurį reikia patvirtinti arba paneigti, remiantis atitinkama moksline medžiaga. Būtina skirti hipotezės formuluotę (t. y. hipotetinę lingvistinę formą) nuo hipotezės turinio. Pastarasis visada turi samprotavimo pavidalą, kai hipotezės formuluotė yra tik teiginys. Pavyzdžiui, hipotezė „Verčiant filmus į lietuvių kalbą, originalūs keiksmažodžiai visada yra keičiami nelietuviškos kilmės necenzūriniais žodžiais“. Hipotezės įrodinėjamos faktais, eksperimentu. Pažymėtina, kad dažnai jos įrodomos ne visiškai, o tik su tam tikra tikimybe. Vaizdžiai tariant, hipotezė yra tiltas tarp teorijos ir faktų. Gera hipotezė turi turėti tikimybę būti paneigta (plg. Rasinger 2010, 53).

Analogija – tai samprotavimas pagal panašumą, t. y. jei objektui **A** būdingi požymiai **a, b, c, d, e**, o objektui **B** – **b, c, d, e**, tai tikėtina, kad objektui **B** bus būdingas požymis **a**. Analogijos išvados turi būti patikrintos empiriškai, nes toks samprotavimas panašus į hipotezę.

Lyginamoji (gretinamoji) analizė – tai mąstymo operacija, grindžianti teiginius apie daiktų ar reiškinių panašumus bei skirtumus. Lyginimo metu sugretinami mažiausiai du objektai, siekiant apibrėžti jų tarpusavio santykį. Lyginant nustatomos kiekybinės ir kokybinės charakteristikos, konstruojamos analogijos ir sudaromos klasifikacijos. Labai svarbu, kad būtų lyginami tik vienos klasės objektai ir tik esminiai jų požymiai.

Modeliavimas – tai vieno daikto ar reiškinio savybių pakartojimas kitame (t. y. modelyje), norint geriau pažinti pirminį objektą. Akivaizdu, kad modelis turi būti panašus į originalų objektą fiziniomis ar funkcinėmis charakteristikomis. Šiuo požiūriu modeliavimas artimas analogijos metodui. Pabrėžtina, kad objektas ir jo modelis negali būti identiški, nes tada modelio kūrimas netektų prasmės.

4.4. Empiriniai tyrimų metodai

Testavimas – tai procedūra, kurios metu parengtų užduočių pagrindu iš anksto nustatomas individualių savybių išraiškos laipsnis. Dažnai klaidingai bet kokia užduočių ar klausimų seka pavadinama testu. Akcentuotina, kad testo sudarymas parengtų užduočių pagrindu yra ilgalaikis ir sudėtingas mokslinio darbo procesas. Tokiam testui keliami specialūs metodologiniai reikalavimai. Jis turi atitikti *validumo* (nurodyti, kas vertinama ar matuojama), *patikimumo* (tyrimo tikslumo laipsnis), *objektyvumo* (ar tyrėjas nedaro įtakos tyrimo procesui bei rezultatams) ir *reprezentatyvumo* (turėti būdingus atstovaujamos visumos bruožus) reikalavimus.

Turinio analizė (anglų k. *content analysis*) – tai empirinis analitinis tyrimo metodas, kurio esmė yra įvairių dokumentų ar kitokios informacijos grupavimas į kategorijas. Atliekant tokią analizę, skaičiuojamas kategorijų visuose dokumentuose pasikartojimo dažnis. Vėliau tai ištiriama statistiškai, tačiau tiriamųjų vienetų imtis negali būti pasirenkama specialiai. Būtina analizuoti arba visą pranešimų sistemą (pvz., visus per tam tikrą laiką rodytus filmus) arba imtis turi būti sudaroma atsitiktiniu būdu (pvz., kas trečias per tam tikrą laiką pastatytas filmas) (plg. Sirtautienė 2003, 40–41).

Apklausa – tai atitinkamas nuostatų, nuomonių, žinių tyrimas. Apklausa raštu dar vadinama *anketavimu*, o jei ji didelės apimties – *klausimynu*. Anketoje arba klausimyne labai svarbus veiksnys yra korektiška ir tiksli klausimų formuluotė. Klausimai gali būti atviro, uždaro ir mišraus pobūdžio. Jei pateikiama klausimo formuluotė ir paliekama vietos savarankiškam atsakymui, tai yra atviro pobūdžio klausimas. Uždari klausimai formuluojami ir komponuojami taip, kad pateiktame sąrašė respondentui tereikia pažymėti pasirinktą atsakymą. Mišriuose klausimuose po suformuluotais atsakymais, kuriuos respondentas turi pažymėti, dar paliekama laisvos vietos kitiems galimiems atsakymų variantams, pastaboms, papildymams ir pan. užrašyti. Anketavimas ir apklausos dažnai taikomi kalbotyros moksle: pragmatikoje, kognityvinės lingvistikos ir sociolingvistiniuose tyrimuose, lingvistinėje tipologijoje, psicholingvistikoje. Tokia empirinė prieiga dažna ir vertimo tyrimuose.

Pokalbis (interviu) – tai apklausa žodžiu, kurią atlieka vienas ar keli pasirenkę apklausėjai. Čia labai svarbu vengti vadinamojo „apklausėjo efekto“, kai respondento atsakymai kreipiami pageidautina linkme arba išgirstama tik tai, kas norima girdėti. Svarbiausi įvairių apklausų rodikliai yra anketų grįžtamumo kvota, t. y. tyrėjui sugrįžusių anketų skaičius ir anketų užpildymo baigtumo laipsnis. Jei anketų sugrįžimo rodiklis 50 proc. ir mažiau, tai nėra patikimas rezultatas, o neatsakytos ar tik iš dalies užpildytos anketos gali reikšti apklausos organizavimo ar anketų sudarymo klaidas.

Eksperimentas – tai metodas, kai vykdomas kryptingas atitinkamo tiriamojo objekto egzistavimo sąlygų keitimas ir jo atkūrimas. Tai ypatinga stebėjimo forma, kai tyrėjas apgalvotai ir

aktyviai kontroliuoja ir manipuliuoja sąlygomis, kurios lemia jų dominančius įvykius. Eksperimentai gali būti trumpalaikiai ir ilgalaikiai, natūralūs ir laboratoriniai. Pavyzdžiui, kalbotyroje eksperimento metu gali būti sukuriamos sąlygos vartoti atitinkamus kalbos vienetus ir taip atskleisti jų vartojimo ypatumus (pavyzdžiui, psicholingvistinis eksperimentas, kai prašoma pateikti pirmus į galvą atėjusius žodžius, kurie asocijuotųsi su pateiktais žodžiais ar stimulais). Taip pat toks eksperimentinis metodas taikomas pragmatikos, kognityvinės lingvistikos ir sociolingvistikos tyrimuose.

4.5. Kalbotyros darbuose taikomi tyrimo metodai

Pagal tai, ar analizuojami dabartinio ar ankstesnio laikotarpio kalbos reiškiniai, kalbotyroje skiriami *synchroniniai* ir *diachroniniai* metodai. Synchroniniai metodai apima vieno laikotarpio medžiagą, jie neatsižvelgia į kalbos reiškinių kitimą. Iš synchroninių metodų grupės dažniausiai pasirenkami aprašomasis ir lyginamasis metodai. Diachroniniai (istoriniai) metodai skirstomi į filologinį, lyginamąjį istorinį ir vidinės rekonstrukcijos metodus. *Filologinis* metodas remiasi ta pačia kalba rašytų skirtingų epochų tekstų palyginimu. *Lyginamasis istorinis* metodas naudojamas, kai lyginami giminiškų kalbų faktai ir taip stengiamasi atkurti tų kalbų praeitį. *Vidinės rekonstrukcijos* metodas yra artimas lyginamajam istoriniam metodui, kai atkuriami senesnių epochų kalbos reiškiniai, remiantis tos pačios kalbos duomenimis (plg. Rimkutė, Utka 2012, 17).

Kiti kalbotyros rašto darbuose taikomi metodai yra šie:

- *tekstynais paremta analizė* (anglų k. *corpus-based analysis*) – tai tyrimo metodas, kuris paremtas arba iliustruotas medžiaga, paimta iš tekstynų. Tekstynai – tai didžiuliai elektroninių tekstų rinkiniai, kurie paprastai naudojami natūraliosios kalbos vartosenai specialiomis tekstynų analizės priemonėmis (konkordansais ir konkordavimo programomis) tirti. Tekstynų analizė taikoma vertimo studijose, kognityvinės lingvistikos ir sociolingvistiniuose tyrimuose, istorinėje (diachroninėje) lingvistikoje;
- *instrumentinis tyrimo metodas* yra pagrįstas kalbos reiškinių tyrinėjimu įvairiais prietaisais, pvz., spektrografu. Jis dažniausiai taikomas fonetikos tyrimuose;
- *distribuciniu metodu* nustatomas žodžių junglumas, pasiskirstymas ir vartojimas tekstuose, dažniausiai taikomas fonologijos, morfologijos, sintaksės, leksikologijos tyrimuose;
- *gretinamasis* arba *konfrontacinis metodas* kalbotyroje leidžia tirti bei paaiškinti dviejų ar daugiau kalbų struktūros bendrybes ir skirtybes. Gali būti gretinama atskirų (tiek giminiškų, tiek negiminiškų) kalbų fonologinė sistema, morfologija, sintaksė, leksika, atskiros gramatinės kategorijos ir kita;
- *dekonstrukcijos metodas taikomas ir lingvistiniuose, ir AVV tyrimuose*;

- *opozicijų* metodu gretinami skirtingi tyrimo objektai, kad dėl kontrasto geriau išryškėtų jų skirtybės. Jis taikomas fonologijoje, morfologijoje, sintaksėje, leksikologijoje;
- *transformacijų* metodas leidžia keisti kalbos elementų (pvz., sakinio dalių) tvarką, kalbinę raišką ir pan., siekiant nustatyti, ar dėl to pakinta teksto turinys, sakinio prasmė ir kt. Jis dažniausiai taikomas sintaksės tyrimuose;
- *negalimo pavyzdžio* metodo taikymo procese sąmoningai sukuriama realiai nevertojami žodžių junginiai ar sakiniai, išryškinantys tiriamųjų vienetų reikšmės arba vartosenos ypatumus;
- *kartografinis* metodas atveria galimybę vaizduoti kalbos reiškinių paplitimą tam tikrais sąlygiškais ženklais žemėlapiuose. Jis paprastai taikomas dialektologijos tyrimuose ir lingvistinėje tipologijoje (plg. Rimkutė, Utkė 2012, 18);
- *diskurso analizė* – tai metodas, kuriuo tiriama kalbos vartojimo dėsningumai skirtinguose socialiniuose kontekstuose. Tokie tyrimai leidžia aprašyti, kaip varijuoja skirtingų diskurso bendruomenių kalba, jų socialiniams poreikiams kuriamų skirtingų diskurso žanrų kalbinės (gramatinės, fonologinės, leksinės, stilistinės) ypatybės. Jis taikomas vertimo moksle, etnolingvistikoje, pragmatikoje, psicholingvistikoje, kognityvinės lingvistikos ir sociolingvistikos tyrimuose.

4.6. Literatūrologijos darbuose taikomi tyrimo metodai

Šiame poskyryje pristatomos pagrindinės šiuolaikinės metodologinės priegijos, taikomos literatūrologijos darbuose. Kiekviena iš jų yra aptariama atskirai. Tačiau gana dažni atvejai, kai tyrėjas pasirenka metodų sintezę tam, kad geriau atskleistų savo analitinį sumanymą.

Kritinių metodų pateiktis apsiriboja santraukomis, nesigilinant į jų istoriją, pranašumus ar trūkumus, paliekant tyrėjui visišką metodo pasirinkimo laisvę. Svarbiausia yra suvokti, kad literatūrologinė analizė yra mokslinis diskursas apie grožinę literatūrą, pagrįstas atitinkamo kritinio metodo specifine terminija.

Formalistinės literatūros kritikos metodas

Formalistinė literatūros kritika į literatūros kūrinį žvelgia kaip į imanentinį konstruktą, reikalaujantį atidaus skaitymo principo. Jos atstovai įsitikinę, kad viskas, kas reikalinga grožinio teksto interpretacijai, glūdi pačiame tekste ir todėl atsiriboja nuo bet kokios išorinės informacijos: istorinės, politinės, socialinės, biografinės ir pan. Formalistinio darbo tikslas – suvokti visų struktūrinių teksto elementų sąveikos estetinį poveikį skaitytojui, traktuojant literatūros kūrinį kaip atskirą pasaulį, organišką visumą (plg. Meržvinskaitė 2013, 20–22). Tyrėjus domina literatūrinio

teksto stilius, struktūra, vaizdinių sistema, simboliai, žanrinės ypatybės. Reikia pabrėžti tai, kad būtent šis metodas leidžia atskirti kokybišką literatūros kūrinį nuo nepakankami kokybiško ar nekokybiško.

Biografinės literatūros kritikos metodas

Biografinė literatūros kritika remiasi principu, kad literatūros kūrinio neįmanoma visiškai suvokti ir tyrinėti, nesigilinant į autoriaus biografiją. Jos atstovai įsitikinę, kad rašytojo gyvenimo faktai (tiesiogiai ar netiesiogiai) formuoja jo kūrybą. Akivaizdu, kad tyrėjui būtina skirti biografinę kritiką nuo biografijos žanro. Jai nebūdingas siekis pateikti išsamų chronologišką autoriaus gyvenimo aprašymą; čia dėmesio centre yra ne autorius, o kūrinys, kurį atitinkamai nušviečia įžvalgos, susiformavusios atidžiau patyrinėjus autoriaus biografiją (plg. Guerin 1999, 22–23). Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į šio metodo suponuojamas galimas grėsmes, t. y. kad biografiniai duomenys neiškreiptų grožiniu tekstu perteikiamos reikšmės.

Istorinės literatūros kritikos metodas

Istorinės literatūros kritikos tikslas – tyrinėti grožinį kūrinį per istorinio, socialinio, politinio bei kultūrinio konteksto prizmę, autoriaus biografiją susiejant su konkretaus laikmečio specifika (plg. Keeseey 1994, 9–10). Šis metodas leidžia tyrėjui atsiriboti nuo nūdienos skaitytojo perspektyvos ir kiek įmanoma atsekti, kaip kūrėjo amžininkai galėjo suvokti kūrinio prasmę ir kokį poveikį jis galėjo daryti tuometiniam skaitytojui. Pasirinkęs istorinę literatūrinio teksto perskaitymo paradigmą, studentas taip pat galėtų tyrinėti, kaip atitinkamas laikmetis ir vieta veikia kūrinio reikšmės.

Naujojo istorizmo literatūros kritikos metodas

Naujojo istorizmo literatūros kritikos analizės metodo pagrindą sudaro principas, skelbiantis, kad kiekvienas grožinis kūrinys yra istorinis produktas, o pati istorija yra ne kas kita, kaip tekstas. Tyrėjai analizuoja vadinamąją ekstraliteratūrinę medžiagą: laiškus, dienoraščius, medicinos pažymas, nuotraukas, paveikslus, interviu ir kitus įrašus, filmuotą medžiagą ir pan. Literatūrinuose tekstuose jie ieško istorinių įtampų trinties, kitaip tariant, provokuojančių sutapimų tarpkultūrine prasme. Jų įsitikinimu, būtent skirtingas istorinis diskursas lemia meninės raiškos formų kaitą, todėl stengiamasi visapusiškai išnagrinėti kultūrologinę medžiagą, nes literatūrinių tekstų istoriškumas neatsiejamas nuo konkrečios kultūrinės situacijos, istorinis kontekstas konstruojamas iš kitų kultūrologinių tekstų. Naujasis istorizmas ieško kultūros ženklų simbolinių prasmų, pasitelkdamas ekonomines kategorijas (derybos, sandėris, apykaita, mainai, pelnas; literatūra kaip sociosimbolinis

kapitalas ir pan.), kurios pakeitė tradicinius istorinės literatūros kritikos vartotus terminus (plg. Tyson 2014, 292). Tokių tyrimų pobūdis yra tarpdalykinis: literatūrologija siejama su etnografija, antropologija, meno istorija ir kt.

Sociologinės literatūros kritikos metodas

Sociologinės literatūros kritikos objektas yra išoriškai panašus į istorinės literatūros kritikos objektą, taip pat analizuojama ekonominis, socialinis, politinis ir kultūrinis literatūros kūrinio ar skaitytojo kontekstas (DeVault 1990, 887), tik čia pabrėžiamas visuomenės ir (ar) bendruomenės vaidmuo, tyrinėjamas menininko ir visuomenės ir (ar) bendruomenės santykis, autoriaus profesijos įtaka rašymo procesui, socialinės vertybės, skelbiamos kūrinyje, politinės idėjos ir pan. Šio metodo atstovai teigia, kad turinys yra svarbiau už formą arba ją nulemia, todėl estetinė literatūros dimensija jiems nėra svarbi.

Psichologinės literatūros kritikos metodas

Psichologinė (arba psichoanalitinė) literatūros kritika yra daugialypis terminas, bet iš esmės jis apima tris dimensijas: tyrėjai siekia atsakyti į klausimą, kas yra kūrybinis talentas ir kaip jis veikia kuriančios asmenybės protines ir psichines savybes. Jie pasitelkia šiuolaikinę psichologiją, kad galėtų geriau suvokti kūrėjo elgesio motyvaciją. Akivaizdu, kad egzistuoja stiprus ryšys tarp psichoanalizės ir literatūros – pravartu prisiminti paties Sigmundo Freudo prisipažinimą, kad literatūros studijos buvo ne mažiau naudingos jo teorijai nei klinikiniai stebėjimai (plg. Rabaté 2014, 3–4). Reikia pridurti, kad ir jo populiariausi darbai gali būti priskirti originaliai literatūros kritikai ir turi pasekėjų. Šios krypties atstovai įsitikinę, kad didžioji literatūra teisingai atspindi gyvenimą ir žmogaus prigimtį, joje vaizduojami charakteriai demonstruoja realių žmonių asmenybės vidines gelmes ir sudėtingumą.

Mitologinės literatūros kritikos metodas

Mitologinės (archetipinės, mitopoetinės) literatūros kritikos atstovai grožinės literatūros kūrinuose ieško pasikartojančių universalių modelių, sieja naratyvą su mitu, pabrėždami mito svarbą literatūrinei vaizduotei. Jie įsitikinę, kad mitopoetinė sąmonė reaktyvuojasi literatūrinuose tekstuose. Šioje kritinėje paradigmoje dominuoja archetipo, kolektyvinės sąmonės kategorijos, taigi tyrinėjamas individualios kūrybinės vaizduotės gebėjimas pasitelkti universalius mitus bei simbolius ir juos prasmingai reflektuoti, stimuliuojant skaitytojo pirmykštę atmintį (plg. Guerin 2005, 189). Metodo tikslas – identifikuoti archetipinius vaizdinius grožiniame tekste per sąsajas su kitais tekstais, kuriuose atpažįstamas universalusis mitinis modelis, dažnas skirtingų kontinentų

kultūrose bei atskleisti jų funkcijas. Mitokritikai yra įsitikinę, kad būtent mitiniai elementai nulemia literatūrinio teksto poveikio efektyvumą ir suteikia jam išliekamąją vertę. Kai kurie tyrėjai yra Karlo Jungo pasekėjai, todėl literatūros kūrinuose juos domina jungiškųjų archetipų – Šešėlio, Personos, Anima / Animus – raiška. Šis tarpdalykinis metodas aprėpia literatūrologijos, antropologijos, psichologijos, istorijos, mitologijos, lyginamosios religijotyros disciplinas.

Dekonstruktinė literatūros kritikos metodas

Dekonstruktinė literatūros kritika neigia, kad kalba galima perteikti realų pasaulį, nes ji yra nepastovi. Todėl ir literatūros tekstų reikšmė negali būti stabili. Tyrėjai neketina kalbėti apie tai, kas yra sakoma tekste; juos domina tai, kaip kalba veikia tekste. Čia galima išvelgti paralelių su formalistiniu literatūros kritikos metodu, juos sieja atidaus skaitymo būtinybė. Tačiau skiriasi minėtų kryptų kritikų požiūriai ir tikslai: dekonstrukcionistai analizuoja atskirus kūrinio struktūros elementus ne tam, kad ieškotų jų sąveikos esmės; jie „dekonstruoja“ tekstą, t. y. pabrėžia tokių elementų nesuderinamumą (plg. Culler 2007, 3–4). Tyrėjai netiki autoriaus intencija, priešingai, jie įsitikinę, kad autoriui nepavaldi kūrinio kalbos bei meninės raiškos kontrolė ir skelbia jo ir pačios literatūros mirtį. Jiems grožinė literatūra niekuo nesiskiria nuo bet kurių kitų parašytų tekstų, tad yra nepatikima – jai svetima tiesos išsakymo paradigma, literatūriniai tekstai yra tik interpretacijų varžybos. Tokių kritikų dėmesio lauke dominuoja klausimas, kaip literatūrinė tiesos interpretacija priimama už pačią tiesą: jų darbuose tiesos iliuzija yra demaskuojama. Reikia pabrėžti, kad šis metodas reikalauja ypatingo intelekto, išsilavinimo ir gebėjimų. Nors dažnam tyrėjui jis nepriimtinas dėl savo destruktivaus pobūdžio, vis dėlto reikia pripažinti, kad garsiausiems dekonstrukcionizmo atstovams pavyko atskleisti tradicinės literatūros kritikos trūkumus bei nustebinti skaitytojus netikėta kritine išmone interpretuojant kanoninius tekstus.

Skaitytojo recepcijos (atsako) literatūros kritikos metodas

Skaitytojo recepcijos (atsako) literatūros kritika tiria skaitytojo reakcijas bei funkcijas literatūrinės komunikacijos vyksme. Jos atstovų nuomone, kūrybos procese dalyvauja ne tik autorius, bet ir skaitytojas. Dar daugiau, jie teigia, kad literatūrinis tekstas negeneruoja savarankiškų reikšmių, jos veikia kuriamos skaitytojų interpretacijomis, todėl tekstas įgyja baigtinį būvį tik skaitymo ir interpretacijos metu. Tokiu būdu paaiškėja, kad negali būti vienos teisingos interpretacijos – skaitymas reflektuoja pliuralistinį pobūdį. Tyrėjai analizuoja, kaip skirtingi individai (grupės, klasės) suvokia tą patį literatūrinį tekstą, kokią įtaką interpretacijai turi religinis, kultūrinis, socialinis, politinis ir kiti faktoriai (plg. Davis 2002, 51–52). Tačiau tai nereiškia, kad priimtinas bet koks teksto perskaitymas – kiekvienas tekstas suponuoja interpretacijos horizontų ribas, todėl svarbu jų neperžengti.

Hermeneutinės literatūros kritikos metodas

Hermeneutinė literatūros kritika siūlo savitą literatūrinių tekstų interpretavimo metodologiją, pagrįstą hermeneutikos filosofija. Čia kūrinio interpretacija yra glaudžiai susijusi su kalba, generuojančia reikšmes. Kadangi kalba operuoja reikšmėmis, tai interpretacijos ir suvokimai neišvengiamai suponuoja išankstines nuomones – be jų jokia interpretacija nėra įmanoma. Suvokimo ir interpretacijos modelis apibūdinamas hermeneutinio rato sąvoka, kuri apima tris momentus: išankstinės nuomonės apie viso teksto reikšmę susidarymą, perėjimą prie atskirų dalių analizės, susiejant kiekvieną jų su teksto visuma, ir susidarytos išankstinės viso kūrinio reikšmės modifikaciją (plg. Thiselton 2009, 13). Hermeneutinė analizė pagrįsta įsitikinimu, kad dalis ir visuma yra tarpusavyje organiškai susijusios. Taip pat svarbu pabrėžti trijų faktorių sąveiką skaitymo procese: autoriaus, teksto (kalbos) ir skaitytojo (dialoginis interpretacijos principas). Hermeneutinis teksto suvokimas yra autentiško dialogo tarp praeities ir dabarties rezultatas, pasiekiamas per teksto ir skaitytojo horizontų susiliejamą. Interpretacija atskleidžia tekste paslėptus motyvus ir strategijas, todėl leidžia interpretatoriui suvokti autoriaus tikslus. Hermeneutinė teksto interpretacija yra kontekstuali. Interpretacijos pobūdį lemia skaitytojo žinios, išsilavinimas, kultūra, patirtis, įžvalgumas ir t. t. Naujausi šios krypties tyrimai gilinasi ne tik į kalbą (t. y. teksto žodinių audinį), bet ir siekia atskleisti tai, ko užrašyti žodžiai negali nusakyti, – ištarą arba teksto balsą.

Feministinės literatūros kritikos metodas

Feministinės literatūros kritikos objektas – literatūrinio moters paveikslo specifika, moterų grožinė kūryba bei jos recepcija (plg. Eagleton 2011, 199). Ji neturi vieningos teorinės prieigos ar metodo, nors kritikų darbuose vyrauja įsitikinimas, kad literatūra, kaip ir bet kuri kita meninė kūryba, turi lyties žymę. Įvedamos „genderio“ ir „kito“ sąvokos; lytis traktuojama kaip biologinė, o genderis – kaip kultūrinė kategorija. Feministinė literatūros kritika demonstruoja gana platų etinių ir estetinių tyrimų spektrą, tačiau juose galima išvelgti tokias bendras tendencijas: kritikuojamos patriarchalinė ideologija pagrįstos meno tradicijos; smerkiama moterų marginalizacija; aptariami vyriško ir moteriško rašymo skirtumai; moters išskirtinumas ir tapatybė; moterų kūryba ir literatūros kanonas; feministinė poetika (ginokritika), ryšys tarp genderio ir literatūrinio žanro ir kt. (plg. Tyson 2014, 117; 323).

Pokolonijinės literatūros kritikos metodas

Pokolonijinės literatūros kritikos paskirtis – tirti literatūrinius tekstus, sukurtus Europos šalių kolonijose, vadinamose trečiojo pasaulio šalyse, ir demaskuoti klaidingus mitus apie kolonizuotųjų kultūrą bei atskleisti žeminančius stereotipinius įvaizdžius. Jos atstovai kritikuoja tendenciją

primesti vakarietiškoji literatūros kanoną, propaguojantį pirmojo pasaulio statusą, pasaulėvaizdį ir kultūrą, atmeta centro / periferijos modelį. Jie operuoja trimis pagrindinėmis sąvokomis: ambivalentiškumas, hibridiškumas ir suskaidyta sąmonė; analizuoja kolonistų vykdomos ekonomikos bei politikos poveikį emocinei veikėjų būsenai; atskleidžia interaktyvų klases, rasės ir genderio ryšį; išryškina lokalizacijos ir asmenybės identiteto santykį, savo / pašaliečio statusą (plg. Tyson 2014, 426). Iškeliama vidinio kolonializmo problema. Šiam metodui būdinga tarpdalykinė prieiga.

Ekokritinės literatūros kritikos metodas

Ekokritinės literatūros kritikos metodo šalininkai vertina literatūros kūrinius (ypač moderniuosius) iš ekologijos pozicijų ir tiria, ar juose yra deklaruojamos aplinkosaugos idėjos, kritikuoja antropocentrizmą ir materialaus bei kultūrinio moderniosios visuomenės pagrindo išaukštinimą, atmeta kultūros / gamtos opoziciją (plg. Dobie 2014, 243). Jie literatūros kritikoje taiko ekologijos sąvokas, vykdo tarpdalykinius tyrimus, sujungiančius tokias disciplinas kaip literatūrologija, ekologija, istorija, ekonomika, filosofija, etika, psichologija.

Semiotinės literatūros kritikos metodas

Semiotinės literatūros kritikos nuostata yra ta, kad literatūrinė komunikacija, lyginant ją su natūralia komunikacija, yra gerokai sudėtingesnė, antrinė komunikacijos sistema. Literatūrinis tekstas pats savaime nėra reikšmės talpykla, tai – organizuota signifikantų (žymenų) sistema, reikšminis visetas. Analizuodamas literatūrinį tekstą kaip kultūriškai užkoduotą ženklų sistemą, tyrėjas turi atsižvelgti į tai, kad autorius ir skaitytojas atstovauja skirtingą istorinį, kultūrinį, politinį ir kt. kontekstą, todėl jų kodifikacija skiriasi, tiek tekstą kuriant, tiek šifruojant jo kodus, kurie formuoja reikšmę komunikacijos procese (plg. Veivo 2009, 1–2). Pastarieji yra pavaldūs kontekstui – reikšmės aktualizacija be konteksto neįmanoma. Čia svarbi kultūrinių sistemų išverčiamumo kategorija. Literatūra pakyla virš konteksto, nes nėra apribota vienu (autorius) kontekstu. Grožinio teksto struktūros gali būti įterpiamos į įvairius kontekstus.

Literatūros semiotika atskleidžia grožinių kūrinių reikšminį pobūdį, t. y. kaip juose generuojama ir komunikuojama reikšmė. Semiotinė literatūrinio teksto analizė yra nukreipta į savarankiškų reikšminių vienetų santykius, jų dalyvavimą kuriant reikšmę. Ji apima sintaksės (santykiai tarp ženklų), semantikos (santykiai tarp ženklų ir objektų) ir pragmatikos (santykiai tarp ženklų ir interpretatoriaus) aspektus. Semiotiniu požiūriu kultūra ir literatūra yra žiniomis pagrįstos meninės raiškos sistemos, todėl pasižymi tiek simboline, tiek kognityvine dimensija. Kaip semiotinis artefaktas literatūros kūrinys yra signifikacijos ir komunikacijos procesas bei produktas. Su

jam būdingomis stabiliomis savybėmis bei struktūromis, jis dalyvauja dinamiškame semiozės procese, kuris reiškiasi per reikšmės gamybą, jos recepciją ir interpretaciją.

Literatūros semiotikus taip pat domina klausimas, koku lygmeniu kūrinyje yra pasiekiamas realybės efektas (Johansen 2002, 165). Kita vertus, fiktyvusis literatūros pasaulis bus nesuvokiamas be realaus pasaulio suvokimo įgūdžių. Literatūrinis tekstas – tai semiotinė sistema, modeliuojanti informaciją apie realų pasaulį ir perteikianti ją mediacijos būdu; o semiotinė analizė yra pagrįsta metamodeliavimo (t. y. modeliavimo modeliavimo) principu. Šios krypties tyrėjai analizuoja tokias problemas: tekstinis reikšmių konstravimas; teksto semiotika (kontekstas, subtekstas, intertekstas); informacijos siuntėjo ir gavėjo santykis su grožiniu tekstu; teminė-loginė ir vaizdinė-juslinė teksto komunikacijos dimensija; centro ir periferijos santykis; literatūriniai kodai ir bendrieji kultūros semiotikos modeliai; kolektyvinė ir individuali patirtis kaip semiotinis reiškinys; erdvės semiotika ir t. t.

Lyginamosios literatūrologijos perspektyva

Lyginamoji literatūrologija remiasi šiuo principu: bet koks aukštesnis pažinimas įgyjamas remiantis palyginimo principu. Deja, komparatyvistinė kritika neturi individualios, aiškiai apibrėžtos tyrimų metodologijos, nors iš esmės nė vieno literatūros kūrinio analizė negali būti produktyvi be lyginamųjų įžvalgų (plg. Zepetnek 1998, 14–15). Kritiką komparatyvistą domina panašumai ir skirtumai tarp dviejų ar kelių literatūrinių kūrinių ar reiškinių; literatūros ir kultūros dialogas; literatūros ir kitų meninės raiškos formų (vaizduojamojo meno, muzikos, kino, skaitmeninės raiškos ir kt.) interaktyvus santykis; literatūros ir įvairių disciplinų polilogas ir pan. Kokybiška lyginamoji literatūros kūrinio analizė remiasi pasiskolintais metodais – tyrėjai neapsiriboja tik panašumų ir (ar) skirtumų išvardijimu, nes toks kritinis diskursas būtų mažų mažiausiai nuobodus. Lyginamajai literatūrologijai būdingos daugiadimensinės projekcijos: lingvistinė, kultūrologinė, religijotyros, socialinė, ekonominė, politinė, istorinė ir kt. Pastaruoju metu literatūros kritikai išgyvenant vadinamąją literatūros teorijos krizę ir dekonstrukcinės paradigmos eroziją, naujas perspektyvas ir galimybes atvėrė literatūros ir medijų lyginamosios studijos (plg. Behar et al. 2009, 8–9). Čia ryškūs tarpkultūrinis ir tarpdalykinis aspektai. Lyginamuosiuose tyrimuose galima pasitelkti tokias metodologines prieigas: *intradisciplininę* (kai apsiribojama tik literatūrologiniais tyrimais), *daugiadalykinę* (kai tas pats tyrėjas pasitelkia kitų disciplinų perspektyvas) ir *pliuralistinę* (kai tyrimą vykdo literatūrologas kartu su kitų disciplinų atstovais).

4.7. Audiovizualinio vertimo darbuose taikomi tyrimo metodai

Tyrimo metodų taikymas akademinuose audiovizualinio vertimo darbuose apima platų metodologinį spektrą – nuo tradicinių vertimo strategijų iki kalbotyroje, literatūrologijoje, diskurso analizėje, kultūrologijos bei komunikacijos tyrimuose ir kinematografijoje taikomų analitinių priemonių. Dauguma anksčiau minėtų empirinių metodų gali būti taikomi ir audiovizualinio vertimo tyrimuose: vykdoma atvejo analizė, apklausa ar eksperimentas. Kiekybiniai metodai padėtų tyrinėjant teksto kompresiją subtitravimo metu, o kokybiniai – analizuojant subtitravimo strategijas ir pan. (plg. Bogucki 2013, 95).

Pirmieji bandymai tirti audiovizualinį vertimą rėmėsi tradicine vertimo mokslo perspektyva. Jais siekta išsiaiškinti, kuo audiovizualios produkcijos vertimas skiriasi nuo kitokių tekstų tipų vertimo. Vėliau buvo pasitelkti diskurso analizės metodai, kuriais nustatomas audiovizualaus teksto žanras ir tipas ir pagal tai sprendžiamos atitinkamos vertimo problemos. Aprašomasis metodas rėmėsi polisistemine metodologija, pagal kurią didžiausias dėmesys skiriamas ne audiovizualiam tekstui originalo kalba, bet jo atitikmeniui vertimo kalba ir jo pateikimui tikslinėje kultūroje, ypatingą dėmesį skiriant makroteksto elementams, t. y. istoriniams, socialiniams ir kt. parametrams, lemiantiems vertimo teksto atsiradimą ir su jo vertimu susijusias strategijas.

Pagrindinė problema tiriant audiovizualinio vertimo strategijas yra *multisemiotinis* (priklausantis kelioms ženklų sistemoms) ir *multimodalus* (daugiaraiškis) audiovizualaus teksto pobūdis. Neretai pats tiriamasis reiškinys, ar tai būtų filmas, vaizdo klipas, muzikinis kūrinys, audiovizualus produktas su garsiniu vaizdavimu ar pritaikytas klausos negalią turintiems žmonėms išprovokuoja atitinkamą tyrimo metodą, padėsiantį kokybiškai atsakyti į tyrimo metu iškeltus klausimus. Siūlytini šie AVV tyrimų metodai:

Recepcijos (poveikio) tyrimai galėtų būti skirti:

- socialinių aspektų (amžius, išsilavinimas, skaitymo įgūdžiai, negalia ir pan.) poveikiui atskleisti,
- neverbalinių aspektų (transliavimo laikas, filmo žanras, kanalo tipas ir pan.) įtakai nustatyti;
- vaizdo ir verbalinio dialogo sąveikai išryškinti.

Relevancijos teorijos taikymas padėtų atskleisti, kokių principų turi laikytis ir vertėjas, ir subtitruotojas, kad pasiektų optimalią relevanciją, t. y. galimybę, kad ištara originalo kalba pasieks adekvatų kontekstinį efektą su minimaliomis pastangomis. Tokiu būdu gali būti tiriami:

- tikslinės auditorijos lūkesčiai, vertimo kalbos normos, AVV teksto kūrimo konvencijos, tarpkultūrinė komunikacija ir jų sąveika;

- techniniai apribojimai, susiję su subtitrų trukme ir ilgiu, ir jų vaidmuo siekiant kontekstinio efekto;
- vertėjo ir subtitruotojo veiksmų santykis, lemiantis atitinkamų strategijų taikymą vertimo procese.

Relevancijos teorijos principai taikytini ir tiriant garsinio vaizdavimo ypatumus:

- garsinio vaizdavimo tyrimai gali būti atliekami, orientuojantis į tikslinės auditorijos charakteristikas: negalios lygį, amžių, kultūrinius ypatumus, moralines normas, lūkesčius ir pomėgius, siejant juos su audiovizualinės produkcijos žanrais ar pritaikymo tikslinei auditorijai metodika;
- tyrėjas gali vertinti audiovizualinio produkto garsinio įvaizdinimo vertimo kalba kokybę, atsižvelgdamas į techninius tokio vertimo apribojimus, tokius kaip: garsinio vaizdavimo komentarų įtalpinimas į pauzes tarp veikėjų monologų, dialogų ir (ar) svarbių foninių garsų, neleidžiant jų užgožti ir pan.;
- garsinį vaizdavimą galima tirti, aptariant specifines strategijas, jų pritaikymo lygį, atlikto garsinio įvaizdinimo pranašumus ir (ar) trūkumus (pvz., ar suspėta kokybiškai pristatyti ir kaip pristatyta personažo išvaizda, jam dar nepasirodžius ekrane; kaip buvo sprendžiama veikėjų veiksmų įvardijimo jau po jų atlikimo problema ir pan.).

Multimodalioji analizė – tai metodas, taikomas AVV produkcijai tirti. Čia multimodalumas suvokiamas kaip įvairios verbalinio teksto, garso ir vaizdo kombinacijos. Šiam reiškiniui tirti išvystyta atitinkama metodologija, kuri remiasi *semiotikos* (mokslo apie ženklus ir jų sistemas) teorija ir dažniausiai pateikiama kelių (paprastai – penkių) stulpelių lentelėje. Gali būti tiriama, kaip tam tikros filmo scenos momentinė ekrano kopija (anglų k. *screenshot*), pateikianti vizualinę informaciją, koreliuoja su kinetine informacija, originalo dialogais bei jų subtitrais vertimo kalboje. Taip pat gali būti aptiriamas žiūrovo ir vaizdo santykis (virtualus ar modeliuotas), kameros būseną (judanti ar stacionari), veikėjų žvilgsnių fokusavimas, spalvų ir objektų antrame plane aprašymas, horizontali ar vertikali perspektyva ir pan. ir minėtų aspektų įtaka vertimo kontekste.

Šis metodas apibrėžiamas intertekstualumo principu, pagal kurį visų tipų tekstai yra interaktyviai susiję vienas su kitu. Multimodalioji analizė atskleidžia, kad audiovizualaus teksto reikšmė – tai ne atskirų reikšminių komponentų suma, bet integralus ir kompleksiškas jų darinys. Šio metodo trūkumas yra tas, kad jis tinka tik nedidelės apimties tekstams analizuoti (pvz., reklaminiams filmukams). Kita vertus, tai būdas, leidžiantis audiovizualų produktą analizuoti ne vien tik žvelgiant iš lingvistinės, dažniausiai garsinio ir verbalinio teksto perspektyvos (plg. Bogucki 2013, 100–101). Multimodaliosios analizės pavyzdys pateikiamas 17 PRIEDE.

Audiovizualią produkciją galima analizuoti, derinant *vertimo mokslo* ir *kino kalbos* metodus, nes esant tokiai prieigai, audiovizualus tekstas yra suvokiamas kaip semiotinis skirtingų ženklų sistemų darinys. Audiovizuali produkcija gali būti kokybiškai vertinama, atsižvelgiant į įvairių kodų sistemas ir jų tarpusavio ryšį (plg. Chaume 2004, 17–22):

- *lingvistiniai kodai* – audiovizualioje komunikacijoje parašytas tekstas turi sukurti kalbos spontaniškumo įspūdį. Tokio teksto vertimas negali eliminuoti jaustukų gausos, leksinių naujadarų ar žargonizmo;

- *paralingvistiniai kodai* – jie apima nežodinę informaciją (pvz., pauzių, tylos ir garso, balso tembro žymėjimas ir pan.);

- *muzikiniai kodai* byloja apie dainų vertimą, pritaikant muzikinį ritmą ir rimą;

- *balso derinimo kodai* – balsas ir dialogas gali priklausyti filmo fabulai, todėl, tiriant AVV produktą, atkreiptinas dėmesys į tai, ar dubliuojant ištariamą tekstą yra derinamas su veikėjo lūpų judesiais ir pan.;

- *ikonografiniai kodai* – tyrėjas turėtų atsižvelgti ir į simbolių, nuorodų bei ženklų reikšmių perteikimą vertime, vertimo teksto derinimą su ekrane rodomu vaizdu (pvz., kai rodomi gestai ar triukai);

- *fotografiniai kodai* – šioje tyrimo prieigoje analizuojamas vertimo sinchronizavimas, atsižvelgiant į ekrane matomas spalvas, apšvietimą ar perspektyvą (pvz., tai ypač svarbu garsinio vaizdavimo tyrimo atveju). Tam tikros spalvos naudojimą ar jos pasikeitimą gali lemti atitinkami kultūriniai veiksniai, ir į ką privalo atkreipti dėmesį AVV semiotinio diskurso tyrėjas;

- *planiniai kodai* yra ypač svarbūs dubliuojant; jie susiję su fonetine lūpų sinchronija, kai kalbantysis matomas iš arti arba labai arti. Tiriant AVV produktą šiuo požiūriu, visų pirma būtina analizuoti, kiek yra sukuriamas tikroviškumo įspūdis, nulemias ir atitinkamą vertimo strategiją;

- *mobilumo kodai* – tai proksemika, kinetika ir burnos artikuliacija. *Proksemika* apibrėžia veikėjų atstumą vienas nuo kito ir nuo kameros. Ji itin svarbi, tiriant subtitrų vertimo kokybę: kai vienu metu kalba trys ar daugiau asmenų, jų atstumas nuo kameros nulemia subtitrų eiliškumą, t. y. esančio arčiausiai kameros veikėjo žodžiai subtitruojami pirmiausiai. Ne mažiau aktualūs ir *kinetiniai ženklai* – tai aktorių judesiai, kurie turi sutapti su išversto teksto reikšme (pvz., neigiamą galvos purtymą vertime turėtų atspindėti frazė su neiginiu ir pan.). Vertinant AVV produkto kokybę, atkreiptinas dėmesys ir į *burnos artikuliaciją*, t. y. ar vertime pasiekta izochronija – atrastas originalo kalbos elemento ekvivalentas vertimo kalboje, išlaikant skiemenų skaičių ir ištaros trukmę ir atsižvelgiant į tai, kiek ilgai kalbantysis būna išsižiojęs ar užsičiaupęs;

- *grafiniai kodai* – tai atitinkamos konvencijos ir vertimo normos, susijusios su užrašais, vaizduojamais ekrane. Tyrėjas gali analizuoti tokius kodus, egzistuojančius įvairių pavadinimų, intertitrų ir užrašų forma AVV produkcijoje ar kaip papildomi vienos ar kelių užsienio kalbų

intarpai. Analizė atskleis, kaip jie yra perteikiami dubliuotame filme, subtitruose, ar apskritai yra verčiami, ar naujai perkuriami ir pan.;

– *sintaksiniai kodai* – tokio pobūdžio tyrime išryškėja režisieriaus pasirinktos atskirų scenų sąsajos ar jų įtaka filmo turiniui, kas neišvengiamai turi įtakos pasirinktai strategijai bei vertimo kokybei. Izochronijos problemą būtina tirti, peržiūrint kelias scenas, atsižvelgiant į audiovizualius skyrybos ženklus (pvz., ar užtemstant, dingstant vaizdui, vertėjas laiku užbaigia vertimo segmentą ar subtitro eilutę).

Visų šių kodų reikšmės labai svarbios tiriant audiovizualaus pobūdžio tekstus, bet dar svarbesnės yra papildomos reikšmės, kurios atsiranda jiems sąveikaujant tarpusavyje, kas ir suteikia audiovizualiam tekstui ypatingą statusą.

Tyrimuose taip pat būtina atsižvelgti į audiovizualaus produkto pobūdį. Pavyzdžiui, aptariant surtitruotą tekstą, yra būtina priskirti jį atitinkamam surtitravimo tipui, nes muzikinio kūrinio ir renginio surtitravimui keliami skirtingi reikalavimai; iš anksto parengti titrai turi kitokią specifiką nei „gyvas“ titravimas. Reikia neužmiršti, kad net iš anksto eiliuotam muzikiniam kūriniiui parengtiems surtitrams įtakos turės jų realus demonstravimas, reikalaujantis teksto ir muzikos sinchroniškumo, surtitrų greitis ir pan. Analizuojant tokią produkciją, kokybiški tyrimai bus atlikti tik turint atitinkamų dramaturgijos ir muzikologijos žinių. Čia galima būtų taikyti lyginimo priegą: palyginti vertėjo pateiktą pirminį surtitruotą tekstą su galutiniu surtitrų variantu.

Garsinio vaizdavimo akliesiems tyrimuose atkreiptinas dėmesys į tai, kiek toks produktas analogiškas gyvam komentarui; kitaip tariant, ar yra pakankamai informatyvus, objektyvus, vaizdus tokiai tikslinei auditorijai, ar yra koncentruotas ir tuo pačiu kūrybiškas, organiškai įsiliejantis į audiovizualaus kūrinio visumą. Svarbu aptarti strategijas, kurios buvo naudojamos, perteikiant audiovizualių produktų vizualiąją informaciją regos negalią turintiems žmonėms; kaip buvo sprendžiama spalvų nusakymo problema; ar buvo pakankamai motyvuotas garsinio vaizdavimo specialisto pasirinkimas, nusakant ar nutylint subjektyviu vertinimu pagrįstą informaciją, pvz., personažų veiduose atsispindinčias emocijas ir pan.; kaip kito tokio pobūdžio įgarsintas tekstas darbo eigoje (t. p. žr. Maszerowska, Matamala, Orero 2014).

Tiriant subtitrus, skirtus kurtiesiems, galima aptarti bendrąsias subtitravimo strategijas (t. y. kalbos kompresiją, simbolių bei subtitrų eilučių skaičiaus apribojimus ir t. t.), kurias būtina susieti su sintaksinės struktūros aiškumo reikalavimais. Kitos tyrimo perspektyvos galėtų būti: paralingvistinių bei užkadrinių elementų įvardijimo subtitruose problema; subtitrų vizualizacijos specifika (atsižvelgiant į subtitrų spalvas, foną, padėtį ekrane); subtitruoto teksto ir tikslinės auditorijos santykio problema (kurtieji ir neprisigirdintieji turi skirtingus skaitymo įgūdžius, todėl galima analizuoti, ar tinkamu greičiu keičiami subtitrai, kad žiūrovas spėtų įsisavinti pateiktą informaciją) ir kt.

4.8. Trianguliacija

Tiriant bet kurį reiškinį, galima taikyti kelias tyrimo prieigas. Tai vadinama trianguliacijos principu. Galimi tokie trianguliacijos tipai (plg. Kardelis 2007, 258–259, Angouri 2010, 34):

- *duomenų trianguliacija* (kai taikomas daugiau nei vienas metodas duomenų rinkimui ir apdorojimui);
- *tyrėjų trianguliacija* (kai tyrimą atlieka ne vienas, o keli tyrėjai);
- *teorijų trianguliacija* (kai problema tiriama remiantis keliomis teorijomis);
- *metodologinė trianguliacija* (kai taikomi keli metodai).

Metodų jungtis suvokiama kaip įvairių duomenų rinkinių parengimas taikant daugiau nei vieną metodą. Tokia daugiaplanė perspektyva dažniausiai pasitelkiama, kai niekaip kitaip neįmanoma atsakyti į tyrėjo iškeltus klausimus. Kita vertus, metodų integracija įgalina visapusiškiau pažinti tiriamąjį reiškinį. Pavyzdžiui, kokybiniai metodai yra parankūs apibendrinant tyrimo rezultatus, o kiekybiniai yra patikimi duomenų gausa ir turiniu. Trianguliacija taikoma siekiant įrodyti, kad skirtingi duomenų rinkiniai ir įvairios metodologijos gali duoti panašių rezultatų ir tapti tyrimo įžvalgų patikimumo rodikliu.

Trianguliacijos pavyzdys galėtų būti humoro funkcijų tyrimas, atliktas įvairiose Naujosios Zelandijos darbovietėse. Kiekybinė duomenų analizė leido nustatyti įvairių humoro apraiškų dažnį ir formas, o kokybinė analizė parodė, kaip skirtingose profesinėse bendruomenėse humoras buvo išreiškiamas, kad bendraudami darbo vietoje darbuotojai galėtų pasiekti vienokį ar kitokį tikslą (plg. Angouri 2010, 38–39).

Akivaizdu, kad tokių tyrimų rezultatai pasiekia žymiai platesnę auditoriją, pasitelkia daugiau duomenų bei pagilina sudėtingų reiškinų suvokimą įvairiose mokslo srityse.

5. DARBO APIPAVIDALINIMAS

Katedros studentų akademiniai rašto darbai turi būti parašyti taisyklinga anglų arba lietuvių kalba (priklausomai nuo Katedroje patvirtinto rašto darbo pobūdžio), laikantis atitinkamos kalbos kultūros ir raštvedybos reikalavimų. Tekstą privalu įteikti kokybiškai išspausdintą ir apipavidalintą. Referatai, semestriniai projektai ir kiti panašaus pobūdžio darbai turi būti susegami į aplanką arba įrišami su spirale. Bakalauro ir magistro baigiamieji darbai pristatomi įrišti kietu viršeliu, su paskutiniame lape įklijuotu voku recenzijai.

5.1. Kompiuterinio teksto tvarkymo reikalavimai

Darbas spausdinamas balto A4 formato (21 x 29,7 cm) popieriaus vienoje lapo pusėje. Pasirenkama vertikali lapo padėtis. Rašto darbo tekstas turi būti renkamas kompiuteriu. Nustatomi tokie puslapio parametrai:

- viršutinė paraštė – 2 cm;
- apatinė paraštė – 2 cm;
- kairioji paraštė – 2,5 cm;
- dešinioji paraštė – 1,5 cm;
- pastraipa pradedama 1,27 cm įtrauka;
- teksto šriftas – Times New Roman;
- šrifto dydis – 12 pt;
- tarpas tarp eilučių – 1,5 eilutės;
- teksto lygiavimas – pagal abu kraštus.

Rašto darbe esančius svarbius žodžius galima *išskirti kursyvu*, **paryškinti**, pabraukti, tačiau tai turėtų būti daroma saikingai ir laikantis vieningos sistemos.

Puslapius būtina numeruoti. Jie skaičiuojami, pradedant tituliniu ir baigiant paskutiniu darbo puslapiu. Titulinių ir turinio puslapių numeriai nespausdinami. Numeracija pradedama spausdinti įžangoje; puslapio numeris rašomas lapo apačioje, dešinėje pusėje.

Rašto darbe išskiriamos **struktūrinės dalys – skyriai ir poskyriai** privalo turėti pavadinimus, kurie atspindėtų nagrinėjamos problemos esmę ir struktūrinės dalies turinį. Įsidėmėtina, kad visų dalių pavadinimai turi būti minimi turinyje, – jie turėtų būti trumpi ir aiškūs, tačiau be santrumpų. Skyrių pavadinimai rašomi didžiosiomis raidėmis, šrifto dydis – 14 pt, lygiavimas centre; poskyrių pavadinimai – mažosiomis raidėmis, išskyrus pirmąjį (ji – didžioji), šrifto dydis – 12 pt, lygiavimas pagal kairinį kraštą. Skyrių ir poskyrių pavadinimai nuo prieš juos ir po jų esančio teksto atskiriami vienos eilutės tarpeliu. Poskyrio pavadinimas nerašomas iš karto po skyriaus pavadinimo – juos privalo skirti įžanginė pastraipa, kurioje rašoma, kas bus analizuojama

atitinkamame poskyryje. Kokybiškai parašyto darbo bruožas – kai kiekvienas poskyris yra užbaigiamas apibendrinimu, t. y. trumpomis išvadomis. Tačiau tai nėra būtina literatūrologinio tyrimo atveju.

Skyriai numeruojami arabiškais skaitmenimis (1.; 2. ir t. t.). Poskyriai numeruojami skyriaus viduje, jų eilės numeris susideda iš dviejų arabiškų skaitmenų (1.1.; 1.2.;.....2.1.; 2.2. ir t. t.). Akademinuose rašto darbuose, rengiamuose lietuvių kalba, tiek tekste, tiek darbo turinyje taškai dedami po kiekvieno poskyrio eilės numerį žyminčio skaitmens (1.1.; 1.2.), darbuose anglų kalba po paskutiniojo skaitmens taškas nededamas (1.1; 1.2). Poskyrį privalo sudaryti bent vienas puslapis. Jei poskyris toliau smulkinamas į atskirus punktus, jų eilės numeris susideda iš trijų taškais atskirtų skaitmenų (lietuvių k. 1.1.1.; 1.1.2., anglų k. 1.1.1; 1.1.2). Reikia vengti pernelyg smulkios segmentacijos, t. y. teksto suskaidymo į pernelyg smulkius skyrelius, kaip antai 5.1.3.2.4.2. Taip pat netinka rašyti pernelyg trumpomis pastraipomis, jas būtina jungti, remiantis logikos principu.

Santrumpų sąrašas, lentelių sąrašas, įžanga, išvados, santrauka, literatūros sąrašas ir priedai nurodomi kaip atskiros struktūrinės turinio dalys (skyriai), tačiau nėra numeruojami. Jų antraštės rašomos didžiosiomis raidėmis.

5.2. Nuorodų ir citatų žymėjimas

Teisingas citatų pateikimas – svarbi akademinės etikos dalis, todėl rašant mokslinius darbus turėtų būti laikomasi akademinio sąžiningumo principo. Visi rašto darbe panaudoti šaltiniai turi būti cituojami ar perfrazuojami, o jų bibliografiniai aprašai pateikiami akademinio rašto darbo literatūros sąrašė. Cituojant ar perfrazuojant, trumpos nuorodos į mokslinės literatūros šaltinį yra pateikiamos pačiame tekste, paprastuose (...) skliaustuose. Išnašose galima nurodyti tik elektroninio šaltinio interneto adresą, nes į tekstą įterpti ilgi adresai gali blaškyti skaitytoją; be to, interneto nuorodos tekste atrodo netvarkingai, jos sudarko bendrą puslapio vaizdą. Nors tokia nuoroda pateikiama išnašoje, elektroninį šaltinį vis tiek privaloma nurodyti ir literatūros arba šaltinių sąrašė. Kaip jau minėta 3.6. poskyryje, darbe privaloma cituojant ar perfrazuojant paminėti visus literatūros ir šaltinių sąrašė pateiktus vienetus. Jei kažkuris mokslinės literatūros veikalas ar šaltinis rašto darbe neminimas, jo negalima nurodyti ir minėtuose sąrašuose.

Svarbu, kad citatos būtų parenkamos tikslingai, siekiant atskleisti mokslininkų pateiktas įžvalgas bei svarbiausius argumentus rašto darbo tema, arba jas pabrėžti, palyginti ar apžvelgti. Citatos neturėtų būti pernelyg ilgos ar per dažnos: per gausus citavimas gali sudaryti atskirų mokslinių citatų kompiliacijos vaizdą, sukelti abejones dėl savarankiškai atlikto tyrimo. Rašto darbo tekste naudojamos citatos yra išskiriamos kabutėmis: lietuvių kalba rašomuose darbuose naudojama

priimta forma, vadinamosios lietuviškos kabutės⁶ „...“. Jei rašoma anglų kalba, naudojamos vadinamosios angliškos kabutės „...“. Rašant grožinės literatūros ar audiovizualinių kūrinių pavadinimus, taip pat naudojamos kabutės arba jie rašomi kursyvu, tačiau būtina laikytis vieningo principo (pvz., „Tadas Blinda. Pradžia“ arba *Tadas Blinda. Pradžia*).

Kai citatą sudaro ne daugiau kaip trys sakiniai, po įvardinių žodžių rašomas dvitaškis, o citata rašoma toje pačioje eilutėje, pavyzdžiui:

Jorge Díaz Cintas (2009, 4–5) defines dubbing as follows: “*Dubbing* involves replacing the original soundtrack containing the actors’ dialogue with a target language recording that reproduces the original message, ensuring that the target language sounds and the actors’ lip movements are synchronised, in such a way that target viewers are led to believe that the actors on screen are actually speaking their language”.

Citata, kuri sudaro rašto darbo autoriaus sakinio dalį, rašoma toje pačioje eilutėje ir pradedama mažąja raide, pavyzdžiui:

A problem arises when two people have a different understanding of the same language. This is because we “tacitly assume that the other person (the listener) is identical to us” (Chomsky 1995, 21).

Jeigu citata yra ilgesnė nei trys sakiniai, ji turi būti rašoma naujoje pastraipoje 10 pt dydžio šriftu, 1,0 eilėtarpiu, su 1,27 cm įtraukomis iš abiejų pusių, pavyzdžiui:

Knygoje „Praktinė retorika vertėjams žodžiu“ Ingrida Tatolytė teigia, kad vertėjams žodžiu būtina turėti išskirtinį retorinį pasirengimą:

Praktinė vertimo veikla nėra tokia sritis, kurioje būtų specifinis žodynas (kaip teisėje ar medicinoje), bet vertėjui žodžiu gali tekti versti įvairiausių sričių tekstus ir tam jis mokės greitai perimti tam tikros srities žodyną, išsiaiškinti terminus, pagrindinius sąveikos principus (bent tiek, kad suprastų, kokiais ryšiais yra vieni su kitais susiję reiškiniai, ir galėtų tai perteikti logiškai ir sintaksiškai taisyklingai). Maža to, jo leksika turės būti turtinga, tiksli ir dažniausiai (jeigu nėra kokių nors papildomų sąlygų ar specifinių komunikacinių situacijų), kartu su sintakse, turės priklausyti aukštesniam, formalesniam registrai nei galėtų priklausyti kalbėtojo leksika. Vertimo formalumo lygmuo visada pagal nutylėjimą yra šiek tiek formalesnis nei neutralusis. Ypatingi reikalavimai keliami ir vertėjo **raiškai**: ji turi būti taisyklinga ir aiški. Vertėjas turi spontaniškai parinkti ne tik leksiką, bet ir atitinkamą **stilių**. Jis turi turėti itin gerus **spontaninės kalbos** įgūdžius, išlavintą **atmintį**, platų **išsilavinimą**, išmanyti **komunikacines situacijas**, **kontekstus**, **bendravimo ir vertimo etiką**, o dažnai ir **diplomatijos** ir ypatingo **konfidencialumo reikalavimus**. Maža to, jis turi būti daugiakultūrė asmenybė, nes versdamas tiesia tiltą mažų mažiausiai tarp dviejų kultūrų. (Tatolytė 2014, 55–56)

⁶ Plačiau žr.: <http://konsultacijos.vlkk.lt/lit/9983>

Kai cituojant yra praleidžiamos kai kurios cituojamo teiginio vietos, citatoje tai būtina pažymėti ženklu <...> ir iš abiejų pusių atskirti tarpais. Pavyzdžiui:

Translation can no longer be defined as merely rendering a text into another language. AVT <...> is a paragon of a novel approach to translating going beyond the text and making frequent use of technological advances. (Bogucki, Kredens 2010, 11)

Mokslininko įžvalgą ypač pravartu pateikti, ją perfrazuojant savais žodžiais, tada ji nėra išskiriama kabutėmis. Originalus tekstas perfrazuojamas, laikantis nusistovėjusių taisyklių:

- turi būti tiksliai perteikta pirminio teksto prasmė;
- pakeista originalios minties struktūra (ilgas sakinys gali būti skaidomas į kelis smulkesnius arba atvirkščiai; tiesioginė kalba keičiama į netiesioginę; neveikiamoji rūšis – į veikiamąją arba atvirkščiai ir t. t.);
- visi originalaus teksto žodžiai privalo būti keičiami sinonimais;
- jei yra paliekami autoriaus žodžiai, išsireiškimai ar terminai, juos privalu rašyti su kabutėmis;
- būtina nurodyti autorių, kurio tekstas yra persakomas.

Pavyzdžiui, rašto darbe anglų kalba Yveso Gambiero ir Henriko Gottliebo (2001, 13) citatą “Different factors are influencing the multilingual AV landscape. Among them, we can consider (I) distribution, (II) digitization and (III) supply of programmes” galima perfrazuoti taip:

According to Gambier and Gottlieb, the audiovisual field is affected by various aspects including trade, computerization and technological innovations (cf. Gambier, Gottlieb 2001, 13).

Perfrazuojant svarbu atkreipti dėmesį į tai, ar citata, paimta iš tam tikro konteksto, buvo gerai suprasta ir neiškrepia cituojamo autoriaus išsakytos minties.

5.3. Lentelių ir paveikslų pateikimas

Lentelės, paveikslus, diagramas ir schemas galima pateikti tekste arba prieduose. Iliustracijų pavadinimai privalo būti trumpi ir aiškiai atspindinti jų turinį. Jei tekste yra tik viena iliustracija, ji nėra numeruojama. Jeigu tekste naudojama daugiau nei viena iliustracija, jas būtina numeruoti. Rašoma 10 pt dydžio pusjuodžiu šriftu: **1 lentelė** (anglų k. **Table 1**); **1 paveikslas** (anglų k. **Figure 1**) (žr. 12 PRIEDĄ). Vaizdinės iliustracijos numeruojamos pagal numatytą numeravimo sistemą: eilė gali būti ištisinė visam darbui ar suskaidyta pagal skyrius, pavyzdžiui, **3.1 lentelė**, **3.2 lentelė** (anglų k. **Table 3.1**, **Table 3.2** ir pan.). Iliustracijos numeris ir pavadinimas rašomi viršuje,

kairiajame kampe. Pavadinimas rašomas kursyvu mažosiomis raidėmis, bet pradedant didžiąja, šrifto dydis 10 pt. Duomenų šrifto dydis lentelėse, schemose ar diagramose – 10 pt. Po jomis būtina nurodyti šaltinį (šrifto dydis – 10 pt), iš kur paimta ši iliustracinė medžiaga. Jei ji sukurta darbo autoriaus, būtina tai nurodyti, tokiu atveju rašoma: Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus (anglų k. Source: created by the author). Prie kiekvienos vaizdinės medžiagos būtina pateikti aiškinamąjį tekstą – skyrius negali prasidėti ar baigtis lentele, diagrama ar pan.

Iliustracijos gali užimti dalį ar visą puslapį, tačiau negali būti skaidomos į du puslapius, jei gali būti sutalpintos viename. Jei lentelė užima daugiau nei vieną puslapį ir yra perkeliama, tai virš perkeltos dalies teksto dėžutėje rašoma **1 lentelės tęsinys** arba **Table 1 continued**. Tuo atveju, kai lentelė tęsiasi per kelis puslapius, o rašto darbas rengiamas teksto rengykle „Word“, pirmoji (antraštinė) lentelės eilutė pažymima pele, spaudžiamas dešinysis pelės klavišas, o atsidarius komandų sąrašui, pasirenkama lentelės nuostatų eilutė. Atsidarius nuostatų langui, kortelėje „Eilutė“ pažymima varnelė ties antraštinės eilutės kartojimo komanda (anglų k. „Repeat as header row at the top of each page“), o pasirinkimas patvirtinamas mygtuku „Gerai“. Tada lentelės antraštė automatiškai kartojasi kiekviename naujame lape iki lentelės pabaigos. Jei numatoma, kad iliustracija užims beveik visą puslapį ar didžiąją jo dalį, tikslinga ją pateikti ne tuoj po teksto, o naujame lape. Lentelės ar kitos didelės apimties iliustracijos, kuriose pateikiama daug medžiagos, segamos į priedus.

5.4. Šaltinių ir mokslinės literatūros sąrašo pavyzdžiai

Katedros studentams rekomenduojama laikytis Harvardo bibliografinio aprašo sudarymo sistemos (Harvard Reference System). Joje naudojamas toks bibliografinių šaltinio nuorodų žymėjimo formatas:

PAVARDĖ, Pirmoji vardo raidė. (leidimo metai). *Šaltinio pavadinimas rašomas kursyvu*. Miestas:
Leidykla.

Vieno autoriaus knyga:

Bibliografinis aprašas pradedamas autoriaus pavarde, kuri rašoma didžiosiomis raidėmis, po jos rašomas kablelis, tada vardas arba vardo pirmoji raidė, po jo / jos rašomas taškas. Jei šaltinyje autorius nenurodytas, būtina įvardinti redaktorių (-ius) ar knygos sudarytoją (-us). Jiems nusakyti vartojamos tokios santrumpos: red. arba sud. (anglų k. ed. arba eds). Toliau nurodoma leidimo data (metai); šaltinio antraštė ir paantraštė (jei tokia yra) rašoma kursyvu. Bibliografiniame apraše nurodoma leidimo vieta (jei jų yra kelios, nurodoma tik pirmoji), po vietovardžio rašomas dvitaškis ir įvardijamas šaltinio leidėjas arba jo funkciją atliekanti organizacija / asmuo. Pavyzdžiui:

STOCKINGER, P. (ed.) (2012). *Audiovisual Archives: Digital Text and Discourse Analysis*. London: John Wiley & Sons, Inc.

TATOLYTĖ, I. (2014). *Praktinė retorika vertėjams žodžiu*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Dviejų ir daugiau autorių knyga:

Jei šaltinio autoriai yra du arba trys, Katedra rekomenduoja po pirmojo autoriaus pavardės rašyti kablelį, tada autoriaus vardą ar vardo inicialą, kablelį, po jo antrojo autoriaus pavardę, vardą / vardo inicialą ir kitus aukščiau nurodytus ir aptartus bibliografinio aprašo dėmenis. Pavyzdžiui:

BOGUCKI, L., DECKERT, M. (2015). *Accessing Audiovisual Translation*. Berlin: Peter Lang.

KNIŪKŠTA, P., LYBERIS, A. (sud.) (2010). *Mokomasis lietuvių kalbos rašybos ir kirčiavimo žodynas*. Kaunas: Šviesa.

KATINIENĖ, N., MAČIULSKIENĖ, R., DELTUVIENĖ, D. (2008). *Metodiniai nurodymai studentų akademiniams darbams*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

MASZEROWSKA, A., MATAMALA, A., ORERO, P. (eds) (2014). *Audio Description. New Perspectives Illustrated*. Amsterdam: John Benjamins.

Jei knygos autoriai keturi ar daugiau, nurodoma pirmojo autoriaus pavardė ir vardas / vardo inicialas, o vietoje kitų rašoma *ir kt.* arba lotyniškas trumpinys *et al.* Pavyzdžiui:

PAŽŪSIS, L. et al. (2014). *Vertimo studijų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Kiti atvejai:

- jei šaltinio autorius yra kolektyvinis (organizacija, įstaiga, asociacija, komitetas, institucija ir pan.), tokiu atveju didžiosiomis raidėmis nurodomas visas organizacijos pavadinimas. Jei organizacija nurodoma kartu su jai priklausančiais struktūrinį pavaldumą turinčiais padaliniais, pirmiausiai rašomas pagrindinės organizacijos pavadinimas didžiosiomis raidėmis, po to rašomas taškas, o po jo mažosiomis raidėmis nurodomi jai priklausančių padalinių pavadinimai.
- Jei informacijos šaltinis yra versta knyga, po jo antraštės laužtiniuose skliaustuose galima pateikti originalią antraštę, po jos – vertėjo vardą ir pavardę.
- Jei šaltinis neturi autoriaus (pvz., elektroninės enciklopedijos, žodynai ir kt.), jo bibliografinis aprašas pradedamas leidinio antrašte, kuri rašoma kursyvu. Pavyzdžiui:

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (1993). Vilnius: Mokslas.

EUROPOS KOMISIJA. Vertimo raštu generalinis direktoratas. Lietuvių kalbos departamentas.

Europos Sąjungos institucijų vertimo į lietuvių kalbą vadovas. Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/translation/lithuanian/guidelines/documents/interinstitutional_translation_guide_lt.pdf [Žiūrėta: 2015 10 26].

Oxford English Dictionary (1989). Oxford: Clarendon Press.

RICOEUR, P. (2014). *Apie vertimą*. [Sur la traduction]. Vertė: Paulius Garbačiauskas. Vilnius: Aidai.

Publikacijos žurnaluose:

Žurnalo publikacijos bibliografiniame apraše nurodoma autoriaus pavardė, kuri rašoma didžiosiomis raidėmis, po jos rašomas kablelis, tada vardo inicialas, o po jo rašomas taškas. Vėliau nurodoma leidimo data (metai), straipsnio antraštė, po jos rašomas taškas ir tada kursyvu rašoma žurnalo antraštė. Toliau nurodomas periodinio leidinio tomas ir numeris, pirmas ir paskutinis straipsnio puslapiai. Išleidimo vietos ir leidėjo publikacijų bibliografiniame apraše nurodyti neprivaloma. Standartinis identifikatorius turi būti rašomas, jei jis yra nurodytas žurnale. Pavyzdžiui:

SATKAUSKAITĖ, D., KOVERIENĖ, I. (2014). Lietuvos žiūrovų požiūris į pagrindinius audiovizualinio vertimo būdus. Iš: *Kalbų studijos*, Nr. 24, pp. 26–35. ISSN 16482824.

PASVENSKIENĖ, V., TAMAŠAUSKAITĖ, Ž. (2010). Variation in Vowel Pronunciation of Northern British English Accents: Audiovisual Translation Perspective. In: *Žmogus Kalbos Erdvėje*, Nr. 6, pp. 751–768. ISBN 9789955336242.

Daktaro disertacijos, magistro, bakalauro baigiamieji darbai:

ALEKNAVIČIŪTĖ, G. (2011). *Domestication in Translation: Coherence, Implicatures and Common Problems*. BA Thesis. Vilnius university Kaunas Faculty of Humanities.

MAUMEVIČIENĖ, D. (2012). *Vertimo strategijos lokalizuojant programinę įrangą*. Daktaro disertacija. VU Kauno humanitarinis fakultetas.

KOVERIENĖ, I. (2015). *Dubliavimas kaip audiovizualinio vertimo moda: anglų ir lietuvių kalbų garsynai vizualinės fonetikos kontekste*. Daktaro disertacija. VU Kauno humanitarinis fakultetas.

ONSKULYTĖ, M. (2014). *The Onomastic Issues in Literary Translation: The Problem of Rendering Proper Nouns (On the Basis of the Lithuanian Translation of C.S. Lewis' "The Screwtape Letters" and "The Great Divorce")*. Magistro darbas. VU Kauno humanitarinis fakultetas.

Elektroninio dokumento bibliografinio aprašo pavyzdžiai:

Elektroninių dokumentų (knygų, straipsnių, tezių ir pan.) bibliografiniai aprašai sąraše pateikiami kartu su spausdintų dokumentų aprašais. Rašoma abėcėlės tvarka pagal autoriaus pavardę. Spausdinti ir elektroniniai ištekliai į atskirus sąrašus neskiriami. Atskiruose sąrašuose pateikiama mokslinė literatūra ir šaltiniai (plačiau žr. 3.6. poskyryje „Literatūros sąrašas ir priedai“).

Elektroninių išteklių bibliografinio aprašo metmenys yra labai panašūs į jau aprašytus spausdintų leidinių metmenis. Tačiau tokiuose aprašuose būtina pateikti informaciją apie šaltinio prieigos būdą. Ši informacija nurodoma bibliografinio aprašo pabaigoje, pradedant žodžiais „Prieiga per“ (anglų k. „Available at“) ir nurodant šaltinio URL adresą. Laužtiniuose skliaustuose taip pat nurodoma data, kada dokumentas buvo peržiūrėtas paskutinį kartą. Prieš nuorodos sudarymo datą rašomas žodis „Žiūrėta“ (anglų k. „Accessed“). Pavyzdžiui:

El. knyga:

SATKAUSKAITĖ, D. (2011). *Lingvistinė pragmatika: mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams*. [elektroninė laikmena]. Kaunas: VU Kauno humanitarinis fakultetas. Prieiga per internetą:
http://www.khf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/germanu/Satkauskaite_LINGVISTINE_PRAGMATIKA_elektronine.pdf [Žiūrėta: 2015 10 26].

El. straipsnis:

ONSKULYTĖ, M., ŠLEŽAITĖ, I. (2014). The Hermeneutics of Evil in C. S. Lewis's "The Screwtape Letters". *Tarp eilučių: lingvistikos, literatūrologijos, medijų erdvė: TELL ME 2013*, pp. 40–61. Prieiga per internetą:
http://www.khf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/germanu/vukhf_satkauskaite_tellme2013.pdf [Žiūrėta: 2015 12 22].

Filmas:

ULVYDAS, D. (2011). *Tadas Blinda. Pradžia*. Filmas. [DVD]. Kaunas: Acme.

5.5. Skaidrių rengimas ir darbo pristatymas

Katedros studentų akademiniam rašto darbams pristatyti naudojami oficialūs VU arba Fakulteto skaidrių šablonai. Juos galima parsisiųsti iš šių svetainių: <http://www.vu.lt/apiemus/vu-atributika#sablona> arba <http://www.khf.vu.lt/apie-fakulteta/atributika>. Skaidrių pristatymas turi būti aiškios struktūros ir vieningo stiliaus.

Titulinėje skaidrėje būtina nurodyti aukštojo mokslo institucijos, fakulteto bei katedros pavadinimą, pranešimo pavadinimą, pranešėjo vardą ir pavardę, darbo vadovo pedagoginį vardą, mokslo laipsnį, vardą ir pavardę bei pristatymo / gynimo datą.

Kiekviena toliau einanti skaidrė privalo turėti savo antraštę, kuri atspindėtų skaidrėje pateiktos medžiagos turinį. Jei tai pačiai temai aptarti reikalingos kelios skaidrės, jos turi būti numeruojamos, pvz.: SKAIDRĖS ANTRAŠTĖ (1), SKAIDRĖS ANTRAŠTĖ (2) ir t. t., bet tokių numeruojamų skaidrių neturėtų būti daugiau nei 4.

Pristatant mokslinį darbą, derėtų laikytis jo turinyje pateiktos struktūros. Pirmiausiai apžvelgiamas pristatymo turinys, toliau – darbo tikslas ir uždaviniai bei tyrimo objektas. Tada aptariama naudota mokslinė literatūra (svarbiausi autoriai ir jų moksliniai darbai) ir taikyta tyrimo metodika, pristatoma empirinė darbo dalis, atlikto tyrimo rezultatai ir aktualiausi teiginiai, kurie iliustruojami konkrečiais pavyzdžiais. Galiausiai pateikiamos darbo išvados. Naudotos mokslinės literatūros ir kitų šaltinių sąrašų skaidrėse pateikti nereikia.

Skaidrės neturėtų būti perkrautos tekstu. Jose pateikiama tik esminė, tiesiogiai su pranešimo turiniu susijusi informacija. Z. Nauckūnaitė (2007, 24) rekomenduoja vadovautis principu „vienoje skaidrėje – viena mintis!“, nes kuo daugiau informacijos pateikiama skaidrėje, tuo sunkiau klausytojams ją suvokti, o kuo informacijos mažiau, tuo ją įsiminti lengviau. Todėl mokslininkė pataria verčiau parengti 40 skaidrių, kurių kiekvienoje pateikta tik viena mintis, negu prezentaciją, kurioje ta pati informacija sugrūsta į 10 skaidrių (ten pat). Z. Nauckūnaitės nuomone, netinkamai skaidres parengia pranešėjai, nesugebantys išvelgti skirtumo tarp dokumento ir prezentacijos. Jie ima iš dokumento rišlų tekstą, išsamias lenteles ir paveikslus ir, šiek tiek pakeitę, perkelia į skaidres (ten pat, 26). Labai svarbu, kad prezentacijos dėmesio centre būtų pranešėjas – jo veiksmai, balsas, gestai, mimika, rūbai, maneros, o skaidrės yra tik papildoma, pagalbinė priemonė. Skaidres pranešėjas turi interpretuoti, paaiškinti, o ne nuskaityti jose užrašytą tekstą. Todėl, jei tik įmanoma, pravartu vietoj žodžių pasirinkti vaizdines priemones – schemas, diagramas, paveikslus. Tada klausytojai ne skaitys, o klausys pranešėjo paaiškinimų (ten pat, 26–27). Sakinius į skaidres galima dėti tada, kai pristatoma tiksli citata. Kitais atvejais tekstą derėtų skirstyti į teminius punktus, kuriuos rekomenduojama formuluoti, laikantis nuoseklios gramatinės struktūros. Geriausia laikytis 6 x 6 taisyklės, t. y. tekstą struktūruoti taip, kad eilutėje būtų daugiausiai 6 žodžiai, o vienoje skaidrėje – daugiausia 6 punktai (eilutės). Juk optimali prezentacija – „pranešėjo žodinis pasakojimas išplėtojant skaidrėse pateiktas antraštes“ (Nauckūnaitė 2007, 33). Svarbu atidžiai perskaityti skaidrių tekstą: jame neturėtų būti gramatikos ir rašybos klaidų. Kadangi kiekvienam pranešimui skiriamas tam tikras laiko limitas, būtina užtikrinti, kad pranešimas reikšmingai neviršytų jam skirto laiko.

Tekstas turėtų būti pateikiamas tamsia spalva ir gerai išsiskirti skaidrių fone. Informacijos demonstravimui taip pat būtina pasirinkti tinkamą aiškų šriftą. Vienoje skaidrėje nerekomenduojama naudoti daugiau nei du ar tris skirtingus šriftus, derėtų vengti įmantrių ar itin dekoratyvių šriftų stiliaus ar animacijos, kuri blaškytų auditorijos dėmesį.

Šrifto dydis skaidrėse turi būti ne mažesnis nei 20 pt, o skaidrių antraščių – nei 30 pt. Z. Nauckūnaitė (2007, 31) rekomenduoja rašant *Arial* šriftu laikytis tokių raidžių dydžių: antraštei 44 pt (+ / - 4), o pagrindiniam tekstui 44 pt (+ / - 4). Kadangi šrifto dydis ir aiškumas skiriasi priklausomai nuo jo stiliaus, pasirinktą šriftą reikėtų įvertinti objektyviai ir kritiškai ir galiausiai parinkti tinkamiausią variantą. Kiekvieno segmento (pvz., antraštės) šrifto stilius bei dydis turėtų būti vienodas visose skaidrėse. Norint pabrėžti atskirus žodžius, frazes ar teksto dalis, jas siūloma pabraukti ar kitaip paryškinti.

Pristatant darbą svarbu išlaikyti kontaktą su auditorija, kalbėti į ją atsigręžus, neužstoti pristatomų skaidrių. Rekomenduojama kalbėti aiškiai ir rišliai, savais, o ne atmintinai išmoktais sakiniais, neskaityti viso teksto iš lapų pažodžiui, bet komentuoti skaidrėse pateiktą informaciją, palaikyti akių kontaktą.

Po pranešimo darbą ginančiam asmeniui pateikiami klausimai. Svarbu įdėmiai klausytis, nebijoti perklausti, jei nesate tikras, ar klausimą supratote teisingai. Į klausimus rekomenduojama atsakyti glaustai ir argumentuotai, pernelyg neišsiplečiant.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Semestrinio projekto titulinio lapo pavyzdys anglų kalba.....	62
2 PRIEDAS. Semestrinio projekto titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba.....	63
3 PRIEDAS. Bakalauro baigiamojo filologinio darbo titulinio lapo pavyzdys anglų kalba.....	64
4 PRIEDAS. Bakalauro baigiamojo filologinio darbo titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba.....	65
5 PRIEDAS. Bakalauro vertimo projekto titulinio lapo pavyzdys anglų kalba.....	66
6 PRIEDAS. Bakalauro vertimo projekto titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba.....	67
7 PRIEDAS. Anglų kalbotyros magistro darbo titulinio lapo pavyzdys anglų kalba.....	68
8 PRIEDAS. Anglų kalbotyros magistro darbo titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba.....	69
9 PRIEDAS. Audiovizualinio vertimo magistro darbo titulinio lapo pavyzdys anglų kalba.....	70
10 PRIEDAS. Audiovizualinio vertimo magistro darbo titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba.....	71
11 PRIEDAS. Akademinio rašto darbo turinio pavyzdys.....	72
12 PRIEDAS. Vertimo pavyzdžių lentelės anglų kalba ir lietuvių kalba.....	73
13 PRIEDAS. Garsinio vaizdavimo aprašo pavyzdys.....	74
14 PRIEDAS. Baigiamojo filologinio darbo rengimo grafiko forma.....	75
15 PRIEDAS. Baigiamojo vertimo projekto rengimo grafiko forma.....	76
16 PRIEDAS. Garantijos forma.....	77
17 PRIEDAS. Multimodaliosios analizės pavyzdys.....	78

1 PRIEDAS. Semestrinio projekto titulinio lapo pavyzdys anglų kalba

VILNIUS UNIVERSITY (14 pt, pusjuodis)
KAUNAS FACULTY OF HUMANITIES (14 pt, pusjuodis)
DEPARTMENT OF GERMANIC PHILOLOGY (14 pt)

NAME SURNAME (14 pt)

THE TITLE OF SEMESTER PROJECT (14 pt, pusjuodis)

SEMESTER PROJECT (14 pt)
Audiovisual Translation (State Code 612U60003) (14 pt, pasvirasis)

Handing-in date _____ (12 pt)

Kaunas, 20.. (14 pt)

2 PRIEDAS. Semestrinio projekto titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba

VILNIAUS UNIVERSITETAS (14 pt, pusjuodis)
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS (14 pt, pusjuodis)
GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDRA (14 pt)

VARDENIS PAVARDENIS (14 pt)

SEMESTRINIO PROJEKTO PAVADINIMAS (14 pt, pusjuodis)

SEMESTRINIS PROJEKTAS (14 pt)
Audiovizualinis vertimas (Valstybinis kodas 612U60003) (14 pt, pasvirasis)

Darbo įteikimo data _____ (12 pt)

Kaunas, 20.. (14 pt)

3 PRIEDAS. Bakalauro baigiamojo filologinio darbo titulinio lapo pavyzdys anglų kalba

VILNIUS UNIVERSITY
KAUNAS FACULTY OF HUMANITIES

(14 pt, pusjuodis)

(14 pt, pusjuodis)

DEPARTMENT OF GERMANIC PHILOLOGY

(14 pt)

NAME SURNAME

(14 pt)

THE TITLE OF BA THESIS

(14 pt, pusjuodis)

BA THESIS IN ENGLISH PHILOLOGY
Audiovisual Translation (State Code 612U60003)

(14 pt)

(14 pt, pasvirasis)

Scientific adviser _____
(signature)

Graduate student _____
(signature)

_____
(Pedagogical and scientific degrees,
name and surname)

Handing-in date _____

Registration No. _____

(12 pt)

Kaunas, 20..

(14 pt)

4 PRIEDAS. Bakalauro baigiamojo filologinio darbo titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba

VILNIAUS UNIVERSITETAS (14 pt, pusjuodis)
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS (14 pt, pusjuodis)
GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDRA (14 pt)

VARDENIS PAVARDENIS (14 pt)

FILOLOGINIO DARBO PAVADINIMAS (14 pt, pusjuodis)

ANGLŲ FILOLOGIJOS BAKALAURO DARBAS (14 pt)
Audiovizualinis vertimas (Valstybinis kodas 612U60003) (14 pt, pasvirasis)

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(pedagoginis vardas, mokslo laipsnis,
vardas, pavardė)

Bakalaurantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

(12 pt)

Kaunas, 20.. (14 pt)

5 PRIEDAS. Bakalauro vertimo projekto titulinio lapo pavyzdys anglų kalba

**VILNIUS UNIVERSITY
KAUNAS FACULTY OF HUMANITIES**

(14 pt, pusjuodis)

(14 pt, pusjuodis)

DEPARTMENT OF GERMANIC PHILOLOGY

(14 pt)

NAME SURNAME

(14 pt)

THE TITLE OF TRANSLATION PROJECT

(14 pt, pusjuodis)

BA TRANSLATION PROJECT

(14 pt)

Audiovisual Translation (State Code 612U60003)

(14 pt, pasvirasis)

Scientific adviser _____
(signature)

Graduate student _____
(signature)

_____
(Pedagogical and scientific degrees,
name and surname)

Handing-in date _____

Registration No. _____

(12 pt)

Kaunas, 20..

(14 pt)

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

(14 pt, pusjuodis)

(14 pt, pusjuodis)

GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDRA

(14 pt)

VARDENIS PAVARDENIS

(14 pt)

VERTIMO PROJEKTO PAVADINIMAS

(14 pt, pusjuodis)

BAKALAURO VERTIMO PROJEKTAS

(14 pt)

Audiovizualinis vertimas (Valstybinis kodas 612U60003) (14 pt, pasvirasis)

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(pedagoginis vardas, mokslinis laipsnis,
vardas, pavardė)

Bakalaurantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

(12 pt)

Kaunas, 20..

(14 pt)

VILNIUS UNIVERSITY
KAUNAS FACULTY OF HUMANITIES
DEPARTMENT OF GERMANIC PHILOLOGY

NAME SURNAME

THE TITLE OF MA THESIS

MA THESIS
English Linguistics (State Code 621Q10001)

Scientific adviser _____
(signature)

Graduate student _____
(signature)

_____
(Pedagogical and scientific degrees,
name and surname)

Handing-in date _____

Registration No. _____

Kaunas, 20..

8 PRIEDAS. Anglų kalbotyros magistro darbo titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

(14 pt, pusjuodis)

(14 pt, pusjuodis)

GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDRA

(14 pt)

VARDENIS PAVARDENIS

(14 pt)

MAGISTRO DARBO PAVADINIMAS

(14 pt, pusjuodis)

MAGISTRO DARBAS

(14 pt)

Anglų kalbotyra (Valstybinis kodas 621Q10001)

(14 pt, pasvirasis)

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(pedagoginis vardas, mokslinis laipsnis,
vardas, pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

(12 pt)

Kaunas, 20..

(14 pt)

9 PRIEDAS. Audiovizualinio vertimo magistro darbo titulinio lapo pavyzdys anglų kalba

VILNIUS UNIVERSITY
KAUNAS FACULTY OF HUMANITIES

(14 pt, pusjuodis)

(14 pt, pusjuodis)

DEPARTMENT OF GERMANIC PHILOLOGY

(14 pt)

NAME SURNAME

(14 pt)

THE TITLE OF MA THESIS

(14 pt, pusjuodis)

MA THESIS

(14 pt)

Audiovisual Translation (State Code 621U600)

(14 pt, pasvirasis)

Scientific adviser _____
(signature)

Graduate student _____
(signature)

_____
(Pedagogical and scientific degrees,
name and surname)

Handing-in date _____

Registration No. _____

(12 pt)

Kaunas, 20..

(14 pt)

10 PRIEDAS. Audiovizualinio vertimo magistro darbo titulinio lapo pavyzdys lietuvių kalba

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

(14 pt, pusjuodis)

(14 pt, pusjuodis)

GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDRA

(14 pt)

VARDENIS PAVARDENIS

(14 pt)

MAGISTRO DARBO PAVADINIMAS

(14 pt, pusjuodis)

MAGISTRO DARBAS

(14 pt)

Audiovizualinis vertimas (Valstybinis kodas 621U600)

(14 pt, pasvirasis)

Darbo vadovas _____
(parašas)

Magistrantas _____
(parašas)

_____
(pedagoginis vardas, mokslinis laipsnis,
vardas, pavardė)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

(12 pt)

Kaunas, 20..

(14 pt)

CONTENTS⁷

INTRODUCTION.....	4
1. THE RELATIONSHIP BETWEEN DUBBING AND CULTURE	5
2. CULTURE-SPECIFIC ITEMS	6
2.1 The Concept of Culture	6
2.2 Classification of Culture-Specific Items	7
3. TRANSLATION OF CULTURE-SPECIFIC ITEMS.....	8
3.1 Problems and Solutions Translating Culture-Specific Items	8
3.2 Translation Procedures for Culture-Specific Items.....	9
4. TRANSLATION ANALYSIS OF CULTURE-SPECIFIC ITEMS IN THE FILM <i>MR. PEABODY & SHERMAN</i>	13
4.1 Instances of Preservation.....	14
4.2 Occurrences of Addition	16
4.3 Cases of Omission.....	17
4.4 Examples of Globalisation	18
4.5 Instances of Localisation.....	19
4.6 Occurrences of Transformation.....	22
4.7 Cases of Creation	23
4.8 Classification of Analysed Culture-Specific Items by Espindola	23
CONCLUSIONS.....	25
SANTRAUKA	26
REFERENCES.....	27
INTERNET SOURCES	28
DATA SOURCES.....	29
APPENDIX 1: The list of CSIs with translations and strategies proposed by Davies.....	30
APPENDIX 2: The list of CSIs with classification proposed by Espindola.....	34

---

⁷ Turinys paimtas iš Audiovizualinio vertimo (AVV2) studentės Gretos Budreikaitės 2015 m. semestrinio projekto „Translation of Culture-Specific Items“.

VERTIMO PAVYZDŽIŲ LENTELĖ ANGLŲ KALBA

Table 1: *Translation examples from “The SpongeBob Movie: Sponge Out of Water“*

No.	CHARACTER	TIME CODE	ORIGINAL TEXT	TRANSLATION TEXT
1.	MR. KRABS	15:42:01–15:42:03	We’re outta Krabby Patties?!?!	Mums baigėsi krabo pačiai?!?!
2.	SPONGEBOB	15:42:14–15:42:19	How can we make more Krabby Patties without the secret formula?!?!	Kaip mes gaminsime krabo pačius be slapto recepto?!?!
3.	...			

Source: created by the author.

VERTIMO PAVYZDŽIŲ LENTELĖ LIETUVIŲ KALBA

1 lentelė. *Animacinio filmo „Kempiniukas Plačiakelnis“ vertimo atvejai*

Nr.	KALBANTYSIS	LAIKO KODAS	ORIGINALO TEKSTAS	VERTIMO KALBOS TEKSTAS
1.	PONAS KRABAS	15:42:01–15:42:03	We’re outta Krabby Patties?!?!	Mums baigėsi krabo pačiai?!?!
2.	KEMPINIUKAS	15:42:14–15:42:19	How can we make more Krabby Patties without the secret formula?!?!	Kaip mes gaminsime krabo pačius be slapto recepto?!?!
3.	...			

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus.

13 PRIEDAS. Garsinio vaizdavimo aprašo pavyzdys

Nr.	KODAS	FRAZĖS PRADŽIA	FRAZĖS PABAIGA	KALBANTYSIS	GARSINIO VAIZDAVIMO APRAŠAS
1.	OGTT	00:00:05	00:00:15	JONAS	Originalaus garso takelio tekstas. Originalaus garso takelio tekstas. Originalaus garso takelio tekstas. ⁸
2.	GVT	00:00:16	00:00:26	GVS⁹	<i>Garsinio vaizdavimo tekstas. Garsinio vaizdavimo tekstas. Garsinio vaizdavimo tekstas. Garsinio vaizdavimo tekstas.¹⁰</i>
3.	OGTT	00:00:27	00:00:29	GARSAI	[šūviai]
4.	...				

---

⁸ Originalaus garso takelio tekstas (OGTT) pateikiamas Times New Roman 10 dydžio šriftu. Lygiuojama pagal abu kraštus, tarpai tarp eilučių viengubi (*Single*).

⁹ GVS – garsinio vaizdavimo specialistas.

¹⁰ Garsinio vaizdavimo tekstas (GVT) pateikiamas Times New Roman 10 dydžio pasviruoju (*Italic*) pusjuodžiu (*Bold*) šriftu. Lygiuojama pagal abu kraštus, tarpai tarp eilučių viengubi (*Single*).

VU KHF GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDROS
BAIGIAMOJO FILOLOGINIO DARBO
RENGIMO ATSISKAITYMO GRAFIKAS

Darbo tema _____

Su vadovu suderinta _____
(data, parašas)

Studento vardas, pavardė _____

Darbo vadovo pareigos, mokslinis laipsnis, vardas, pavardė _____

Atliktų užduočių apibūdinimas	Užduočių atlikimo galutinis terminas	Tikroji užduoties atlikimo data	Darbo vadovo parašas	Pastabos
Baigiamojo filologinio darbo temos registracija	Iki gruodžio 1 d.			
Pirmojo metodologinės / teorinės dalies varianto pateikimas	Iki vasario 1 d.			
Empirinės dalies pateikimas	Iki kovo 1 d.			
Viso darbo pirmojo varianto pateikimas vadovui	Iki balandžio 1 d.			
Galutinio darbo varianto pateikimas vadovui	Iki balandžio 20 d.			
Galutinio darbo varianto registravimas Germanų filologijos katedroje	Iki gegužės 9 d.			Gynimas gegužės 16 d.

- Pastabos:
1. Darbas turi būti įkeltas į duomenų bazę ir pristatytas į katedrą.
  2. Šis darbo rengimo atsiskaitymo grafikas turi būti įsegtas į baigiamojo filologinio darbo priedus.
  3. Baigiamojo filologinio darbo rengimo atsiskaitymų grafike numatytų terminų nesilaikymas gali turėti įtakos galutiniam darbo vertinimui.

VU KHF GERMANŲ FILOLOGIJOS KATEDROS
BAIGIAMOJO VERTIMO PROJEKTO
RENGIMO ATSISKAITYMO GRAFIKAS

Darbo tema _____

Su vadovu suderinta _____
(data, parašas)

Studento vardas, pavardė _____

Darbo vadovo pareigos, mokslinis laipsnis, vardas, pavardė _____

Atliktų užduočių apibūdinimas	Užduočių atlikimo galutinis terminas	Tikroji užduoties atlikimo data	Darbo vadovo parašas	Pastabos
Baigiamojo vertimo projekto temos registracija	Iki gruodžio 1 d.			
Pirmojo metodologinės / teorinės dalies varianto pateikimas	Iki vasario 1 d.			
Empirinės dalies pateikimas	Iki kovo 1 d.			
Viso darbo pirmojo varianto pateikimas vadovui	Iki balandžio 15 d.			
Galutinio darbo varianto pateikimas vadovui	Iki gegužės 10 d.			
Galutinio darbo varianto registravimas Germanų filologijos katedroje	Iki gegužės 30 d.			Gynimas – birželio 6–7 d.

Pastabos: 1. Darbas turi būti įkeltas į duomenų bazę ir pristatytas į katedrą.

2. Šis darbo rengimo atsiskaitymo grafikas turi būti įsegtas į baigiamojo vertimo projekto priedus.

3. Baigiamojo vertimo projekto rengimo atsiskaitymų grafike numatytų terminų nesilaikymas gali turėti įtakos galutiniam darbo vertinimui.

**Vilniaus universiteto studijuojančiojo,
teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

**WARRANTY
Of Vilnius University Student Thesis**

Vardas, pavardė:
Padalinys:
Studijų programa:
Darbo pavadinimas:
Darbo tipas:
Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių įstatymų nenumatytų mokėjimų už šį darbą nesu mokėjęs.
Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

*Name and Surname:
Faculty:
Study programme:
Thesis topic:
Thesis type:
I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.
Quotes from other sources used in this thesis, directly or indirectly, are indicated in references.*

Aš, _____, patvirtinu (pažymėti)
[vardas, pavardė]
I, _____, confirm (check)
[name, surname]

Patvirtinu, kad baigiamasis darbas yra pateiktas į Vilniaus universiteto studijų informacinę sistemą.
I declare that this thesis is submitted to the Vilnius University Study Information System.

_____
[vardas, pavardė / name, surname] [parašas / signature] [data / date]

Embargo laikotarpis / Embargo

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I request an embargo to this thesis for the period indicated below:

- embargo laikotarpis nereikalingas / no embargo requested;
 ____ mėnesių / months [embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / an embargo period shall not exceed 60 months].

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / reason for embargo:
_____

_____
[vardas, pavardė / name, surname] [parašas / signature] [data / date]

Darbo vadovo patvirtinimas:

Patvirtinu, kad baigiamasis darbas atitinka reikalavimus ir leidžiu darbą ginti:
I confirm that this thesis is prepared in accordance with the requirements set for students' theses at Vilnius University and can be defended.

_____
[vardas, pavardė / name, surname] [parašas / signature] [data / date]

Katedros (Padalinio) patvirtinimas, kad atspausdintas baigiamasis darbas buvo pateiktas ir užregistruotas:

_____
[vardas, pavardė / name, surname] [parašas / signature] [data / date]

17 PRIEDAS. Multimodaliosios analizės pavyzdys

Momentinė ekrano kopija	Vaizdo aprašas	Kinetinė informacija	Originalo garso takelis	Vertimas
	Kamera slysta džinsais, susikoncentruodama ties žvaigždėmis nusagstyta saga. Žvaigždės lengvai apšviestos, kitur apšvietimas labai silpnas.		Skamba pianinas. Pradedama groti daina „Balandžio dangus“, kurią dainuoja švelnus moters balsas: <i>April skies... Are in your eyes But darling don't be blue.</i>	<i>Balandžio dangus... Tavo akyse, bet, brangusis, tu neliūdėk.</i>
	Džinsuota koja sulinkusi kampu ant kietos žemės. Ekranu apačioje, centre – pėda. Tamsus paros metas.	Velkama pėda.	Grumtynių garsai. Duslūs riksmi (kaip pagal amerikietišku filmų scenarijų?). Toliau skamba daina: <i>Don't cry...</i>	<i>Neverk...</i>
	Abi vyriškio kojos ant kietos žemės.	Vyras išžergtomis kojomis velkamas žeme.	Kieta žeme velkamų batų garsai. Toliau skamba daina: <i>...honey, don't be that way...</i>	<i>...mano mielas, nebūki toks...</i>

Westpac Bank reklamos segmentas pagal Taylor (2013, 101).

LITERATŪRA

- ANGOURI, J. (2010). Quantitative, Qualitative or Both? Combining Methods in Linguistic Research. In: Litosseliti, L. (eds). *Research Methods in Linguistics*. London / New York: Continuum, pp. 29–45.
- ATKOČIŪNIENĖ, Z., STONKIENĖ, M., JANONIS, O. (2007). *Rašto darbų metodiniai nurodymai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- BAIGIAMŪJŲ DARBŲ, DAKTARO DISERTACIJŲ, JŲ SANTRAUKŲ PATEIKIMO ELEKTRONINĖJE INFORMACIJOS SISTEMOJE TVARKA (2006). Prieiga per internetą: http://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Dokumentainuorodos/Baigiamuju_darbu_pateikimo_EIS_tvarka.pdf [Žiūrėta: 2016 01 11].
- BEHAR (de), L. et al. (eds). (2009). *Comparative Literature: Sharing Knowledges for Preserving Cultural Diversity*. Volume I. Oxford: Eolss Publishers.
- BOGUCKI, Ł. (2013). *Areas and Methods of Audiovisual Translation Research*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- BONČKUTĖ, R. (2006). *Kas žinotina rašantiems mokslinius darbus*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- CHAUME, F. (2004). Film Studies and Translation Studies: Two Disciplines at Stake in Audiovisual Translation. In: *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, Vol. 49, Nr. 1, 2004, pp. 12–24. Prieiga per internetą: <http://www.erudit.org/revue/meta/2004/v49/n1/009016ar.pdf> [Žiūrėta: 2015 10 28].
- CULLER, J. (2007). *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*. Ithaca: Cornell University Press.
- DAVIS, T. F., WOMACK, K. (2002). *Formalist Criticism and Reader-response Criticism*. London: Palgrave.
- DELTUVIENĖ, D., KATINIENĖ, N., MAČIULSKIENĖ, R. (2008). *Metodiniai nurodymai studentų akademiniam darbams*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Elektroninis išteklius. http://www.khf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/germanu/GFK_Metodiniai_reikalavimai.pdf
- DEVAULT, M. L. (1990). Novel Readings: The Social Organization of Interpretation. In: *American Journal of Sociology*. Vol. 95, No. 4, 887-921.
- DOBIE, A. (2014). *Theory into Practice: An Introduction to Literary Criticism*. New York: Cengage Learning.
- EAGLETON, M. (ed.). (2011). *Feminist Literary Theory: A Reader*. (2011). Hoboken: John Willey and Sons.

- ECO, U. (2007). *Wie man eine wissenschaftliche Abschlussarbeit schreibt. Doktor-, Diplom- und Magisterarbeit in den Geistes- und Sozialwissenschaften*. Heidelberg: C.F. Müller.
- ERENTAITĖ, R., ŽUKAUSKIENĖ, R. (2011). *Akademinio raštingumo pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://ebooks.mruni.eu/reader/akademinio-ratingumo-pagrindai/106> [Žiūrėta: 2015 09 14].
- GUERIN, W. L. (1999). *A Handbook of Critical Approaches to Literature*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press.
- GUERIN, W. L. (2005). *A Handbook of Critical Approaches to Literature*. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press.
- JOHANSEN, J. D. (2002). *Literary Discourse: A Semiotic-pragmatic Approach to Literature*. Toronto: University of Toronto Press.
- KARDELIS, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
- KATKUVIENĖ, L. E., ŠEŠKAUSKIENĖ, I. (2005). *Research Matters*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- KEESEY, D. (1994). *Contexts for Criticism*. London, Toronto: Mayfield Publishing.
- MASZEROWSKA, A., MATAMALA, A., ORERO, P. (2014). *Audio Description. New Perspectives Illustrated*. Amsterdam: John Benjamins.
- MERŽVINSKAITĖ, B. (2013). *Literatūros teorijos temos. Medžiaga bakalauro studijoms*. Vilnius: LKMA.
- NAUCKŪNAITĖ, Z. (2007). *Prezentacijos menas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- NEMICKIENĖ, Ž., VENGALIENĖ, D. (2010). *Studentų akademinų darbų rašymas ir pateikimas: metodiniai nurodymai*. Prieiga per internetą: [ftp://ftp.khf.vu.lt/AulaY/_Uzsienio_k_kat/_Studentams/Methodiniai/Mokymo%20metodine%20priemone%20akad.%20rasto%20darbams%202015%20Nemickiene,%20Vengaliene%20\(1\).pdf](ftp://ftp.khf.vu.lt/AulaY/_Uzsienio_k_kat/_Studentams/Methodiniai/Mokymo%20metodine%20priemone%20akad.%20rasto%20darbams%202015%20Nemickiene,%20Vengaliene%20(1).pdf) [Žiūrėta: 2015 12 16].
- RABATÉ, J. M. (2014). *The Cambridge Introduction to Literature and Psychoanalysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RASINGER, S. M. (2010). Quantitative Methods: Concepts, Frameworks and Issues. In: Litosseliti, L. (eds). *Research Methods in Linguistics*. London / New York: Continuum, pp. 49–67.
- RIENECKER, L., JØRGENSEN, P. S. (2003). *Kaip rašyti mokslinį darbą*. Vilnius: Aidai.
- RIMKUTĖ, E., UTKA, A. (2012). *Metodiniai patarimai rašantiems kalbotyros darbus*. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: http://donelaitis.vdu.lt/lkk/pdf/Rimkute-Utkametodine_2012.pdf [Žiūrėta: 2015 11 26].
- SIRTAUTIENĖ, D. (2003). *Masinės komunikacijos teorija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

- STUDIJŲ PASIEKIMŲ VERTINIMO TVARKA (2012). Prieiga per internetą: http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/Studiju_pasiekimu_vertinimo_Tvarka_12.21.pdf [Žiūrėta: 2015 12 30].
- ŠARKAUSKIENĖ, S., JUZELĖNIENĖ, S., BARANAUSKIENĖ, R. (2010). *Mokslo darbų metodiniai nurodymai lituanistams*. Prieiga per internetą: ftp://ftp.khf.vu.lt/Metodiniai/Lietuviu%20filologijos%20katedra/2010-metodiniai_reikalavimai_LF_studentams.pdf [Žiūrėta: 2015 11 14].
- TAYLOR, Ch. J. (2013). Multimodality and audiovisual translation. In: Gambier, Y., van Doorslaer, L. (eds). *Handbook of Translation Studies*, Amsterdam: John Benjamins, pp. 98–104.
- THISELTON, A. C. (2009). *Hermeneutics: An Introduction*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing.
- THOMAS, G. (2011). *How to do your Case Study. A Guide for Students and Researchers*. Los Angeles, London, New Delhi et al.: Sage.
- TYSON, L. (2014). *Critical Theory Today: A User-friendly Guide*. London: Routledge.
- VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJOS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 1997 m. birželio 19 d. NUTARIMAS Nr. 60 „Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=41265&Condition2=/> [Žiūrėta: 2015 12 18].
- VEIVO, H. et al. (eds). (2009). *Redefining Literary Semiotics*. Cambridge: Cambridge Scholars Press.
- VILNIAUS UNIVERSITETO AKADEMINĖS ETIKOS KODEKSAS (2006). Prieiga per internetą: http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/SP/SRD/VU_AEK.pdf [Žiūrėta: 2015 12 18].
- VILNIAUS UNIVERSITETO STUDENTŲ RAŠTO DARBŲ DUOMENŲ BAZĖS KAUPIMO IR NAUDOJIMO TVARKA (2008). Prieiga per internetą: http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/SP/SRD/Rasto_darbu_DB_kaupimo_ir_naudojimo_tvarka.pdf [Žiūrėta: 2015 12 30].
- VILNIAUS UNIVERSITETO STUDIJŲ NUOSTATAI (2013). Prieiga per internetą: <http://www.vu.lt/studijos/studentams/studijas-reglamentuojantys-dokumentai/45-studijos/studijos/2557-studiju-nuostatai> [Žiūrėta: 2016 01 31].
- VILNIAUS UNIVERSITETO STUDIJUOJANČIŲJŲ RAŠTO DARBŲ RENGIMO, GYNIMO IR KAUPIMO TVARKOS APRAŠAS (2015). Prieiga per internetą:

http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/st._reglamentuojantys_dok/Rasto_darbu_rengimo_gynimo_kaupimo_tvarka_11_27.pdf [Žiūrėta: 2015 12 30].

WRAY et al. (2005). *Projects in Linguistics. A Practical Guide to Researching Language*. London: Arnold.

ZEPETNEK, S. T. (1998). *Comparative Literature – Theory, Method, Application*. Amsterdam, Atlanta, GA: Rodopi.